

GYÓGYPEDAGÓGIAI SZEMLE

A Magyar Gyógypedagógusok Egyesületének
folyóirata

3

XX. évf.

1992. július – szeptember

GYÓGYPEDAGÓGIAI SZEMLE

A Magyar Gyógypedagógusok Egyesületének folyóirata

Főszerkesztő:	Gordosné dr. Szabó Anna
Olvasószerkesztő:	Dr. Földiné Angyalossy Zsuzsanna
Szövegszerkesztő:	Krauter Tamás
Szaktanácsadók:	Dr. Buday József
	Dr. Csányi Yvonne
	Dr. Csocsánné Horváth Emmy
	Dr. Farkas Miklós
	Krasznárné Erdős Felicia
	Lányiné dr. Engelmayer Ágnes
	Subosits István

A Szerkesztőség címe: 1071 Budapest, Bethlen tér 2.

HU ISSN 0133-1108

Kiadja a Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete
(1071 Budapest, Bethlen tér 2. Telefon: 1421-379)
Felelős kiadó: Dr. Méhes József elnök

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítők-nél, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Iroda (1900 Budapest, Lehel u. 10/A.) közvetlenül, vagy postautalványon, valamint átuta-lással a Postabank Rt. 219-98636, 021-02799 pénzforgalmi jelzőszámára.

Egy szám ára: 30,- Ft

Indexszám: 25 359

Megjelenik negyedévenként, évi előfizetési díj 120,- Ft.

Gépker Kereskedelmi és Ügyviteltechnikai Kft. - Canon szerviz
1139 Budapest, Frangepán u. 7.
Ügyvezető igazgató: Gergely János

Köszöntés

Első „Éltes Mátyás-díj”-as gyógypedagógusok

Folyóiratunk ezévi első számában (GYOSZE, 1992/1. 75. oldal) adtuk hírül, hogy a Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete „Éltes Mátyás-díj” alapítására tett javaslatot a Művelődési és Köznevelési Minisztérium illetékeseinek.

A MKM 4/1992 (III. 6.) számú, a művelődési és köznevelési minisztérium által adományozható *művelődési és oktatási szakmai díjakról* szóló rendelete értelmében *kiemelkedő gyógypedagógiai munka elismeréséül* a Magyar Kultúra Napján, január 22-én, minden évben öt személy „Éltes Mátyás-díj”-at kap. A plakett kerek alakú, *Éltes Mátyás* domború arcképét ábrázolja, amely *Nagy István* szobrászművész alkotása.

Az első díjátadásra először ez év március 15-én került sor.

Első „Éltes Mátyás-díj”-as gyógypedagógusok:

Halmos Sándorné (Budapest), *Jankó Brezovay Pálné* (Budapest), *Molnár Béláné* (Budapest), *dr. Peterka Attiláné* (Zalaegerszeg) és *Tölgyszéki Gyuláné* (Budapest).

Valamennyiüknek szívből gratulálunk!

Főszerkesztő

Eredeti közlemények

Országos Közoktatási Szolgáltató Iroda (Budapest)

Standardizált feladatbank egy tanulmányi versenyen - Tanulási eredményekről, tananyagról, mérésről és értékelésről egy tanulmányi verseny ürügyén -

DR. GECSŐ ERVIN

(Közlésre érkezett: 1992. július 3.)

1992. május 22-én Vácott rendezték meg a siketek X. Országos Tanulmányi Versenyét az általános iskolások számára. Ebben az évben először a versenyzők fizikában is összemérték tudásukat.

Ezen írás szerzője kapta feladatként az összemérés kivitelezését, aki nem rendelkezik gyógypedagógiai végzettséggel és nincsenek ilyen speciális pedagógiai tapasztalatai. Előzetes instrukciói szerint tudta, hogy a verseny résztvevői „kommunikációs képességeikben” (beszédben és hallásban) eltérnek kortársaiktól, de az iskolában ugyanazt tanulták, mint a többi tanuló, akik velük azonos iskolafokozaton tanultak az általános iskola nyolcadik osztályában. Csak a helyszínen tudta meg, hogy a versenyzők többsége csak hetedikes volt ebben a tanévben. Feltétel volt, hogy a verseny időtartama 120 perc legyen, a zsűri egytagú lesz, aki nem bizonyosan lesz azonos a feladatokat kitűzővel.

Örömmel vállaltam a kihívást, hogy számomra ismeretlen területen szerezzek pedagógiai tapasztalatokat. Eddigi ismereteimre és tapasztalataimra építve állítottam össze a mellékletben olvasható, 40 elemű feladatsort, melynek minden feladata része volt egy nemzetközi összehasonlító pedagógiai vizsgálat mérőeszközeinek. (Az IEA második természettudományos vizsgálatában, a 14 évesek populációjánál használt természettudományos tesztek fizika témájú feladatairól van szó.) Így a feladatsor 36 eleménél rendelkezésemre álltak az 1983-as magyarországi felmérésnél a 14 évesek reprezentatív mintáján kapott eredmények (standardok).

A szerző szándékai

- Véleményem szerint ezekkel a feladatokkal a fizikatanítás deklarált céljainak széles skálájának megvalósulását figyelhetjük meg a rendelkezésre álló idő alatt

(megfigyelés eredményei, mérési eredmények, becslési készség, fizikai ismeretek, fizikai szemlélet mindennapi jelenségek értelmezésénél stb.)

- A feladatok teljesítésének ténye objektíven, az értékelő személyétől függetlenül, egyértelműen megállapítható a megoldási kulcs ismeretében, a feladatok kitűzőjének távollétében is.
- A feladatok száma tegye lehetővé, hogy fizikai értelemben vett teljesítményt is (munka per időt) mérjünk, azaz a 120 percből ne maradjon a versenyzőknek „holt idejük”, a rendelkezésükre álló teljes időt lekösse a feladatokkal való foglalkozás. Az összeállításban egy feladatra átlagosan 3 perc jutott. Ez a szándék megfelel a verseny céljának is.
- A feladatok „normázottsága” tegye lehetővé a „speciális populáció” fizika-tanulási eredményeinek összehasonlítását a „normál populáció” tanulási eredményeivel. Más szavakkal, a „verseny” szolgáltatson pedagógiai tapasztalatokat a speciális populációnál is oktatóknak, de a versenyen eddig nem szereplő tantárgy tanítási eredményességéről.

A „közvélemény” prekonceptiói

- 3 perc egy feladatra kevés;
- a siketek olvasásmegértése sokkal rosszabb a normál adottságúakénál;
- a fizikatudásban nagymértékű lesz az elmaradottság;
- ennél a speciális populációnál nem alkalmazható ez a mérési módszer;
- a versenyzőknek nem lesz sikerélményük.

Eredmények, objektíven megállapított tények

- 1.) A feladatsor megoldási kulcsa (a helyes válasz betűjele), az egyes feladatok megoldási szintje országos mintán, a versenyzőknél, külön-külön a hetedikeseknél és a nyolcadikosoknál.

A feladat száma	Helyes válasz	Országos szint %-ban	VII. %	VIII. %	Versenyzők összesített százaléka
1.	A	93	50	67	56
2.	C	53	17	0	11
3.	A	90	33	100	56
4.	A	65	33	33	33
5.	B	48	33	67	44
6.	C	52	17	33	22
7.	A	70	33	0	22
8.	C	69	17	33	22
9.	A	86	83	67	78
10.	D	61	17	67	33
11.	D	82	83	100	89
12.	B	90	67	100	78

13.	A	92	67	67	67
14.	D	83	67	67	67
15.	E	76	100	67	89
16.	E	61	83	67	78
17.	D	66	83	100	89
18.	B	51	67	67	67
19.	A	92	50	100	67
20.	C	63	50	100	67
21.	C	40	67	0	44
22.	C	64	33	0	11
23.	E	91	100	100	100
24.	B	71	17	33	22
25.	A	41	33	67	44
26.	B	75	33	67	44
27.	A	82	50	100	67
28.	A	35	67	0	44
29.	C	76	50	67	56
30.	C	-	83	67	78
31.	C	-	50	100	67
32.	C	-	33	100	56
33.	A	-	33	33	33
34.	A	86	83	100	89
35.	B	16	67	100	78
36.	alkotott	76	67	100	78
37.	B	24	50	67	56
38.	A	70	67	67	67
39.	A	51	67	67	67
40.	alkotott	85	100	100	100

A versenyben 6 hetedik osztályos tanuló és 3 nyolcadikos tanuló vett részt. A legjobb eredményt egy nyolcadikos érte el, aki a feladatok 80 százalékát (32 feladatot a 40-ből) helyesen oldotta meg, a leggyengébb teljesítmény 37,5% volt (15 helyes válasz a lehetséges 40 közül). A versenyzők rangsora egyértelműen megállapítható volt, az elért pontszámok rendre: 32, 27, 26, 24, 23, 20 és két 15 pontos versenyző, de az egyik közülük a rendelkezésre álló idő felét használta csak fel. (A maximális pontszám természetesen 40 volt.)

Valamennyi versenyző foglalkozott valamennyi feladattal, sőt a legjobbnak arra is jutott ideje, hogy valamennyi választ ismételen ellenőrizze. A feladatok megoldási szintjeinek kiszámításához az egyes versenyzők válaszlapjai adták az alapot.

Az adatok objektívek, értékelésükhöz azonban feltétlenül tekintettel kell lenni az ismert feltételekre. Például az említett populációk összehasonlításánál tudatában kell lenni annak, hogy ez a „minta” nagyon kicsi volt, ráadásul a „speciális

populáció” „elit” részéről adódtak az adatok. Az értékelés megkönnyítéséhez az adatokat ábrázoljuk, csoportosítjuk, statisztikákat készítünk stb.

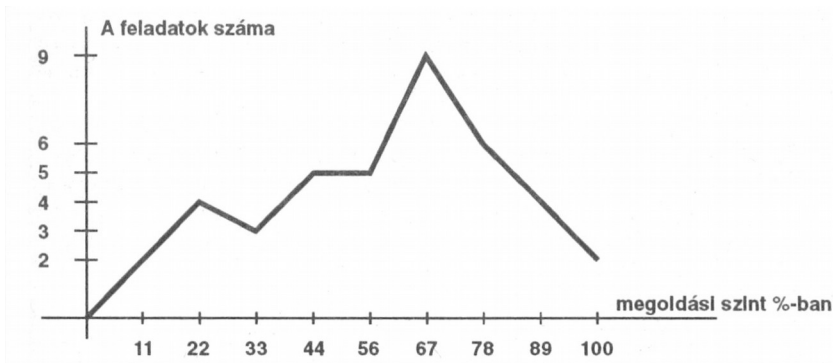
A teszt feladatai közül az első 29 ún. tantárgy-teszt feladat volt, míg 11 további feladat gyakorlati, más szóval mindennapi jelenségekkel volt kapcsolatos. Az első 29-nél rendelkezésekre álltak a standardok, míg a 11 feladat közül csupán 7 esetében ismertem a hazai normákat. Tehát az értékelést is ezen csoportok szerint érdemes végrehajtani. Természetesen a szaktanárok az egyes feladatokat is értékelhetik tartalmuk és teljesítésük szerint. Például aszerint, hogy ún. numerikus feladatról van-e szó, vagy csak fizikai szemléletre, „józan észre” alapozó feladatról. A feladatok a mellékletben rendelkezésére állnak az olvasónak, a statisztikákat itt olvashatják.

<i>Az első 29 feladat átlagos megoldási szintje</i>	az átlagos ingadozás	
az országos mintán	69,58%	24,68%
a versenyzőknél (összesen)	54,03%	46,56%
a 7-es versenyzőknél	51,72%	49,66%
a 8-os versenyzőknél	59,86%	58,85%

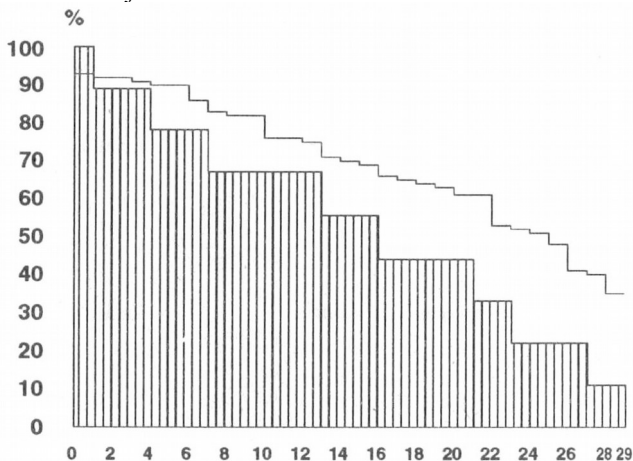
<i>Az utolsó 7 feladat átlagos megoldási szintje</i>	az átlagos ingadozás	
az országos mintán	58,28%	49,28%
a versenyzőknél	76,43%	19,36%
a 7-es versenyzőknél	71,57%	22,00%
a 8-os versenyzőknél	85,86%	20,54%

<i>A teljes teszten mérve a feladatok átlagos megoldási szintjét és ingadozását csak a versenyzőknél (40 feladat esetén)</i>		
7-esek	55,00%	45,00%
8-osok	65,92%	50,60%

A feladatok megoszlását a megoldási szint szerint a következő grafikon mutatja:

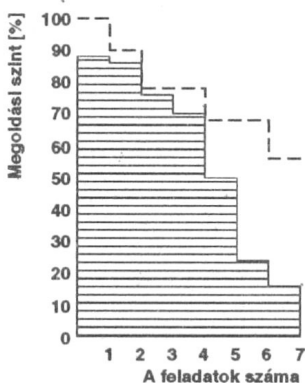

Az első 29 és az utolsó 7 feladatot megoldási szintjük szerint egy téglalap-diagramba rendezhetjük. A téglalap vízszintes élének hossza a feladatok számával arányos, a függőleges élének hossza a megoldottsági %-kal arányos. Ha mindenki minden feladatot megoldott volna, akkor a teljes téglalapot lefedné a diagram. Így annak területe arányos a tanulók „hozamával”. A 29 feladat esetében a satírozott terület a versenyzők „hozama”, a 7 feladat esetén a satírozott terület az országos mintán kapott hozamot jelzi.

A téglalap területének „mértékszama” (a maximális hozam) 2900 lenne. Az országos minta hozamának 2018 egységnyi terület, azaz a lehetséges 69,58%-a felel meg, a sietek versenyén a hozamnak 1567 egységnyi terület, azaz a lehetséges 54,03%-a adódott (ez a satírozott terület).

A 7 utolsó feladatnál a „hozam” alakulását mutató téglalap-diagram:

Itt a lehetséges „hozam” mértékszama 700. A versenyzők hozama 535, azaz a lehetséges 76,43%-a, míg az országos mintának a hozama csak 408, azaz a lehetséges 58,28%-a.

Mint már említettem, az első 29 feladat a szokásos tananyag, beleértve az úgynevezett numerikus feladatokat is, mint például a feladatsorban a 6. Érdemes legalább ennél az egy feladatnál kitekinteni más országok hasonló korú normál gyerekeinek mintáján kapott megoldási szintekre is.

Ausztrália	28,27
Kanada	29,87
Anglia	26,07
Finnország	26,41
Hongkong	28,21
Magyarország	52,01
Olaszország	19,95
Japán	51,24
Korea	27,98
Hollandia	45,04
Norvégia	31,87
Fülöp-szigetek	10,89
Lengyelország	33,25
Szingapúr	21,95
Svédország	27,72
Thaiföld	17,54
USA	19,59

(Forrás: IEA dokumentáció)

Ismeretes, hogy Magyarország a nemzetközi felmérés szerint ebben a populációban az első helyre került a felmérésben résztvevő országok között. Ez olvasható ki ennél a feladatnál is a közölt adatokból. De nem kell szégyenkezniük a siketek 8-os versenyzőinek sem ebben a nemzetközi mezőnyben, mert az ő 33%-os megoldási szintjüknel csak négy országban értek el jobbat. De a hetedikesek gyengébb eredményét is figyelembe véve, még mindig 5 ország „normál gyerekeit” hagyták maguk mögött, közöttük az Egyesült Államok hasonló korú normál gyerekeit is. (Az egyesített megoldási szint 22%.)

A szerző szándékainak teljesülését, a „közvélemény” preconcepcióinak beteljesülését ítélik meg az olvasók a közölt tények alapján.

Meggyőződésem, hogy a közölt feladatsort, az ismertetett megoldási szinteket a fizikatanárok is hasznosíthatják tanítási gyakorlatukban, s beláthatják, hogy a mérés során kapott eredmények önmagukban nem sok információt adnak. De ha rendelkezünk más feltételek között, más populációban végzett hasonló mérési eredményekkel, akkor lehetőség nyílik az értékelésre is.

Továbbképzés

*Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége (Budapest)
Nyitott Képzések Egyesület*

A nagy-britanniai felnőttnevelésről és a látássérültek szakképzésének rendszeréről (Egy tanulmányút tapasztalatai)

GÖLLESZ ZOLTÁN

(Közlésre érkezett: 1992. április 8.)

II. rész

Elsőként egy ilyen pre-vocational (szakképzést megelőző) képzést nyújtó intézményt mutatunk be.

RNIB Employment Rehabilitation Centre, Torquay

Ez az intézmény 1949-ben nyitotta meg kapuit a látásukat elvesztett vagy csökkentlátó személyek munkába helyezésének, illetve újraelhelyezkedésének segítése érdekében. Az itt tanulókat a helyi és regionális önkormányzat képzési ügynöksége támogatja. Feladata ennek az intézménynek sem kevés, hiszen az Egyesült Királyságban 227000 vak és gyengénlátó él. Tevékenységének egyik részét leginkább a magyarországi VERCS gyakorlatához lehet hasonlítani.

A központ kereskedelmi, ipari és oktatási területeket gyűjt egybe, komplex feladatokat lát el. A jelentkezőknek nem fontos regisztrált látássérülteknek lennie, ugyanis szociális megfontolások alapján is felvételt nyerhetnek. Az intézményben huszonnégyórás szolgálatot tartanak személyes, szociális és egészségügyi igények kielégítésére, az oktatókon kívül szociális munkások, szakképzett pszichológusok, rehabilitációs és más segítő szakemberek tartják az ügyeletet. A tanulók házon belül szinte valamennyi szórakozási lehetőséget is megtalálhatnak.

Ha egy jelentkező megkezdi tanulmányait, vele közösen készítenek egy tanulási/képzési tervet (action plan). Ennek jellemzője, hogy a munkaerőpiaci kereslethez igazodik és az azt elvégzőt tovább irányíthatják a helyi szociális ügynökségnek, vagy munkaközvetítőnek. Ettől függetlenül ezek a tervek nagymértékben egyénre szabottak és menet közben is alakíthatóak, azaz indokolt esetben bővíteni, vagy csökkenteni lehet az abban megcélzottakat.

Kezdeti Felmérés (initial assessment) keretében preferenciák, az egyén előképzettsége és készségei, képességei felmérése történik meg. A képzés lehetséges célját attól teszik függővé, hogy az egyén státusa milyen. Ezt pszichológus, szociális, rehabilitációs és átképzési szakemberek együttesen végzik. Vizsgálják a jelentkező irodalmi műveltségét, matematikai tudását és kézügyességét. Szemészeti állapota, kezelése és látásmaradványának megóvása, szemészeti prognózisa úgyszintén vizsgálat tárgya. A felmérés fő elve, hogy minden olyan vonatkozásra kiterjedjen, amely a későbbi munkába állást befolyásolhatja, illetve érintheti. A manuális képességek mérésére egy nemzetközileg is elismert tesztet (Manual Abilities Screening Test), a MAST tesztet használják.

Az elő-munkarehabilitációs kurzusok (pre-vocational rehabilitation courses) jelentik a kezdetét az individualizált programnak az action plan-ek alapján. A kurzusok az egyén igénye szerinti időtartamban zajlanak kiscsoportos és egyéni formában. A képzési modulok között szabadon választhat a tanuló, de a tanácsadó irányítását figyelembe kell vennie. A modulok a legkülönbözőbb ismereteket tartalmazzák: írógép és computer billentyűzet ismerete, diktafon kezelése - gépelés, szövegszerkesztés, gépi gyorsírás - stenography, hivatali ismeretek (office practice), hivatali technikák (office technology), telefon, angol nyelv, matematika, Braille, zárt láncú TV, optakon, versabraille, portai munka (reception work), telemarketing, kézműves és alkalmazott ismeretek, anyagismeret és szerszámhasználat (hand skills), csoportosítás és csomagolás, géphasználat, faipari munkák, bődíszműves alapismeretek, tradicionális szakmák (pl. kárpitózás), kertészeti ismeretek, egészség és balesetvédelem.

A kurzusok lehetőséget adnak a közvetlen elhelyezkedésre is, de ami fő, hogy előkészítést is adnak máshol, más szakmák elsajátításához is. A végzős tanulókat nem hagyják magukra, hanem utógondozásukat a legkülönbözőbb formában és önállóságuknak mértéke szerint biztosítják.

Szociális rehabilitációs képzés (social rehabilitation courses). A tanuló állapotának és szociális helyzetének ismeretében összeállított képzés és támogatási formák. Ezeknek a képzéseknek tartalma minden olyan hétköznapi ismeret, amely a látássérült társadalmi beilleszkedését könnyíti meg. Például: tájékozódás- és mozgásfejlesztés, főzés, mosás, önellátás, Braille, rekreáció, információ, látásnevelés, beszédfejlesztés.

A tanulók számára az intézmény különböző segítő szolgáltatásokat biztosít az elhelyezkedés megkönnyítésére, továbbtanuláshoz konzultációs lehetőséggel, egyes kiegészítő rövid továbbképzésekkel és sok más módon is.

A szabadidős programok rendkívül sokszínűek, bár nem tartoznak a munkarehabilitációhoz közvetlenül, de áttételesen hozzásegítik a tanulókat a nagyobb önállósághoz, a magabiztosabb fellépéshez és független életvitelhez (independent life). A téma feltétlenül megérdemel egy rövid felsorolást.

A tanulóknak lehetősége van sziklamászásra (upsailing), body buildingre, síelésre (műanyag sípályán), lovaglásra, lövészetre és autóvezetésre. Az autóvezetés egy nagyobb akadálymentes sík terepen történik, úgy, hogy a látássérült (sok esetben vak) vezető mellett a látó segítő szükség esetén szóbeli segítséget nyújt.

A lövészet egy speciális műszer segítségével történik, mégpedig úgy, hogy a lövő egy fejhallgatóban hallható jelzőhang alapján találhatja meg a célt. A felsorolás nem teljes, például ide tartoznak a különböző vízisportok (a tenger közelsége révén) és a különféle labdajátékok (pl. a goal ball). Mindaz, amit a tanulóknak az intézmény nyújthat, nem kötelező, csupán választható. Az egyetlen megkötés, hogy a tanulóknak igazodnia kell az oktatóival közösen összeállított action plan-hez.

Az intézmény technikai felkészültsége igen magas szintű. Kiemelésre érdemes ebből a számítástechnikai ellátottság, azon belül is a speciális, látássérültek oktatásában hazánkban nem alkalmazott készülékek, mint az EUREKA A4 elnevezésű, hordozható személyi számítógép Braille billentyűzettel, amely tartalmaz egy beszédszintetizáló egységet és olyan alpprogramokat, amelyek a következőket szolgáltatják: szövegszerkesztés, jegyzetelés (note taker), adatbázis, határidőnapló, tudományos kalkulátor, ébresztés és naptár, telefonkönyv, zeneszerzés, hőmérő és feszültségmérő működtetése. A gép ezeken kívül rendelkezik két telefon (modem), egy külső normál billentyűzet, számítógép és fejhallgató csatlakozással, valamint kommunikációs terminálként is használható. Érdemes e készüléknek nagyobb figyelmet szentelni, hiszen önmagában „egy munkahely” vak dolgozók részére, hiszen olyan sok a szolgáltatása.

Szintén itt kell megemlíteni a stenograph-ot (gyorsírógépet), amely minden olyan munkahelyen, ahol a jegyzőkönyv-vezetés napi, vagy gyakori feladat, elhelyezkedési lehetőséget biztosít látássérültek számára. A speciális gép sajátos billentyűzete rendkívül gyors írást tesz lehetővé és számítógéppel összekapcsolva, a leírt szöveg síkírásban kinyomtatható.

Az ipari munkalehetőségekhez szükséges készségek elsajátítása egy külön képzési egységben (I.P.T. Industrial Practice and Technology) történik. A tanulókat itt olyan programozható robotok és megmunkálógépek segítik, amelyeket csekély látásmaradvánnyal már alkalmazni lehet, valamint olyan minőségellenőrző mérőműszerek is rendelkezésére állnak a tanulóknak, amelyek szóban közlik a munkadarab méretét, illetve vizsgált tulajdonságát.

Kérdésünkre, hogy a látássérültek milyen pozícióban vannak a kvalifikációs skálán, válaszul a hazai helyzethez hasonló állapotról számoltak be. Ez azt jelenti, hogy a látássérültek döntő hányada alacsony kvalifikált munkakörben dolgozik és bár van egy szűk réteg, amely a kvalifikációs skála csúcsaira tehető (ilyenek természetesen az egyetemi végzettségűek), az a legnagyobb gond, hogy a skála középső régióiban szinte nincsenek is látássérültek. A látássérültek elhelyezkedési esélyeit érintő, pontosabban az elhelyezkedés alternatívitasát meghatározó egészségügyi alkalmassági kritériumrendszer nem, illetve nem abban a formában létezik, mint hazánkban. A munkaalkalmasság nem adminisztratív, hanem tapasztalati kategória Angliában. Ez azt jelenti, hogy a szakképzés során kialakul az adott látássérült személy képességeivel kapcsolatos összkép, de nem csak az oktatók, hanem a tanuló számára is. Az adott személy önismerete, valamint a képzési tartalom egyértelműen meghatározzák az alkalmasságot, vagyis azokat a munkaköröket, amelyekben az adott személy elhelyezkedésének nincsen akadálya. E tapasztalati kritériumrendszernek elsősorban személyre szabottságában van a hazai

gyakorlattal szemben behozhatatlan előnye. Megjegyzésként: határozottan állíthatjuk, hogy az a rendszer, amely a látásteljesítmény (a visus mérőszáma) alapján dönt emberi sorsokról, enyhén szólva elavult, de legalábbis egy meghaladott politikai rendszer gondolkodásmódjával azonosítható.

Összefoglalva az Employment Rehabilitation Centre-ben (Manor House, Torquay) tapasztaltakat feltétlenül kiemelésre hivatottak a következők:

A képzés teljes egészében flexibilis, mégpedig a képzési idő, a képzési tartalom, az elsajátítás ütemezése egyaránt. A hallgatóval közösen összeállított képzési terv egyéni követelményt is jelent minden hallgató igényeire és képességeire szabottan. A záró értékelés és a további tanuláshoz adott eligazítás korrekt módon segíti a hallgatót további sorsát illető önértékelésében, célkitűzéseiben és azok megvalósításában.

A pre-vocational képzést követően integráltan vagy speciális intézményben szerezhető meg a voltaképpeni szakképesítés. Az alábbiakban egy ilyen speciális, látássérültek szakképzését ellátó oktatási intézményt mutatunk be.

RNIB Vocational College, Loughborough

A Loughborough-i egyetemmel egyesült RNIB Vocational College (Vakok Szakképző Iskolája) 1989-ben költözött új épületbe, szándékoltan az egyetem szomszédságába. Az egyetemmel kialakult kapcsolat a látássérültek integrációjának egy jelentős lépése. Az egyetem négy elkülöníthető egységből áll, ezek: a városi egyetem, művészeti fakultás, formatervezési fakultás és a vakok szakképzési intézménye.

Az RNIB Vocational College a nemzeti szakképzési és szakmarendszerbe illeszkedő képzést nyújt (NEQ National Employment Qualification). Arra törekszik, hogy minden tanulójának otthoni szűkebb környezetének munkalehetőségeit figyelembe véve állítsa össze a képzések egyénre szabott tartalmát. A tanulók választhatnak a tanulás intenzitását illetően heti három, öt és tíz órás képzések között. A tanulmányok előkészítésére kerül sor először, ugyanis azok csak akkor kezdhetők el, ha a tanuló rendelkezik a megfelelő helyismerettel, önállósággal, illetve megtanulta azon eszközök használatát, amelyek a képzés keretében ismeretszerzésüket támogatják, segítik vagy lehetővé teszik. Követelmény, hogy otthonosan használják a könyvtárat (Braille, nagybetűs könyvek, hanganyagok) és tudjanak jegyzetelni. A szakképző tanfolyamok fő kurzusai a modern irodai munka egészét átfogó ismeretanyagot nyújtanak és a hivatali, ügyviteli, valamint adminisztrációs gyakorlat alapjait is tartalmazzák. A képzés a továbbiakban a fő kurzusok elvégzése után a tanulók egyéni igényeihez és képességeihez mért modulokból áll. Így kereskedelmi ismeretek, bankforgalmi ismeretek, vállalkozási és befektetési ismeretek, telefonközpont-kezelés, szövegszerkesztés, adatrögzítés és feldolgozás, diktafonos gépírás ismeretei egészíthetik ki alaptudásukat. Lehetőség van számítástechnikai programnyelvek elsajátítására intenzív kurzusokon. A képzés elvégzését követően a helyismerettel, a képzés nyújtotta alapfelkészültséggel és legfőképpen a tanulás technikájának készségével a látássérültek minden akadály nélkül részt vehetnek az egyetem ún. teljes idejű (full-time courses)

képzéseiben. Ezen képzések: üzleti képzés, gazdálkodás, könyvelés, számítástechnika és informatika, elektronika stb.

A képzési modulok flexibilisek, egyénre szabottak. Elsajátíthatók az egyén jellemzőitől és tanulási irányultságától függően eszközök használata: számítógépek, komputeralizált telefonalközpontok, Optakon, Versabraille II+Eureka, viewscan.

A tanulóknak segítséget nyújtanak a munkahelykeresésben, az elhelyezkedésben és az ezzel kapcsolatos ügyintézésben. A más intézményben megkezdett tanulmányokat figyelembe veszik, sőt, ha az illető akadályoztatva van abban, hogy helyben tanulhasson, utazó tanárokat biztosítanak, könyvtárszolgálattal és braille másoló szolgálattal állnak rendelkezésére. A tanulmányokat anyagilag segítik, támogatókat kutatnak fel, és kapcsolatot tartanak azokkal. Tanácsadással állnak minden tanuló és leendő tanuló rendelkezésére. Ezt a feladatot külön munkatárs, tanácsadó (counselor) látja el. A tanulók különböző szolgáltatásokat élvezhetnek: pihenő helyiségek, sportolási lehetőségek, egészségügyi szolgálat és szemészeti ellátás (a városi szemészet szakorvosaival együttműködésben). Különböző kollégiumi elhelyezések között is választhatnak (pl. különálló hatszemélyes házakban is kérhetnek elhelyezést).

Látogatás az RNIB központjában

A londoni központban először a Reference Library-ban, vagyis a könyvtárban néztünk körül. A könyvtár egyik alapfeladata, hogy a látássérültekkel kapcsolatos valamennyi szakterület szakanyagait hozzáférhetővé tegye, így a kutatást, történeti feldolgozást, az oktatást, az egyéni és szociális segítségnyújtást, a szakképzést és munkarehabilitációt, az adminisztratív és jogi vonatkozásokat, az orvosi és egészségügyi vonatkozásokat, a halmozottan sérültekkel kapcsolatos szakanyagokat, irodalmat és életrajzokat sorolhatjuk fel fő gyűjteményi csoportjainak.

A könyvtár állományában 4400 kötet, 5800 cikk, 175 folyóirat, 2200 kormányzati okirat és 3400 ismertető látássérültek intézményeiről (Angliában és más országokban) található.

Minden bizonnyal nagyon sok hasznos ismeretet lehetett volna meríteni a könyvtár anyagaiból, ha egy-két napot erre szánhattunk volna, így viszont csak a katalóguscímeket nézegetve egy általános képet kaphattunk az itt felhalmozott tudás nagyságáról.

Ezt követően a központ egyik osztályvezetője fogadott minket. Elsőként bemutatkoztunk és a hazai helyzetet ismertettük röviden. Elbeszélésünkre vendéglátónk elmondta, bár náluk mások a körülmények és kondíciók, de problémáik hasonlóak. Az őszinte hangvétel, amely beszélgetésünket jellemezte, akkor is megmaradt, amikor feltettük a kérdést, látnak-e velünk együttműködésre lehetőséget. A válasz egyértelmű nem volt, azzal a megjegyzéssel, hogy ha a körülmények úgy alakulnak, hogy erre központi támogatás is szóba jöhet, természetesen együttműködnek velünk. Vélhetőleg Magyarország EK-tagsága lehet a fordulópont ebben a vonatkozásban.

A beszélgetést követően megtekintettük az épület helyiségeit, amelyekben az RNIB különböző egységeit „unit” látogattuk meg.

Különösen érdekes volt a Látássérültek Kereskedelmi Segítőszolgálat (RNIB Small Business Unit) meglátogatása. Jelenleg több mint 200 látássérült üzletember veszi igénybe a szolgáltatást. Az iroda szolgáltatásai: kereskedelmi tanácsadás, félévenként kereskedelmi és üzleti információkat tartalmazó szaklap és gyakoribb, rövid tájékoztató füzetek Braille-írásos vagy nagybetűs sík formában, információs hálózat (marketing fejlesztés, szakirodalom, üzleti tervek, ügynökségi információk), üzlettechnikai képzések és segítség az önfejlesztéshez, önképzéshez, konzultációs szolgálat, szakkönyvtár kölcsönzési lehetőséggel.

Fontos megemlíteni azt is, hogy kaptunk egy kiadványt, gyengénlátóknak készített változatban (large print), amely egyébként hangszalagon és Braille változatban is megkapható. A kiadvány a Business Plan Work Book címet viseli (üzleti terv munkafüzet), amely egy kiskereskedelmi vállalkozás megkezdéséhez szükséges terv elkészítését lépésről-lépésre bemutatja, illetve segíti. A terv elkészítésében is segít az iroda, de utána, a terv konkrét megvalósításában, a pénzügyi támogatás megszerzésében stb. is segítséget nyújt.

A Vak Üzletemberek Egyesülete (Blind Business Association B. B. A.) 1987-ben alakult. Működése jelenleg független és szintén fenntart információs szolgálatot, valamint a látássérült üzletemberek önszolgáltató csoportjainak (self-help) tevékenységét támogatja. Mint ebből a rövid bemutatásból is kitűnik, Angliában a vakok számára nyitott az üzleti pálya, és az nem is ritka, hogy ezt a pályát választják.

Felsorolás azon intézményekről, amelyek az RNIB keretében, vagy attól függetlenül a szakképzésben, illetve a látássérült dolgozók továbbképzésében és érdekeinek képviseletében illetékesek:

- Látássérült Hivatalnokok Egyesülete (Association of Visually Handicapped Office Workers)
- Látássérült Telefonkezelők Egyesülete (Association of Visually Handicapped Telephonists)
- Vakok Brit Számítástechnikai Egyesülete (The British Computer Association of the Blind)
- Gyengénlátó Komputertelhasználók Csoportja (Visually Impaired Persons User Group)
- Rokkantak Számítástechnikai Központja (The Computer Centre for the Disabled)
- Látássérültek Továbbképző - közép - Iskolája (Queen Alexandra College)
- Vakok - közép - Iskolája (The Royal National College for the Blind)
- Munkarehabilitációs Központok (Torquay, Ceres) (RNIB Employment Rehabilitation Centres)
- Látássérültek Továbbképző és Szaktanfolyami Iskolája (RNIB Hethersett College)
- Tanulókat Támogató Szolgálat (RNIB Student Support Service)

- Szakképző Iskola (RNIB Vocational College)
- Segédeszköz Központok (London, Belfast, Stirling) (RNIB Resource Centres)
- Pályaválasztási Tanácsadó és Pályairányító Szolgálatok (London, Liverpool, Edgbaston N. M. C.) (RNIB Employment Consultancy and Placement Service)
- Látássérült Szakemberek Munkaügyi Osztálya (RNIB Specialist Employment Unit)
- Látássérültek Oktatási és Szabadidős Osztálya (RNIB Education and Leisure Division)
- Alkalmazásfejlesztési és Technológiai Osztály (RNIB Employment Development and Technology Unit)

Az „intézményi sokszínűség”, amelyet tapasztalhattunk, a hazai gyakorlat ismeretében élményszerű volt a számunkra. Érdekes és megfontolandó tapasztalat volt, hogy a látássérültekért, a látássérültek érdekében működő, képviselő, karitatív-támogató intézményeken felül, számos egyesületi formában szerveződő látássérült csoportosulás létezik (pl. a látássérült zongoristák is külön egyesületbe tömörülnek). Az ilyen egyesületekről, azok működéséről és tevékenységéről ugyanakkor nem volt módunkban az idő rövidege miatt személyes tapasztalatokat szerezni, így nem ítéltük meg, mennyiben hasznos vagy éppen problematikus az ilyen intézményi, vagyis szervezeti tagoltság. Mindenesetre, vélhetőleg Angliában ez azért alakulhatott így, mivel az állampolgári kezdeményezésnek szabadabb tere volt az elmúlt évtizedekben, mint nálunk.

Continuing Education and Training Service, Croydon

Utunk előzményeként bemutatott szakmai találkozóval kapcsolatban már beszámoltunk a Folyamatos Oktatási és Képzési Szolgálat, a CETS-ről (ld. Mr. Nick Moore előadása). Ezért különös szerencsének tartjuk, hogy mindazt, amit az előadásból megtudhattunk, később a tanulmányút egyik helyszínéül Croydon-ba is ellátogatva, személyesen is megtapasztalhattuk. Nick Moore szívélyes vendéglátása, és az, hogy a helyszíneken végigvezetve minket, mintegy illusztrálta mindazt, amit budapesti látogatásán elmondott, különösen hasznos volt a számunkra.

Ha egy ún. nyugati tanulmányútról visszatérők beszámolót tartanak, legtöbbször azt a reakciót váltják ki, hogy „...jó, jó, de ott van pénz. Ha lenne rá pénzünk, mi is megtehetnénk ugyanezt...”. Esetenként ez az érvelés is igaz lehet, de mindenesetre amit Croydon-ban tapasztaltunk, azzal cáfolható e közhelyes elutasítás. Itt ugyanis láthatóan kevés pénzből, de ugyanakkor a szakmai színvonalból pénzhiányra való hivatkozással nem engedve, működik mindaz, amit még az előadásból megismerhettünk. A CETS anyagi helyzete azt sem akadályozta meg, hogy a speciális igényekre tekintettel legyenek. Így lehetséges, hogy a mozgáskorlátozottak akadálytalanul részt vehetnek a tanfolyamokon és élvezhetik a szolgáltatásokat is, de a látássérültek és hallássérültek is hasonlóképpen számíthatnak segítségre sajátos problémáik áthidalásában, illetve megoldásában. Talán jellem-

zésül elegendő annyi, hogy speciális szükségleteket és integrációt segítő szolgálat működik a CETS keretében (Special Needs and Integration support Service). Foglalkoznak látássérültek oktatásával, és találhatunk képzőművészeti tanfolyamot, illetve alkotókört gyengénlátók számára. A hallássérült és siket tanulók szájról olvasási tanfolyamokon és tréningeken vehetnek részt.

Már ennyiből is érzékelhető, milyen mértékben veszik figyelembe a speciális igényeket, és azok között az érzékszervi sérültek, vagy a mozgáskorlátozottak igényeit. Ha a szakképzésben nem feledkeznek meg róluk, minden bizonnyal az a munkaerőpiaci esélyeikre is pozitív hatással van. Hangsúlyoznunk kell: a CETS nem speciális, hanem általános intézmény. Így az ott tapasztalt speciális igényekkel számoló figyelem elsősorban az integrált felnőttoktatás mércéje lehet a számunkra. Kétségtelenül van mit eltanultunk a szigetország felnőttoktatási, felnőttképzési szakembereitől.

National Federation of Access Centres NFAC

Az ACCESS-központok nemzeti szövetsége (NFAC) egy, a hazai gyakorlatban ismeretlen intézménytípus hálózata. Az access mint szó, bejutást, illetve elérhetőséget jelent, de ebben az esetben ez csupán jelképes jelentése és egy hosszabb megnevezést takar, amely magyarul megközelítően: Speciális szükségletű diákok felmérése és segítése a magasabb szintű oktatásban és továbbképzésben (ACCESS Assessment and Support of Students with Special Needs in Further and Higher Education). A hálózat jelenleg 16 tagintézményt számlál, amelyekben érzékszervi és mozgásszervi sérültek együtt részesülhetnek oktatásban, természetesen speciális igényeiket figyelembe véve. E közös iskolák között ugyanakkor vannak különbségek, vagyis mindegyikben valamelyik sérüléstípusba tartozó tanulók többségben vannak. Az ACCESS-hálózat tagja az az iskola is (Royal National College for the Blind), ahol vakokat, látássérülteket oktatnak. A hálózat leginkább speciális oktatási intézményekből áll, de vannak olyan tagjai is, amelyek a kutatásban, technológiai fejlesztésben vesznek részt (Rokkantak számítástechnikai központja - Computer Centre for the Disabled CCD, Speciális szükségletek technológiai központja - The Special Needs Technology Centre SNTC). Az alkalmazott technikai eszközök fejlesztése látássérültek, hallássérültek és mozgáskorlátozottak igényei szerint történik.

Látogatást tettünk a hálózat egyik intézményében, Coventry-ben (Hereward Collelge of Further Education). Mindaz, amit ebben a rendkívül jól felszerelt intézményben láthattunk, elsősorban az access-hálózat szakmai filozófiáját mutatta be kézzel foghatóan. E szakmai filozófia voltaképpen úgy fogalmazható meg, hogy:

- 1.) minden tanulónak egyéni igényei, szükségletei a meghatározóak oktatásának módszereit illetően;
- 2.) a kreativitás az, amelyet minden esetben felszínre kell hozni a fejlesztés sikere érdekében;

- 3.) a technikai segédeszközök a szabadidőben is a tanulók rendelkezésére kell hogy álljanak;
- 4.) az önfejlesztés feltételrendszerét is biztosítani kell.

Az 1. pont nem szorul különösebb magyarázatra, mindenesetre számos olyan technikai eszközt mutattak be, amelyek a tanulók állapotától, szükségleteitől függően alkalmazhatóak. Példának itt a speciális billentyűzetek és azok kiegészítői és a kommunikációt segítő eszközök említhetők. A kreativitással kapcsolatban bámulatos felszereltséggel találkozhattunk. A tanulóknak a legkülönbözőbb alkotótevékenységekhez nyújtanak speciális eszközöket. Például az iskola saját TV-stúdióval, jól felszerelt speciális fotólaboratóriummal rendelkezik, de ezeken kívül lehetőség van számítógépes zeneszerzésre szintetizátor csatlakoztatásával, számítógépes grafikák (színesek is) készítésére és a legkülönbözőbb képzőművészeti technikák elsajátítására és művelésére. A technikai segédeszközök valóban hozzáférhetőek a szabadidőben is, és az önfejlesztés feltételei is megvannak: tekintélyes méretű könyv- és videotár, valamint fonotéka van az iskola épületében.

Említésre érdemes, hogy az Access-hálózatban hasonló rendszerben folyik a tanulók egyéni felmérésének és képzési programjának összeállítása, mint amit az RNIB Employment Rehabilitation Centre-ben tapasztaltunk. Az Access-hálózatban ez egynapos kurzusok keretében zajlik és külön munkacsoport foglalkozik ezzel (SASSAS Study Aids and Study Strategies Assessment). Egyébként a hálózat összesen több mint harminc egy, illetve kétnapos különböző kurzust kínál fel.

Az Access-hálózat képzési rendszerében kislétszámú, vagy éppen egyéni foglalkozások vannak túlsúlyban, és a magántanári szolgálat is a hálózat keretében működik (Course tutors/Co-operators; Personal tutors). A magánúton tanulóknak, azaz az otthon „autodidakta” módon felkészülők számára külön központ nyújt segítséget (Supported Self Study Centre). Az önálló tanulást kiterjedt önkéntes szolgálat segíti, pl. felolvasó szolgálat. Videó oktatókazetták állnak rendelkezésére a siket tanulóknak, amelyek feliratosak, vagy jeltölmács szerepel a képen. A tanulást számítógépes software-k is segítik (ilyenek pl. az oktatóprogramok, az elektronikus enciklopédiák CD-ROM, vagy a NIBS Nuffield Interactive Book System).

Mivel az Access technikai színvonalát nem lesz könnyű utolérni addig, amíg a gazdasági helyzetünk ezt megengedi, elsősorban a képzési koncepció az, amely átvehető. Access-hálózat nemcsak Angliában van. Amennyiben Magyarországon létesülne egy Országos Access Központ (vagy meglévő intézmény alakulna regionális központtá), az idővel a nemzetközi hálózat tagja lehetne, ennek viszont az egységes rokkantügyi összefogás és kormány szintű támogatás a feltétele.

A látássérültek szakképzésének alapelvei a tapasztalatok alapján, rövid felsorsolásban:

A legfontosabb alapelv, amely még nem közvetlenül a képzést érinti, hogy a munkaerőpiac fogadókészségéért állandó harcot kell vívni. E harcban az elhelyez-

kedési prioritások, a védett munkahelyek és státuszok, valamint az alkalmassági kritériumrendszer átalakítása jelentik a legnagyobb csatákat. Az angliai gyakorlatról megtudtuk, hogy a miénkhez hasonló merev egészségügyi alkalmassági kritériumrendszer nincs. Azt, hogy látássérültek hol és milyen munkakörökben helyezkedhetnek el, egy hallgatólágos kollektív megállapodás szabályozza (pl. látássérültek nem jelentkeznek gépkocsivezetőknek). A hangsúly azon van inkább, hogy a látássérült személyek tisztában legyenek azzal, visus-uk miben és meddig enged teret számukra a szakmaválasztásban. A bürokratikus alkalmassági szabályrendszer hiányában nyitott tere van annak, hogy a látássérültek érdekeit képviselők közvetlen információcserével, konzultációk megszervezésével bővítse a fogadóképes munkahelyek körét. A fogadókészséget úgy, és csakis úgy lehet életben tartani, ha a munkaadókkal, területi munkaügyi szervekkel folyamatos a párbeszéd. E folyamatos párbeszédben a képzési tartalom rugalmasan igazodik a munkaadók igényeihez, amiért viszonzásul a munkaadók garanciákat nyújtanak. A párbeszéd megvalósulásával, a legfontosabb kérdésre, amely a képzéssel kapcsolatban felmerülhet: Mi fog történni a képzést követően az azt elvégző tanulókkal?, képesek leszünk megválaszolni. További előnye a párbeszédnek, hogy a tanulóknak a képzési idő nem döntéshalogatás, vagy időhúzás a várható munkanélküliségig, hanem valós lehetőség elérésének adekvát módja.

A hazai gyakorlatról tudjuk, hogy a tradicionális „vakos” és „gyengénlátós” szakmákon kívül igen kevés alternatíva áll rendelkezésére a pályaválasztásban a látássérülteknek. Ez Nagy-Britanniában is hasonlóképpen van. Ha viszont az ottani látássérültek szakképzését jelenidőben vizsgáljuk, két fontos alapelv is szembetűnő:

Az egyik, hogy a szakma merev meghatározását minden esetben el kell kerülni. Szerencsésebb foglalkozásról, vagy egy adott cégnél elvégzendő feladatok összességéről beszélni, és a képzési struktúrát is ennek megfelelően kialakítani. Ebből az elvből táplálkozik, hogy Angliában a látássérültek szakképzése úgy alakult, hogy a hivatali munkaköröket célozza meg a legnagyobb szélességben. A képzés voltaképpen arra irányul, hogy a legtöbb munkahelyen a szövegfeldolgozás valamely formájára mindenképpen szükség van. Ezért a megfelelő gyorsaságú írás, szövegkorrigálás, illetve az ehhez a tevékenységhez használatos készülékek alapos ismerete minden egyéni képzési programban kisebb-nagyobb mértékben szerepet kap.

Ide tartozik az is, hogy a képzési idő alatt lehetőségeket kell biztosítani a tanulók számára, hogy kreativitásukat a legkülönbözőbb művészeti és más tevékenységekben „kiélhessék”, fejleszthessék.

A másik a szabadság az alkalmaztatásban. Mivel ugyanis nem szakmát, hanem elsősorban munkavégzési készségeket sajátítanak el a tanulók, a későbbi elhelyezkedésben a látássérültek nagyobb szabadságot élveznek. Például, ha egy tanuló készségszinten birtokolja a következőket: ügyintézés telefonon, beszélő kalkulátorral alapszintű számszaki munka ellátása, fénymásoló szakszerű működtetése, irattári rendezés alapjai, ügyfelek fogadása, tájékoztatása, továbbírányítása, számítástechnikai alapismeretek, ebben az esetben nem egy-két munkahely fogadja őt

szívesen (a konkrét szaktudás alapján), hanem ismereteinek összessége alapján számos munkalehetőséget kaphat.

Fontos alapelv az önkormányzatokkal való folyamatos együttműködés, amely alatt elsősorban az információcserét érthetjük. Az önkormányzatok szolgáltatják azokat az adatokat, amelyek a hosszútávú tervezést lehetővé teszik. A regionális munkaerőpiac felvevőképességének és fejlesztési irányainak ismeretében válik lehetségessé, hogy a képzési szükségletek prognosztizálhatók legyenek, legalább egy képzési turnussal előre. Így nagyobb biztonsággal készülhetnek a látássérültek is a munkavállalásra.

Lényeges, hogy a szakképzés és a kutatás szoros összefüggést mutasson. Ahogy az az egyetemeken is a képzés színvonalához járul hozzá, ha az kutatással is foglalkozik, hasonlóképpen emelheti a látássérültek szakképzésének színvonalát, ha a vele kapcsolatos kutatásokkal párhuzamosan és összefüggésben zajlik. Itt elsősorban a technológiai adaptáció, a technológiai fejlesztés, a termelési folyamatstruktúrák beható vizsgálata és ezek képzési vonatkozásai említhetők.

A képzési rendszerben minden ismeretanyag és konkrét tudás az elsajátíthatóságához mért képzési idővel szerepel. A rendszerben ennek megfelelően találhatunk rövid (egy napostól egy-két hetesig), valamint közepes és hosszú kurzusokat, egészen az egy vagy több szemeszteres teljes képzésekig bezárólag. A rövid tanfolyamok akkor is bővíthetők az adott egyén tudását, ha számára valami miatt a hosszú (komplex) képzési programok - esetleg csak aktuálisan - nem lehetségesek, illetve a továbbfejlődés lehetőségét adhatják azoknak, akik már elvégeztek egy hosszabb tanfolyamot, és ahhoz kívánnak hozzátanulni.

Feltétlenül az alapelvek közé sorolható, hogy ki kell építeni egy önkéntes segítő csoportot, vagy hálózatot, ugyanis ennek hiányában a képzési idő hosszabb lesz, vagy a képzés vesztit színvonalából. Be kell látni, hogy a látássérült felnőtteknek, kinek-kinek a számára szükséges mértékében, szüksége van segítségre a tanuláshoz (itt elsősorban a felolvasásra gondolhatunk, de nemcsak arra, hanem a korrepetálásra, együtt-tanulásra, vizsgára való felkészítésre stb. Az ilyen volontaire-ek Angliában is az egyetemisták közül kerülnek ki többségükben).

A létrehozásra kerülő Rehabilitációs Központ működtetésére vonatkozó javaslatok pontokban

- 1.) Felmérési rendszer kidolgozása a Rehabilitációs Központba képzésre jelentkezők képességeihez és célkitűzéseikhez mért egyéni képzési-oktatási terv összeállításához.
- 2.) A teljes szakképző tanfolyami, illetve képzési programok mellett rövid, célzott képzések felkínálása és e rövid képzések választékának folyamatos változtatása, bővítése. A képzési idő képzési tartalomtól függően egynapos, kettő-öt napos, illetve egy- és kéthetes intervallumokban.
- 3.) Pályairányító szolgálat létesítése, amely az elhelyezkedéshez nyújt segítséget.
- 4.) Segítő szolgálat létesítése, amely több feladatot lát el egyszerre. Ezek:
 - továbbképzési tanácsadás a munkahely megtartása érdekében

- tájékoztatás a tanulás alatt igényelhető segítségről, segédeszközök, ösztöndíjak, egyéni képzési támogatások
 - tájékoztatás a munkavégzést segítő segédeszközökről
 - segédeszköz beszerzéséhez támogatás, ügyintézés
 - segédeszközök kiutalása, vagy kiutalás beszerzése.
- 5.) Tanácsadó szolgálat létesítése, amely jogi, munkajogi segítséget nyújt, de felvállalja a Job Club funkcióit is: segítség beadványok, önéletrajz stb. megírásában, ügyintézésben.
- 6.) Kutatócsoport létrehozása, amelynek feladata a lehetséges alkalmazások, munkahelyek, munkakörök felkutatása, és annak megszervezése, hogy a felkutatott lehetőségek minél gyorsabban a gyakorlatban is rendelkezésére álljanak a látássérülteknek.

A 3-5. pontokban felsoroltakat egy kislétszámú csoport láthatja el összevont szolgáltató egységben. A 6. pontban jelzett csoport feladatait egy személy is elláthatja, mivel az adminisztratív munkát két egység végezné. Az egyik adminisztrációs csoport a képzési és intézményi, azaz munkaügyi, bér stb. adminisztrációt, míg a másik, jóval kisebb adminisztrációs csoport a szolgáltató és kutatási egység (ld. 3-6. pontokban leírtak) feladataival kapcsolatos munkát látná el. Így a fenti pontokba szedett sokrétű tevékenységi és szolgáltatói struktúra gazdaságosan, kellő, de nem túlzott dolgozói létszámmal lenne megvalósítható.

Végezetül, javaslataim védelmére és pár szóban összefoglalva a tanulmányút tapasztalatait: a felvázolt képzési és szolgáltatói rendszerről meggyőződésem, hogy azt a minimumot képviseli, vagy méginkább demonstrálja, amely a speciális igényekkel fellépők, így a látássérültek szakképzésének is alapja. Ebből következően megvalósítása elengedhetetlen. A megvalósítás ugyan lehet lépcsőzetes, vagyis lehetséges a rendszer felépítéséhez hosszabb időt igénybe venni. Ebben az esetben viszont részletes prognózis felállítása szükséges, mégpedig hogy mikor, milyen új elem belépése elkerülhetetlen a rendszer továbbfejlődésében.

A testi és a lelki képességek fejlesztésének gondolata Comenius pedagógiájában

SUBOSITS ISTVÁN - DR. GÖLLESZ VIKTOR
(Közlésre érkezett: 1992. június 4.)

*„Az ember is magától ölt emberi alakot - akárcsak az állat a maga módján -, de nem fejlődhet eszes, bölcs, tisztességes és jámbor lényé, csak ha a bölcsesség, tisztesség és jámborság oltóágaival előzőleg beoltottuk”
(Comenius)*

400 éve született a dél-morvaországi Brodban az egyetemes pedagógia talán mindmáig legnagyobb hatású gondolkodója, *Johannes Amos Comenius*. Emberi nagyságát és kultúrtörténeti jelentőségét csak a kor gazdasági, társadalmi és politikai történetének ismeretében értékelhetjük helyesen. Egész életében minden akadály, szenvedés ellenére *cselekvő emberré* tudott lenni, aki - számos más gondolkodótól eltérően - sosem veszítette el hitét az emberi értelemben és a nevelésben. *A reformáció embere* volt, miközben következetesen vallotta a *humanista életeszményeket* (1). Vallásos volt, de távol volt tőle *Pascal* befelé forduló

miszticizmusa. Kétségtelen, hogy mint gondolkodó, nem volt akkora hatású, mint *F. Bacon*, *Descartes* vagy *Newton*, de eszméi, amelyek az *ember fejlesztésének rendszerét* alakították ki, az emberi szellem legmagasabb pedagógiai horizontját jelentik. Személyiségében nemcsak a szenvedély munkálta tetteit, hanem - eltérően a pedagógia más gényuszeitől - az örök természetet mintázva megteremtette a nevelői gondolkodás szilárd alapjait.

De milyen utat világít meg a ma nemzedékének Comenius szellemiségének négy évszázadon át sugárzó fénykévéje? Milyen filozófiai talajból nőtt ki szellemisége, amely a hajszálgökök módján beágazta az elmúlt századok pedagógiai gondolkodásmódját?

Címlapkép a „Köznevelés” 1967. évi 13-14. számának borítóján

Gondolatrendszerének két pillére volt. Az egyik a *vallás*, a másik a *természet*. Vallásos világnézetére hatott *F. Bacon* ismeret-elmélete és a reneszánsz életszemlélete. Azt tanította, hogy az ismeretek igazsága főként az érzetek tanúbizonyságától függ, s az ismereteket a dolgok vizsgálatából kell szereznünk (2). Az a nyugat-európai kulturális eszmeáramlat, amelyet *enciklopédizmusnak* neveztek, *Bacon* hatásával párosulva, többek közt *Comenius* rendszerében is tetőzött. Az európai enciklopédizmus a tudományok eredményeinek összefoglalására törekedve, az egyetemes bölcsesség - a kor nyelvén - a *panszófia* elérését tűzte ki céljául (3).

Vallása szerint az üldözött cseh-morva testvérekhez tartozott, akiknek püspöke is volt. Rokonszenvezett a puritánus-presbiteriánus gondolatokkal. A teremtett világ nagy egységét hirdette, melyet Isten „minden harmónia forrása harmonikusán alkotott”.

Politikai eszményképe a polgári haladás lehetőségeit megteremtő abszolutisztikus fejedelmi rend volt. Ebből és humanista eszméiből nőtt ki az a művelődési program, amely megkívánja *minden egyes ember nevelését egész élete folyamán*. Nem elég tehát csak kitűzni a célokat a nevelésen belül, hanem az egész társadalomra ki kell terjeszteni az emberi dolgok tökéletesítésére vonatkozó igényt. Jóval átfogóbban kell az előfeltételeket létrehozni az emberi dolgok tökéletesítésére. Találón fejezte ki *Comenius* törekvését *Piaget*, amikor azt írja, hogy *Comenius* az egész társadalmat *sub specie educationis* szemlélte (4). Ennek az egész emberi világot behálózó pedagógiai szemléletnek a gondolati kifejtése pedagógiai főművében, a *Pampaediában* található (5). Így ír erről: „*A pampaedia* az emberi nem egyetemes kiművelése. ... Arról van itt szó, hogy minden embert mindenről minden tekintetben kioktassunk... E szándékunkból három következmény fakad. Legelőbb is azt kívánjuk, hogy ezen a tökéletes módon ne csak néhány ember - kevés avagy sok ember - formálódjék tökéletes emberségre, hanem minden ember, mégpedig minden egyes ember, ifjú és öreg, szegény és gazdag, nemes és nem-nemes, férfi és nő, röviden mindenki, aki embernek született. Ekként a jövőben az egész emberiségnek részesülni kell ebben a tökéletességre vezető kiművelésben; minden korosztálynak, minden társadalmi rendnek, nemnek és népnek.

Csehszlovák, román, nyugatnémet, lengyel, keletnémet, szovjet Comenius-bélyegek

A Magyar Posta bélyege a sárospataki főiskola épületének rajzával és alkalmi bélyegzése Comenius születésének 400. évfordulóján

kedvéért vagy éppen csalárdul, hanem az igazság érdekében. Így minden embert oly hasonlónak kell tenni Isten képéhez (amire teremtettünk is), amennyire csak lehet, azaz valóban értelmessé és bölccsé, valóban tevékenyé és serénnyé, valóban állhatatossá és tisztességessé, valóban jámborrá és szentté, és ezáltal valóban szerencsésé és boldoggá - itt és az örökkévalóságban.”

A célokat a vallásos világszemléletének útmutatása alapján tűzte ki, a módszereket és az eszközöket a természetből kölcsönözte, az oktatás és a nevelés alapelveit a külső természetből származtatta, pl. a természet nem rohan, mi is lassan haladjunk, csak lépésről lépésre. A *Didactica Magnában* az oktatás három lépését - a megértést, a megőrzést és emlékezetbe vésést, az alkalmazást - is a természettől kölcsönzött képpel magyarázta meg: a *megértés* olyan az ismeretszerzésben, mint a fa gyökere, a *megőrzés* a fa törzsének felel meg, az *alkalmazás* hasonlatos a fa virágához és gyümölcsehez. *Comenius* pedagógiájának megértését talán az a jelmondata segíti legjobban, amelyet legtöbb művének címlapján olvashatunk: *Omnes sponte fluunt, absit violentia rebus*. Szabad fordításban: „A munkának önként kell folynia, és messzire kell üznünk a kényszert.” Az oktatás olyan legyen, mint a természet spontán önmozgása, úgy működjék, mint a perpetuum mobile. Ha az oktatás nem magának a dolgoknak a természetéből fakad, akkor minden olyan idő, amit rá fordítottunk, elvesztegetett és felesleges. Ő volt az első elmélkedő, aki az ember *lényegéből* vezette le a nevelés célját és eszközeit, a nevelői munka lényegét a gyermekek fejlődéséhez mért tervszerű alkalmazkodásban jelölte meg.

Comenius szerzteágazó életművéből leginkább csak a didaktikai vonatkozású megállapításait, tanításait és az iskolaszervezet megreformálását tartalmazó elképzeléseit szokták kiemelni; a neveléstörténeti kézikönyvek elsősorban ezekre hívják fel az utókor figyelmét. Pedig a lelki és testi tehetségek, képességek kimunkálásáról megfogalmazott gondolatai, amelyeket a sárospataki beköszöntő beszédében (elhangozott 1650. november 24-én) olvashatunk, számos, ma is korszerű és a jövőben is figyelembe vehető elemet tartalmaznak.

A képességek fejlesztéséről elmélkedő *Comenius* tanításai a gyenge tehetségűek, a csökkent képességűek intellektuális és testi fejlesztését magukénak valló, feladatuknak tekintő speciális nevelés, a gyógyító neveléstudomány művelőinek tevékenységét is vezérelhetik - ahogy a gyógypedagógia-történet

kutatói méltatják (6). Nem kelleetlen tehát, ha felidézzük tanításait.

A lelki tehetség - *Comenius* szerint - nem más, mint „elménk velünk született ereje”, amelynek négy része van. Az első az *ész*, amelyhez tartozik a „minden dolog tüköre”, ezt ma a fogalomalkotás műveletének nevezhetjük. Az ész másik tartozéka az ítélőképesség, amely mérlegel, ezt ma a logikus következtetés képességének mondhatnánk. Végül az észhez tartozik az emlékezet, a „dolgok kamarája”, az ismeretek kincstára. A lelki tehetség második foka az *akarat*, „minden dolog bírója, választója s parancsolója”. Ez voltaképpen a belátás, az erkölcsi meggyőződés, a dolgok megvalósításába vetett hit, amelyből fakad a jó vagy a rossz akarásának szándéka. A harmadik helyen van a *mozgató erő*, amelynek fő székhelye a *kéz*, az emberi szorgalom szerve, csodás dolgok művelője. Végül van a *beszéd*, amely az embereket a tervek és a munkák szövetségébe egyesíti. Ez a négy képesség adja az egyén világának négy oldalát. Gondolataiból az következik, hogy a teljesebb értékűséghez a képességeknek mind a négy oldalát ki kell művelni. Ahogy az ember műveli a földjét, kertjét, szőlőjét, mesterségét, ugyanúgy kell művelni a lelkét, tehetségét. De milyen a kiművelt lélek? - teszi fel a kérdést. A válasz: Kiművelt lesz akkor, ha sok mindent kigondol, s a dolgokba élesen behatol; ha a dolgok között különbséget tud tenni; ha ki tudja választani a dolgok közül a jót és a rosszat. Kiművelt lesz az egyén, ha szépen és gondolatokban gazdagon beszél. Találó hasonlaltal fejezi ki a beszéd képességének hiányát: „Ha a tanuló ért valamit, de kifejezni nem tudja, semmiben sem különbözik egy néma szobortól. Ha pedig szavakat mond, anélkül, hogy értené, hasonlít a papagájhoz.” Felfogása szerint a dolgok megismerése csak úgy lehetséges, ha az a dolgok nyelvi jelének elsajátításával jár együtt, a dolgok megismerésével együtt gazdagítani kell a nyelvet. A nyelv pedig, amellyel a világot birtokba vesszük, csak az anyanyelv lehet (7).

Miről ismerhetjük meg a jól művelt embert? Azt tanácsolja, hogy figyeljük meg tetteit, mozdulatait, beszédét, sőt még a hallgatását is. „Figyelj menésére, ülésére, testtartására, kezeire, szemeire és bármi dolgára, mindenütt elő fog tűnni az illendőség, a méltóság, a kedvesség” - figyelmeztet *Comenius*. Felfogása szerint a tehetség kiművelése nemcsak az értelem, az ész kiművelését jelenti, hanem az élethelyzetekhez való alkalmazkodást, az erkölcsi tartást, a jellemességet, a bölcs mértéktartás képességének kiművelését is magában foglalja. Beköszöntő beszédében többek közt ilyen plasztikusan rajzolja meg a kiművelt tehetségű ember alakját „Ha embertársaival társalog, merő nyájasság;

A sárospataki főiskola plakettje

ha valamikor emberi társaságon kívül kell élnie, soha sincs kevésbé egyedül, mint mikor egyedül van, mert tele van jó gondolatokkal és saját magában való gyönyörűséggel. Jó és balsorsban úgy forgolódik, hogy maga a tény legyen bizonyosság arra nézve, hogy ismeri a dolgok különbségét s a hasznosat a haszontalantól meg tudja különböztetni. Kívánsága szerint folynak a dolgok? Nem ragadtatja el magát, nem fuvallkodik fel, nem lesz dölyfös. Szomorú helyzetbe kerül? Ugyanaz marad: nem merül el, nem esik össze, nem adja fel a reményt. Általában, aki okos, minden szerephez illeszkedik, mondja a költő. Mi mondjuk így: aki okos, minden haszonhoz és kárhoz alkalmazkodik.”

Milyen módszereket, eljárásokat javasol a képességek kimunkálására? Mielőtt megpróbálnánk választ adni a kérdésre, előre kell bocsátanunk, hogy *Comenius* a módszerekről sokszor és különbözően beszél, sőt a mai értelemben vett didaktikai módszerről összefüggő fejtegetést hiába is keresünk munkáiban. Műveinek különböző fejezeteiben módfelett értékes gondolatok vannak elhintve, de ezek inkább az oktatás és a fejlesztés alapelveinek tekintendők. Valószínűleg *Bacon* empirizmusára visszavezethetően, az induktív eljárások alkalmazására figyelmeztet: „Az embereket arra kell tanítani, hogy amennyire lehet, ne könyvekből tanuljanak, hanem az égről, földről, cserfáról, figefáról. Azaz, hogy ismerjék és vizsgálják a dolgokat, ne csak másoknak a dolgokról való megfigyelését és állításait” (8).

Hogy az öntevékeny gyakorlás mekkora értékű, *Comenius* válasza: „Az ember alkotva válik alkotóvá, s a gyakorlat mindenki számára a legjobb mester”. Az egyik levelében, amelyet Lorántffy Zsuzsannának írt, ezt olvashatjuk: „Az én módszerem... minden részében arra tör, hogy az iskolai munka játékká és örömmé változzék.”

Comenius nem kételkedett abban, hogy a világ dolgai megjobbíthatók, de ez csak akkor valósul meg, ha teljes bizalommal leszünk tanítványaink iránt, ha úgy tekintjük őket, mint a jövő letéteményeseit. Minden tanítványunkban a *jövőt* kell látnunk: „utánoznunk kell a rómaiak ama hadvezéreit - írja -, akik hogy katonáikat mindenre serényebbekké tegyék, nem *katonáknak*, hanem *velük együtt katonáskodóknak* szokták nevezni, s terveiket velük, mint társaikkal közölni.” Felemlíti Macedóniai Fülöp kedves történetét is, aki mikor egyszer egy iskolába lépve, a tanulóifjúságot fedetlen fejjel így üdvözölte: „Köszöntelek, borostyánkószorús urak, mesterek, doktorok, ügyvivők, polgármesterek stb. ...”, és a körülállók közt valaki ezt nevetve fogadta, így felelt: „Nem tréfálok, a beszédem komoly. Mert ilyen férfiakra lesz szükség, ha mi meghalunk, az államnak, az egyháznak, az iskolának” (9).

Comenius szerint minden szép munkával nehézség van összekötve, s ami szép a munkában, az nem a lustaság, hanem a munka jutalma. A nevelés nehézségeit eloszlatja majd a szeretet és a kitűzött cél szem előtt tartása és nagyszerűsége. Mindezek gyökere és gyümölcse az emberbe vetett hit, amelyből a mindennapok fárasztó világában a nevelő személyisége folyamatosan újratöltődik (10.)

Jegyzetek

1. Régi magyar filozófusok. Kiad. és bev. Mátrai László. 1961 2. Comenius Ámos János Nagy oktatástana. Kiad. és bev. Geréb György. 1953. - Johannes Amos Comenius: A látható világ (Orbis sensualium pictus). Kiad és bev. Geréb György. 1959. 3. A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig. Szerk. Klaniczay Tibor. 1964. 4. Comenius and Hungary. Szerk: Földes Éva - Mészáros István. 5. Zibolen Endre: Comenius és az emberi dolgok megvilágítása. Köznevelés. XXVI. 70/23. 6. Dr. Gordosné Szabó Anna: Gyógypedagógia-történet 1. 1979. 32-6. 7. Comenius: A lelki tehetségek kiműveléséről. Közveteszi Gulyás József. Magyar Pedagógia 1930, 1-10. és 131-147. 8. Molnár Oszkár: A tanítási módszer történeti fejlődése. 1926. 9. Comenius Ámos János búcsúbeszéde, melyet a pataki iskolából való távozása alkalmából tartott 1654. június 2-án. Közveteszi: Dezső Lajos. Nemzeti Nőnevelés 1881. 10. A komeniológiaiával foglalkozó fontosabb magyar nyelvű művek: Bán I.: Comenius és a magyar irodalom. Irod. Tört. 1950. - Bakos J.: A magyar Comenius. 1957. - Vaszkó M.: Komensky Ámos János világnézete és pedagógiája. 1954. - Kvacala J.: J. A. Comenius. Berlin. 1914. - Rácz L.: Comenius Sárospatakon. 1931. - Bán I.: Comenius és a magyar szellemi élet. PedSz. 1958. 964-74.

Német Különiskolák Szövetsége Bajorországi Tagozata (Augsburg)

Az Európai Közösség „Helios Program”-ja

HORVÁTH, JOHANN

(Közlésre érkezett: 1992. szeptember 26.)

Bevezetés és előtörténet

Az elmúlt években lépéseket tettek az Európai Közösség (EK) országai annak érdekében, hogy javítsák a fogyatékos emberek élet- és munkafeltételeit. Az EK-Bizottság a 70-es évek óta aktivizálta magát a fogyatékos emberek érdekében, részben az Európai Szociális Alap kezdeményezésein keresztül, részben olyan tanulmányok útján, melyeket saját munkacsoportjaik dolgoztak ki ezekben a témákban. E szociálpolitikai törekvések következménye volt a szociálpolitikai program 1974. január 21-én. De csak 1981-ben kerültek ezek az aktivitások strukturált keretekbe az „Akciók a fogyatékos emberek érdekében” részleg megteremtésével. 1981-ben volt a fogyatékosok nemzetközi éve. Főcélként a fogyatékosok gazdasági, társadalmi és kulturális beillesztését akarta megvalósítani az EK-Bizottság. 1983-ban beindult a Közösség „Első Akciósprogramja” a fogyatékosok érdekében.

E program központi eleme volt a 19 regionális program beindítása. Céljuk az volt, hogy regionálisan segítsék elő a fogyatékosok beilleszkedését és hassanak a meglévő helyi intézményekre és hatóságokra. A nyilvánosságot aktívan be kívánták vonni.

Az EK utolsó lépése a fogyatékosok érdekében a „Második akciósprogram”, amelyet 1988-ban adott ki a minisztertanács és „HELIOS” néven vált ismertté. Főcélja az önálló életvezetés valamennyi fogyatékos számára.

A „HELIOS” program keretében létrejött egy fórum annak érdekében, hogy program jellegű fejlesztéseket kezdeményezzen és a fogyatékosügy fontos kulcspozícióin konkrét akciókat vigyen végbe. A fórum ezen javaslatai adják az alapot a bizottság számára. A bizottság ennek alapján dolgozta ki a fogyatékosok foglalkoztatási lehetőségeiről szóló jelentését, mely tartalmazta szakmai kilátásukat is az EK-ben. Jelenleg a bizottság a csökkent mozgásképességű személyek közlekedési problémáiról készít egy anyagot. További dokumentumok most készülnek a fogyatékosok iskolai integrációjáról, valamint az új technológiák kihatásairól a fogyatékosok életére és munkájára.

Biztosan szükség lesz európai törvényekre ahhoz, hogy a fogyatékosokat megillető egyenjogú életfeltételek megvalósuljanak. Az EK-Bizottság a fogyatékos emberek teljesszerű beilleszkedésének célját tűzi ki.

A HELIOS Program tartalma és céljai:

A főcél, hogy szociálisan és gazdaságilag integrálják a fogyatékos embereket az EK-ban. A tevékenységek középpontjában a fogyatékos emberek regionális szintű szükségletei állnak. Ezt követőleg ezeket nemzeti és európai szinten a „Segítés az önmegsegítéshez” elve alapján kellene kielégíteni. Négy hálót alakítottak ki a tapasztalatok átvitele és koordinálása érdekében. Az egyik a szakmai képzéssel és a szakmai életbe való visszakapcsolódással foglalkozik. A három másik háló a „Helyi modellaktivitások összekötő hálója”. Innovatív tevékenységekre vonatkoznak és mintául szolgálhatnak más helyzeteknél az EK-n belül. Jelenleg 80 modellaktivitás áll fenn a következő területeken: iskolai, gazdasági és társadalmi beilleszkedés. A HELIOS-szakértők vállalják e centrumokban a munkatársak képzését, ellátását tanácsokkal, figyelemmel kísérik a munka haladását és rögzítik az eredményeket az információs és dokumentációs részlegükben. Újabbán itt adják ki a HELIOS c. lapot is, melynek célja az információk európai szintű terjesztése.

A „HELIOS” program egy fontos területe a számítógépre feldolgozott információs rendszer, a „HANDYNET”. A közösség minden nyelvén gyűjti a dokumentációs anyagokat, aktualizálja és előkészíti őket a cserére. Jelenleg a technikai segédeszközök modulján dolgoznak, amelyet be lehet mutatni és ki lehet próbálni a legkülönbözőbb országokban.

Az új akció program annak szükségességét is hangsúlyozza, hogy aktívan bevonják a fogyatékos embereket a döntési folyamatokba. Ezért hívtak össze két tanácsadó testületet, melyeknek tagjai maguk a fogyatékosok képviselői.

A „Helyi Modellaktivitások” összekötő hálózatai

A „Lokális modellaktivitások” célja a fogyatékos embertársak teljes beilleszkedésének elősegítése az alapoktól fogva. Ezek integratív részei a HELIOS-programoknak, és az említett hálózatokban kerülnek kivitelezésre (iskolai, gazdasági és szociális beillesztés). A HELIOS-program összekötőkapocsként működik, s elősegíti, hogy az EK az egyes tagországok legjobb innovatív tevékenységére támaszkodhasson. A „Lokális modellaktivitások” (LMA) teljes programja 80 egyedi aktivitást fog át, melyeket 1988 októberében az EK-Bizottság választott ki.

Mi az LMA?

Egy LMA célja, hogy a fogyatékos emberek fontos feltételeivel helyi szinten foglalkozzék. A multidiszciplináris team-ek a helyi feltételeket és intézményeket felhasználva, ezeket modelljelleggel és innovatívan mobilizálják és koordinálják. Minden lokális aktivitással mintaszerűen kell megtalálni annak a módját, hogy javítsák a fogyatékos emberek integrációját. Valamennyi projekt igényli a fogyatékosok erős képviselőt - minden testületben, szinten és döntési folyamatban.

Minden LMA rendelkezik egy tanácsadó testülettel, amely a fogyatékosok helyi szövetségeinek képviselőiből, a szociális partnerek és más szervezetek képviselőiből áll. Ők együttműködnek az aktivitások prioritásának meghatározásánál, támogatják a tevékenység lebonyolítását és elősegítik a nyilvánosság érzékenységét a fogyatékosok számára fontos kérdésekben. Valamennyi hálózat fenntart egy intenzív oktatási és továbbképzési programot, egyben ápolják a kapcsolatokat a többi összekötő hálózattal.

Például: az LMA J/ iskolai integráció

Ez az összekötő hálózat 21 kísérletet fog össze, melyek célja, hogy elérjék a fogyatékos gyermekek beillesztését a normál iskolába. Ezen integrációnak elő kell segítenie az esélyegyenlőséget és lehetővé kell tennie az igazi iskolai együttélést és együttes tanulást. Ezek a törekvések azon a meggyőződésen alapulnak, hogy minden fiatal embernek egyenjogú lehetőségeket kell biztosítani a tanulási és képzési folyamatban annak érdekében, hogy eljussanak a teljes személyiség-fejlesztéshez.

E hálózat aktivitásainak egyensúlyozniuk kell a teljes normál iskolai integráció és az egyes gyermekek individuális fejlesztési és képzési szükségletei között is. Az LMA súlypontjait úgy választották ki, hogy a két fenti főcél az iskolában, tehát a fizikai helyszínen el lehessen élni. E cél érdekében minden iskolai szinten 4 kutatási csomópontot állítottak fel:

- speciális rendszerek és integrált helyzetek,
- szülők és tanárok,
- tanulási helyzetek,
- teljes részvétel az iskola életében.

A regionális szintű aktivitásokat e 4 szempont szerint választották ki. Az egyedi aktivitások alapján gyűjtött anyagokat tartósan tárolják és értékelik, különösen abból a szempontból, hogy a megoldási lehetőségek széles körben alkalmazhatóak-e valamennyi tagországban. Várható, hogy sok strukturális és didaktikus felismerést halmoznak majd fel, melyek az integrációs folyamatot tartósan segítik elő.

Különös figyelmet szentelnek azoknak a lehetőségeknek, amelyek az új technológiák bevonásával adódnak a tanárok továbbképzése, a taneszközök kialakítása és a fogyatékos gyermekek és fiatalok oktatása (számítógéppel megsegített oktatás) szempontjából. A hálózat különösen ügyel az oktatási intézmények együttműködésére, hozzáférhetőségére és áteresztő képességére a fogyatékos állampolgárok szempontjából.

Az összekötő hálózata minden feladatát egy munkacsoport felügyeli, amely a 12 tagállam hivatalos képviselőiből áll és rendszeresen ülészik. Feladata nemcsak az ellenőrzés, de a megfigyelés és a támogatás is.

A „HANDYNET” projektek

A kiindulópont az, hogy a fogyatékosokat érintő kérdésekről Európát átfogó információs rendszert építsenek ki. Ennek eleget kell tennie az EK 30 milliós fogyatékos személyének és gondozóik információs igényeinek. Az adatok egy helyi adatbankból telefonon hívhatók le.

A HANDYNET automatikus fordítoszolgáltatást, elektronikus továbbító rendszert és újságot is kínál, amely pl. rendezvénynaplót, termékinformációkat és egy „kínálati és kereső piacot” is tartalmaz.

A használó egyszerű beruházása a mikroszámítógép és a modem. Az üzemelési költségek nem magasabbak a helyi telefonálás díjánál. A számítógép programja és a beiskolázás díjmentes. A HANDYNET létrejöttét annak a felismerésnek köszönheti, mely szerint a fogyatékosok információs szükségletei nagyobbak, mint egészséges társaiké. Egy tanulmány megállapítja, hogy az EK lakosainak 7-10 %-a fogyatékos és nem jut megfelelő információkhoz. A HANDYNET révén egy átfogó adatbetápláló, adatfeldolgozó és adatlelő rendszerhez jutnak.

Fordította: DR. CSÁNYI YVONNE

A Gyakorlat műhelyéből

SOTE Neurológiai Klinika (Budapest)
Beszédgondozó Rendelés

A dadogó szándékformuláinak egy anyaga: a sürgető idő

VÉKÁSSY LÁSZLÓ

(Közlésre érkezett: 1991. november 20.)

A dadogó kezelése során megoldandó szakmai feladatok egyike a dadogó egész lényének, reakciós tulajdonságainak lassító befolyásolása, amivel a beszéd-magatartás tanult, tudatos ellenőrzését, az alkalmazkodást segítjük. Az alábbiakban ennek egyik lehetséges, módszertani lépésekben feldolgozott változatával, mint komplex kezelési eljárásunk egy részével foglalkozunk.

A dadogó beszéde során jelentkező ún. sürgető idő (time pressure) jelenséggel kapcsolatban két megjegyzésünk van. Az egyik, hogy a jelenséget a logopédiai irodalom csak leírja és azt hangsúlyozottan a beszéd (artikuláció) kérdésére leszűkítve tárgyalja (*Johnson és Rosen 1937, Goss 1952*). Ezt a megközelítést, mivel az „egészből emel ki egy részt”, nem tartjuk elfogadhatónak. Véleményünk szerint ugyanis a beszéd az emberi létnek nem elszigetelt tulajdonsága, a beszéd közvetlen módon, de kapcsolatban van az egész személyiséggel, s hat a személyiség egyéb területeinek fejlődésére. Ez igazolja egyrészt a dadogó egész személyiségére irányuló értelmezések, terápiás eljárások helyességét, másrészt a dadogásnak, mint a beszéd-magatartás zavarának a megközelítését.

A másik megjegyzésünk, hogy a sürgető idő jelenség kialakulásának mechanizmusával a logopédiai irodalom adós. Véleményünk szerint a jelenség mechanizmusának alapja a konfliktus-teória, beszélni-nem beszélni dilemmája (*Sheehan 1958*): miután a két ellentétes szándékból a közlés szándéka valósul meg, a dadogó mielőbb túl akar lenni a beszéden, hiszen az számára nem örömet, hanem nehézséget jelent (azonosulást saját bajával, amit a dadogó mindig rejteni igyekszik), képességeit meghaladó testi-lelki feladatot jelent (a dadogó nem azt mondja, amit szeretne, hanem azt, amit ki tud mondani), ezért aztán siet beszédében, hogy azon mielőbb túl legyen.

A fentiekből következik, hogy a sürgető idő jelenséget nem artikulációs kérdésnek tartjuk, az a dadogó személyiségének alapkonfliktusából, a kommunikációs akadályozottság, és a következtében kialakult reaktív neurózisból ered. *Így a beszédben mindig a múltbeli és a jelenlegi aktív testi-lelki-környezeti történések vannak képviselve, amit a dadogó tartós késztető érzésként él meg.*

A logopédiai irodalom a dadogás jelenség ún. egységes megjelenését már nem fogadja el, ma változatos tünetképződésű és megjelenésű dadogásokról beszélünk, így a sürgető idő jelenséget is ennek a szemléletnek a fonalán értelmezzük. A fentiekből két alapvetően fontos kérdés adódik.

Az egyik, hogy minden megjelenésű dadogásnál megtalálható-e a vizsgált jelenség? Tapasztalatunk szerint a dadogókat jellemző tünetegyüttesből a hangsúlyozott magatartás tüneteket mutató dadogóknál található meg elsősorban a sürgető idő jelenség.

A másik, hogy a sürgető idő érzése meddig van jelen a dadogóban: amíg beszél, vagy még nem beszéd idején is? Tapasztalatunk szerint a beszéd-akciót megelőző és a beszéd idején van csak meg ez a belső késztető érzés, tehát nem beszéd idején nincs aktívan jelen (a dadogók nem tudnak erről beszámolni).

A fenti két adat mellett szól, hogy *a lelki állapotok és a beszéd között egyenes összefüggés van, azaz minden beszédmegnyilvánulás, beszédakciós szándék mögött változó erejű és mélységű motivációs háttér, anyag áll.*

A sürgető idő fellépésének körülményeit egységesen szemléljük, mert véleményünk szerint ezek egymást kiegészítő és feltételező összefüggésben, működés-egységben vannak, ezért azokat nem csoportosítjuk külső-belső feltételekre.

A dadogó sürgető idő késztető érzésével való foglalkozás csak akkor eredményes, ha azt komplex módszerünk többi kezelési lépésével együtt végezzük.

A sürgető idő kezelési mozzanatok gondolati anyaga a következő. Ha az idői sürgetés a dadogóban nő, akkor nő az artikulációs sebesség, s így csökken a beszéd tudatos ellenőrzése, nő a dadogás előfordulásának gyakorisága. Amennyiben csökken a dadogóban a sürgetés érzése, nő a beszéd tudatos ellenőrzése, azaz a tanultak alkalmazására a dadogónak van ideje, s ez a dadogás előfordulásának csökkenését jelenti. Ezért a szándékformulás gyakorlataink e részében a dadogó egész lényének (reakciós tulajdonságainak, beszéd-magatartásának) lassító befolyásolása a feladatunk, amiben a beszéd, az artikuláció csak közvetítő közegként szerepel.

Mint minden megfogalmazott szándékformula mögött, a sürgető idő érzésénél is a dialógikus explorációs anyag áll. A dialógikus explorációs beszélgetéssorozattal a célunk itt az, hogy a dadogó a sürgető idő érzését az eseményektől, a történésektől való távoltartással oldja fel. Ehhez a dadogóval együtt, az explorációs anyagból adódó példák sokaságán keresztül elemezzük, megbeszéljük ezt a gon-

dolatkört, az előidéző helyzeteket, motívumokat. Ezt követően a dadogó a maga által választott anyagú és a maga által megadott szándékformulával (szándékformulákkal) ellensúlyozza a sürgető idő érzését (beillesztve azt a komplex módszerünk egyéb elemei közé).

A távoltartás kezelési mozzanat gondolati anyaga a következő. A dadogónak nem jó a feszültségűrése, feszültség-tárolása, s így az izgatottság, a szorongás növeli a sürgetés érzetét, s ez a dadogókat a rossz alkalmazkodás felé tereli, azaz rontja a beszéd-magatartás minőségét (tárgyalt jelenségünk esetében ez azt jelenti, hogy nő az artikulációs sebesség, csökken a beszéd tudatos ellenőrzése, gyakoribb lesz az elakadás előfordulása a beszédben). Ezért a kérdés (inger) és a válasz (reakció) közé egy ún. alkalmazkodási, felkészülési időt iktatunk be (távolítjuk a kéz mozzanatot), hogy a dadogó nem jó feszültség szabályozását szabályozzuk, a viselkedés reakciós tulajdonságait lassítsuk, a beszéd biztonságát segítsük (azaz a beszélni-nem beszélni sheehani konfliktusból a „beszélni” szándékot erősítsük fel).

Explorációs beszélgetéssorozataink során a dadogók a következő főbb, a sürgető idő érzetét előidéző helyzeteket említik (a sorrendnek nincs jelentősége):

- ha a dadogó valakinek gyorsan akar (kell) válaszolni,
- amikor az interakciós partner gyorsan beszél,
- ha több ember egyszerre beszél, a beszéd-akciós személyek gyorsan váltakoznak és a dadogónak hirtelen kell a beszélgetésbe beszéd-akcióval bekapcsolódni,
- ha a dadogóhoz egyszerre, egyidőben többen beszélnek (szimultán beszéd-akciók),
- ha a dadogó személyére vonatkozó kérdésekre kell válaszolni (bemutatkozás, bemutatás, családi állapot, családi adatok, foglalkozás, lakhely, munkahely, iskolai végzettség),
- ha a dadogó személyét erős érzelmi hatások érik (pozitív-negatív),
- ha a dadogó szorong, izgatott (ennek hátterében sok és változatos mozzanat áll, de feltűnően gyakori az „esetleg kiderül”, a „mi történik, ha”, és a „mit gondolnak rólam” adatok előfordulása),
- ha az interakciós partner a beszéd prozódiai elemeit gyorsan és túlzóan változtatja,
- ha a dadogónak a nemverbális jegyeit gyorsan változtató interakciós partnerrel kell beszélni,
- ha a dadogónak rangban, beosztásban „felette álló” emberrel kell beszélnie.

A fenti, sürgető idő érzetét előidéző helyzetekben közös gondolati anyag, hogy a sürgető idő érzete a dadogónak mindig interakcióban jelentkezik, s az interakciós partner verbális-nem verbális tulajdonságai, elvárásai, szerepei (siettetés, gyors

válaszadás, „a felettes”) befolyásoló hatással van a dadogóra.

Ezért az explorációs beszélgetések során végzett, a sürgető idő érzését befolyásoló szándékformula kialakításának főbb, elvi gondolati lépései a következők:

- miért kell távöltartania a dadogónak magát az eseményektől (a távöltartás gondolati megértése),
- milyen érzelmek, események, személyekkel való interakció van hatással a dadogó beszéd-magatartás teljesítményeire (részletes, tudatos elemzés a dadogó explorációs anyaga alapján),
- a távöltartás gondolat begyakorló alkalmazása, melynek során a kezelő feladatokat ad, amit a kezelt elvégez (pl. a stabil interakciós partner türelmetlenségének, érzelmi megnyilvánulásainak felismerése, és a dadogónak az erre adott reakcióinak megfigyelése, illetve megváltoztatása; az egyes helyzetekben rejlő, a dadogó számára befolyásoló elemek indultatos felismerése, a „veszély” felismerése; a dadogó számára befolyásoló helyzetek lépésekben haladó megoldása),
- a feldolgozott és tartalommal rendelkező szándékformula beépítése a dadogó viselkedésébe, s annak tudatos, célzott alkalmazása.

Irodalom

Goss, A.: E. (1952): *Stuttering behavior and anxiety theory: 1. Stuttering behavior and anxiety as a function of the duration of stimulus words. 1. of Abnorm. and Soc. Psychol. 47. 38-.* Johnson, W., Rosen, L. (1937): *Studies in the psychology of stuttering: VII. Effect of certain changes in speech pattern upon frequency of stuttering. I. of Sp. Disord. 2. 105-.* Sheehan, J. (1958): *Conflict theory of stuttering. In. J. Eisenson (Ed.), Stuttering: Asymposium (pp. 121-166). New York, Harper and Brothers.*

Bárcki Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola (Budapest)
Gyógypedagógiai Pszichológiai Intézet
Bölcsőde (Szolnok, Városmajor u.)
19. sz. Bölcsőde (Miskolc, Testvérvárosok u. 2.)
1. sz. Bölcsőde (Kazincbarcika, Gyermekek u. 2.)

A fogyatékos kisgyermek és az intézményes ellátás

DR. BORBÉLY SJOUKJE - PANYIK JÓZSEFNÉ -
KOVÁCSNÉ ARADE EMÍLIA - KISS ISTVÁNNÉ -
FOLDÁK JÓZSEFNÉ
(Közlésre érkezett: 1992. március 4.)

Bevezetés és történeti áttekintés

DR. BORBÉLY SJOUKJE

Mióta a hetvenes évek végén a gyermekszületési szám Magyarországon újra csökkenni kezdett, s a bölcsődék egy átmeneti felfutás után ismét kiürültek, az akkori Egészségügyi Minisztérium egyik törekvésévé vált a fogyatékos gyermekek bölcsődébe való felvétele. Ahhoz képest, hogy milyen bonyolult, nehezen megszervezhető és költséges kísérletnek tűnik a fogyatékos gyermekek integrálása az épek iskoláiba, olyan egyszerűnek tűnt ez itt, ahol még játszani szabad... A fogyatékos gyermek bölcsődei integrációjának gondolata két problémát oldana meg egyszerre.

Egyrészt a bölcsődék kihasználtsági foka javulna (nem fenyegetné őket a felszámolás veszélye), másrészt a gyermekek felvétele gesztust jelentene a gyermekük fogyatékoságával sújtott családoknak, szociálpolitikai tett volna. E minisztériumi kezdeményezés nyomán több bölcsődében vállalkoztak fogyatékos gyermekek gondozására, a szükségessé vált feltételek megteremtése mellett. Az egyik ilyen speciális csoport a Bölcsődék Országos Módszertani Intézetében alakult. Az utóbbi műhely a téma módszertani kérdéseivel is foglalkozott. Elsősorban a *felvételi szempontok* voltak azok, amelyek az érdeklődés középpontjába kerültek, ezután az *együttnevelés* kérdésköre.

Az első, 1985-ben írt módszertani levél állásfoglalása még csak hipotetikus volt, fontosnak vélt szempontok alapján íródott. E levelet olvasva érezni lehetett, mennyire félnek a szerzők, mennyire tartják talán még elhamarkodottnak a minisztérium kezdeményezését, hiszen az addigi gyakorlatban még a hallókészüléket

viselő gyermeket sem kellett feltétlenül felvenni. Sőt, olyan időszak is volt, amikor a bölcsődében akár a gyermek szemüvege ok lehetett az elutasításra. Minthogy diétázó kisdedeket szintén sok helyen elutasítottak, kevés orvos és bölcsődevezető mert ekkora felelősséget vállalni.

Az új kezdeményezés, *a fogyatékos gyermekek integrációja bölcsődébe*, kezdetben csak óvatosan indult el. A felvételiükhöz szükséges feltételeket olvasva, az embernek az volt az érzése, hogy nem is az „igazi” fogyatékos gyermekeknek szólnak, inkább az enyhe fokban érintetteknek, vagy a nehezen kezelhető gyermekeknek. Úgy tűnt, hogy a súlyosan vagy középsúlyosan fogyatékos gyermektől még féltették az ép gyermekeket.

Egy másik felvételi szempont *a gyermekek javíthatósága, rehabilitálhatósága* volt. Az első módszertani levél szerint a fogyatékos gyermekek csak addig és csak akkor lehetnének bölcsődék gondozottjai, ha a szüntelen fejlesztés hatására látványosan fejlődnének. Tekintettel arra, hogy a fogyatékos gyermekek szüleinek járt a GYES, sőt, a hosszabbított GYES is, ez a feltétel első hallásra nem tűnt antihumánusnak. A módszertani levél azonban nem vette figyelembe, hogy a fogyatékoságok csak ritkán javíthatók látványosan, továbbá azt sem, hogy a fogyatékos gyermek szülei is emberek, akik talán dolgoznának, vagy mást csinálnának ahelyett, hogy minden pillanatukban egy szakembernek fogadjanak szót.

Csakhogy az élet túllépett a kezdeti szabályokon, a vártnál jobban fejlődött a fogyatékos gyermekeket is nevelő bölcsődei hálózat. 1989-ben már 102 fogyatékos gyermek nevelkedett bölcsődében és számuk 1992-ben 220-ra emelkedett. Nemcsak az enyhe fokban sérültek lépték át a bölcsődék küszöbét, hanem a súlyos fokban érintettek is bekerültek. Általában nemcsak egy fél napig lehetett ott a kis csapat, hanem már egész napra is bent maradhatott. „A fogyatékos kisgyermek bölcsődei gondozása során az elmúlt évek gyakorlatában túlnyomóan a fejlesztettség szempontjai kerültek előtérbe” - írja a Bölcsődei Szakmai Kollégium 1/1991 (I. 29.) sz. irányelve, a speciális gondoskodást igényelő gyermekek bölcsődei ellátásáról. „Megfelelő tárgyi és személyi feltételek esetén bölcsődei felvételt nyerhetnek mindazon gyermekek, akik veleszületett vagy születés után fellépett károsodás következtében valamilyen fogyatékoságban szenvednek” - folytatódott a szöveg, s végül: „Hogy a bölcsőde szerepe... a fogyatékos gyermek és családja számára is ugyanazt a lehetőséget jelenthesse, mint az egészséges gyermek és családja számára” - foglalta össze a munkacsoport az addigra megváltozott szemléletet.

De nem véletlenül változott a helyzet! Tudniillik, addigra a bölcsődéknek is nagy szükségük lett a fogyatékos gyermekekre! A GYES után a GYED bevezetése sem hozta meg a várt eredményt, azt, hogy több gyermek szülessen Magyarországon.

A statisztikai adatok szerint úgy tűnt, hogy a GYED kedvezménye inkább előbbre hozta a szülés vagy a szülések időpontját (a jövődöbéli szülők hamarabb „megengedték maguknak” a gyermeknemzés luxusát), semhogy több gyermeket hoztak volna világra, mint azt eredetileg tervezték. Így a viszonylag kevés gyermek közül csak néhány került 2 éves kora előtt, a GYED időszakában bölcsődébe. A

bölcsőde elsősorban a 2 és 3 év közötti korosztály intézménye lett. Így bőven elfértek benne a fogyatékos gyermekek is. Tulajdonképpen az élet „hozta” őket, szakmai szempontoktól függetlenül. Ezek után minden bölcsőde maga döntötte el, milyen súlyosságú gyermeket vesz fel, van-e az anyákkal szemben valamilyen elvárása. Vagyis, miközben a rendszerváltás előtt a túlzott elővigyázatosság volt a jellemző, a rendszerváltás után minden fogyatékos gyermek jöhetett, és közben az anyák is azt csinálhattak, amit akartak: maradhattak GYES-en, dolgozni mehettek, együttműködhetnek, vagy használhatták csupán felvigyázó helynek a bölcsődéket.

Ez a helyzet tulajdonképpen a mai napig tart. Talán hosszabb átmeneti állapot ez, és nem volna helyes, ha újra szigorú szabályozás lépne életbe. De nem ártana a jövőre nézve azon is elgondolkodni: vajon meddig lesz a bölcsőde ilyen toleráns? Nem kell-e attól tartanunk, hogy a szemlélet megint más lesz, ha az alaphelyzet, az ép gyermekek bölcsődei helyzete változni fog? Hiszen más összefüggésben ugyan, de az anya szerepe, az anyai hivatás napjainkban ismét előtérbe került. Igaz, negatív értelemben, az abortusz-vita keretén belül. Mi lesz a fogyatékos gyermekekkel, ha nem csak több gyermek, hanem több fogyatékos gyermek is születik majd? Kik fognak akkor bölcsődébe menni? Szociálpolitikánk egyik jellemzője, hogy nagyon könnyen megváltoztatja szemléletét. Ez a múlt társadalmában éppen úgy jellemző volt, mint most.

Nézzük meg, hogyan alakult az ép gyermekek és szüleik helyzete ebben az összefüggésben

Már a II. világháború befejezése után szociálpolitikai problémává vált Magyarország az egészséges utánpótlás biztosítása. Az érintett szülőjelöltek - más társadalmi problémákhoz hasonlóan - ez alatt a rövid idő alatt erre a problémára is a legkülönbözőbb magatartástípusokat alakították ki. A hivatalos vélemény az anyaság, apaság szépségéről, a felelősségről ugyan kevésbé változott, de a szülői szerep megbecsülése annál inkább. Közismert, hogy az egészséges utánpótlás biztosítása az ötvenes években adminisztratív módszerekkel történt. Így a „Ratkó-korszak”-nak sajátos „baby-boom” lett a következménye. Az ezutáni liberalizálódás azonban nem hozta meg a gyermekvállaláshoz oly szükséges optimizmust, illetve az optimista szülőjelöltek sem a nemzést helyezték előtérbe, hanem e korszakot inkább a szükséges anyagi javak megszerzéséhez használták fel, vagy politikai céloknak rendelték alá energiájukat. Így a hatvanas években erősen csökkent a születési szám. (1962-ben Magyarországon 130053 gyermek született, ami 42%-kal - azaz több mint 93000 gyermekkel - kevesebb, mint 1954-ben. A természetes szaporodás aránya pedig az 1954. évi 12 ezrelékről 2,1 ezrelékre csökken. Ugyanebben az évben 163.656 művi abortusz történik. (Pótó János, 1986.)

E helyzet láttán, 1963 végén ragad tollat *Bor Ambrus*, s megírja a „Több kenyér - kevesebb gyerek?” című cikkét, és ezzel kezdetét veszi egy népesedési vita az Élet és Irodalom-ban. Ez a vita később a „Kicsi vagy koci” jelíget kapta. *Bor*

Ambrus abból indul ki, hogy „... ahol javulnak az élet feltételei, ott optimista a társadalom, és ezt a társadalmat olyan születési index is jellemzi, amelyet optimálisnak nevezünk”. De szembe találja magát azzal az ellentmondással, hogy Magyarországon az emelkedő életszínvonal ellenére csökken a születések száma. Az okot az igények irreális növekedésében, a mohóságban véli megtalálni, ezért egyre hátrább sorolódnak a gyermekek a családok terveiben. Szerinte „az anyaság, mint nőnek fenntartott hivatás... a szoptatással zárul le... és ami ezt követi... bárki elvégezheti, akár szociális intézmény, akár az apa”. Ami a korszakot jellemzi - bár nem tagadja a gyermekszám csökkenése és a lakáshiány közötti összefüggést -, hangsúlyozza, hogy „... nemcsak lakás kell, hanem bezárt ajtós főzőcske, kispolgári autarchia fölé emelkedő szocialista ember is”.

A gazdasági helyzet - kétségtelenül - fokozatosan javult, de az életkörülmények még messze nem elégitették ki a szülőjelöltek anyagi igényeit. Magyarul mondván: a családok magnetofont ugyan már tudtak volna biztosítani képzeletbeli utódjuknak, megfelelő lakáskörülményeket azonban gyakran még nem. És már az anyák kedve az otthonmaradáshoz sem volt a régi... Végülis a hetvenes évek elején sem születtek utódok megfelelő számban. (Egyébként 1960 és 1974 között nem azért született kevesebb gyermek, mert mindenki a fogyasztási javakért „hajtott” - állapítja meg *Póty János* a *História* 1986. évi 5-6. számában (VIII. évf. 29. o.), „A kommunizmus ígérete” című cikkében -, hanem fordítva: azért emelkedett az életszínvonal, mert kevesebb gyermek született.”)

Így 1974-ben a kormány újra - bár kétségtelenül sokkal humánusabb formában - adminisztratív módszerekhez is folyamodott. Korlátozta a művi abortuszhoz való jogot, s emelte a GYES összegét. Ezután az történt, hogy a magyar gyermekek valamivel hamarabb születtek meg, de nem többedmagukkal. Ez a helyzet a népgazdaságra még kedvezőtlenebb hatással volt, hiszen a népszaporulat egyenletes csökkenése mellett újratermelte a népszaporulat-ciklus hullámzását is. Az ilyen jellegű hullámzás rossz hatású, mert hosszú távon nem a természetes szaporodás aránya a legfontosabb mutató, hanem az ún. tiszta reprodukciós együttható. Ez azt mutatja, hogy az egy nőre jutó édesgyermekek közül, változatlan halandóság mellett, hányan jutnak el a szülőképes életkorba. Ha ez a mutató 1 alá esik, hosszú távon a népesség fogyásával kell számolni. „Ez a szám pedig már 1958-ban 1 alá esett” - írja *Póty János*. - „S csak 1974-ben jutott ismét 1 fölé”, de csak rövid időre. A tiszta reprodukciós együttható 1962-ben 0,808 értéken állt, ami a következő generációban a szülőképes korú nők - azaz a mai fiatal anyák - számának 20%-os csökkenését jelezte. Az akkori 5 szülőképes nő helyét a nyolcvanas években tehát csak 4 nő vette át. Így került sor 1966-ban a gyermekgondozási segély bevezetésére. E fontos szociálpolitikai tett lehetővé tette a fiatal anyáknak, hogy ezentúl egy régi, illetve egy újra átértékelődött évszázados szemléletben vállalhatják utódaikat. A GYES bevezetésével a szociálpolitikusok azzal, hogy megengedték a nőknek, hogy szülői minőségben otthon, a gyermekek és a főzőkanál mellett maradhassanak, azt sugallták, hogy ez a helyes. Az eddig hangsúlyozott szempont - a korai közösségi nevelés - most háttérbe szorult, és az anya-gyermek kapcsolat mint ösztönhelyzet újra hangsúlyt kapott. Csakhogy ez

későinek bizonyult, mint ahogy már írtuk, az új anyai „szabadság” a vártnál ellentmondásosabb helyzetet teremtett. Így jöttek a nyolcvanas évek, a megoldhatatlannak látszó lakáshelyzettel, a süllyedő életszínvonallal, és a halmozott népesedési probléma miatt a GYED bevezetésével.

Ezzel párhuzamosan a fogyatékos kisgyermek helyzetét fokozatosan javult. Szüleiknek, mint ahogyan már írtuk, szükség szerint a hosszabbított GYES járt. Ezenkívül a hetvenes években már néhány 4-7 év közötti gyermek gyógypedagógiai óvodába mehetett; addigra már 4 ilyen intézmény nyitotta meg a kapuját.

A helyzet érdekessége az, hogy nem a gyógypedagógia nyújtotta be az igényét a további korhatárcsökkentésre, hanem az Egészségügyi Minisztérium kezdeményezte ezt, saját, az előbbieken leírt szempontjaiból kiindulva. Miközben a gyógypedagógiai hálózat még csak szegregációs formában tökéletesítette magát, az egészségügy saját intézményében, a bölcsődében, már fogyatékos gyermekek intézményes és egyéni integrációját szorgalmazta.

Szemléletek csapnak össze és változnak, mind az egészségügyben, mind a gyógypedagógiában. Nem magyar specialitás ez, külföldön is van ilyen. Abban járunk talán az élen, ahogy szakmapolitikusaink a szükséghelyzeteket, vagy a szükségesnek vélt helyzeteket megideologizálják. Mert mint ahogyan néhány évvel ezelőtt megideologizáltuk a szülők aktív bevonását gyermekük állandó fejlesztésébe, úgy megideologizáljuk most „szabadságukat”, jogukat a napközbeni kikapcsolódásra. Miközben alig néhány évvel ezelőtt általában még csak részidőben foglalkoztunk gyermekükkel, és házi feladatot is szerettünk adni, most majdnem „kikapjuk” a gyermeküket a kezükből, annyira kellene nekünk, dolgozóknak, rábeszéljük őket a beadásra. Úgy gondolom, az utóbbi helyzet a másik véglet, ez sem veszélytelen. Ott, ahol egy szülőnek napközben nincs komoly, egyéb elfoglaltsága, ahol a munkanélkülivé válástól félve inkább otthon marad GYES-en, minthogy dolgozni menne, könnyen válhat depresszióssá. A szemléletváltozások mögött ütköző érdekek vannak: a bölcsődékben szaporodik azoknak a fogyatékos gyermekeknek a száma, akikre „vadásztak” a védőnők, akik nem önkéntesen jelentkeztek. Az ilyen körülmények között végbemenő korai fejlesztés nem az igazi, nem jelent valódi segítséget a családoknak. Egy fogyatékos gyermek csak akkor vehető fel intézménybe, amikor az igény már a szülő részéről is megfogalmazódott, amikor örül neki, és tartalmasan tudja tölteni az így felszabaduló időt. A helyzet sohasem egyszerű. A probléma egyik része az, hogy a családpolitika 50-es, 60-as, 70-es és 80-as évek tanulsága szerint az anyaság iránti vágyat, és annak tartalmát nem lehet előírni. Ez fokozottan érvényes a fogyatékos gyermekek anyáira. A probléma másik része az, hogy családjaink mindennapi életének kulturális színvonala amúgy is alacsony még; sok ép gyermek szülője sem tudja, mit lehet egy egész napon keresztül csinálni a gyerekekkel, hogyan érezhetik magukat jól a lakás négy fala között. Ez érthető módon még fokozottabban érvényes a fogyatékos gyermekek anyáira nézve. Van-e megoldás? Milyen magatartással segíthetné elő a szakember a jobb közérzetet, a szülői kreativitást? Úgy gondolom, tapintattal és mintanyújtással, toleranciával a segítségnyújtásban. Csak olyan

emberi magatartás segíthet a rászorult szülőnek, amelyben a szakember kíséri és nem vezeti őt, amellyel részt vesz életében, de csak ott, ahol a szülő igényli ezt.

Utószó

A szakember-szülő kapcsolattartás aspektusairól eddig még kevesen beszéltek. A sérült gyermek-anya kapcsolatáról annál inkább. Úgy gondolom, hogy bármennyire szükséges ez, az utóbbi témakör tanulmányozása még nem ad közvetlen útbaigazítást a helyzet kezeléséhez, ehhez emberi tulajdonságok és némi társadalmi tudás szükséges. A bölcsődékben dolgozó szakemberek ebben a vonatkozásban méginkább laikusoknak számítanak, képzésük a gyermekekkel és a csoporttal való közvetlen kapcsolattartásra, a gondozásra korlátozott.

Ezért - a Bölcsődék Országos Módszertani Intézetének (részfoglalkozású) munkatársai - 1991-ben pályázatot írtunk ki számukra, amiben arra kértük a gondozónóket, hogy írjanak a fogyatékos gyerekekkel kapcsolatos érzéseikről, tapasztalataikról, gondolataikról a félve vállalt új feladatkörrel kapcsolatban. Így születtek az alábbiakban közreadott dolgozatok is. A 4 itt bemutatott dolgozat nyertes dolgozat. Nyertesek lettek, mert a gondozónók a számukra ismeretlen helyzetben biztonságnyújtásról tettek tanúságot, pedagógiai képességeikről és szeretetről a gyermekek felé, empátiáról az érintett anyák felé, együttműködő készségről a speciális szakember felé.

Megviselt, ellentmondásokkal terhelt társadalmunkban egyelőre ilyen gondozónókra van szükség ahhoz, hogy a speciális középfokú gyógypedagógiai továbbképzés hiánya ellenére a kis fogyatékos, bölcsődére szoruló gyermekek és családjaik sorsa rendeződhessen. Nem a dolgozatok Gyógypedagógiai Szemlében való közreadása volt a cél, hanem a gyógypedagógusok gondozónői munkakörrel való megismertetése. Az a szándékunk, hogy a korai megsegítés térhódításával a jövőben egyre inkább esedékes együttműködést ne hierarchia, a gondozónók egyoldalú oktatása jellemezze, hanem az egymástól való tanulás, a mindannyiunknak kiszolgáltatott családok optimális megsegítése érdekében.

Irodalom

Borbély Sjoukje - Jászberényi Márta - Kedl Márta: Az értelmi fejlődésben zavart gyermekeket nevelő családok helyzete - In: A korai gyógypedagógiai segítségnyújtás az értelmi fogyatékosok nevelésében (szerk. Lányiné Engelmayer Ágnes) OPI, Bp. 1985. 41-49. (Gyógypedagógiai Továbbképzés Könyvtára 24.) *Borbély Sjoukje - Jászberényi Márta - Kedl Márta: A nehezített szülőszerep megismerése a fogyatékos gyermekek korai gondozása során - In: Magyar Pszichológiai Társaság VII. Orsz. Tud. Konferenciája (szerk: Pléh Cs. - Nagy J.) I.: Előadaskivonatok, MPT, Bp. 1985. 42-43.* *Borbély Sjoukje - Jászberényi Márta - Kedl Márta: Egyéni tanácsadás értelmi fogyatékos gyermekek szüleinek - In: Gyógypedagógiai Szemle XIV. évf. 1986. 2. 155-158.* *Borbély Sjoukje: Gyógypedagógus a bölcsődékben - In: Magyar Pediáter 1990. 24. évf. 173-179.* *Borbély Sjoukje - Kedl Márta (szerk): Szemléletgyűjtemény a korai gyógypedagógiai gondozás-fejlesztés témakörében I.: Szemléleti kérdések, Bp. 1991.* *Tankönyvkiadó Borbély Sjoukje: De systemen vanzorg voor verstandelijk gehandicapte kinderen*

in Nederland en Hongarije (Összehasonlító tanulmány egy kéthónapos ösztöndíj keretén belül - a holland Egészségügyi Minisztérium Kelet-Európai Projekt keretén belül). B. B. I. Utrecht, 1991. Borbély Sjoukje: Klinikai munka fogyatékos gyermekek szüleivel - Előadás, Pécs: A pszichés és szociális zavarok, korai prevenció témakör. 1992. augusztus 27. Csóregyh Éva: Boldog gyermekkor nélkül - Világosság, 1987. június, 363-370. Póto János: A kommunizmus ígérete. - In: História, 1986. VIII. évf. 5-6. sz., 29. Bölcsődei szakmai kollégium 1/1991. (I. 29.) sz. irányelve a speciális gondoskodást igénylő (fogyatékos) gyermekek bölcsődei ellátásához. Bp. 1991.

A fogyatékos kisgyermekek bölcsődei integrációjának különböző formái - Tapasztalatok és lehetőségek -

PANYIK JÓZSEFNÉ

Országosan már számos bölcsődében vállalták fel a fogyatékos gyermekek gondozását, törekedve arra, hogy napi szükségleteik kielégítése mellett segítsék fejlődésüket is.

A gondozás sok esetben külön csoportban, máskor az ép gyermekekkel együtt történik. A különböző gondozási formák megvalósítását befolyásolhatja a felvételt igénylő fogyatékos gyermekek száma, fogyatékoságuk milyensége, a bölcsődében meglévő tárgyi és személyi feltételek, de nem lehet figyelmen kívül hagyni az országban kialakult gyakorlatot és a kollektíva, s a bölcsődét látogató szülők szemléletét sem.

Számos nyugati országban is, ahol már természetesebb a „másság” elfogadása, a szakemberek más-más oldalról közelítik meg az integráció lényegét.

Dr. Mária Magyar Agostini, olaszországi tapasztalatai alapján a családokban történő integrációt tartja fontosnak. A sérült gyermeket meg kell tanulni elfogadni, természetes módon kezelni, kiegyensúlyozott környezetet kell biztosítani számára. Nem biztos, hogy akkor teszünk jót, ha minden áron fejleszteni kívánjuk a fogyatékos, hiszen az ő „célja” legtöbb esetben nem állapotának javítása, hanem a kiegyensúlyozott élet megvalósítása, a boldogság érzése. Adott esetben szívesebben van önmagához hasonló társak között, más esetben igényli, hogy az ép közösség befogadja őt. Vegyük figyelembe tehát az integráció megvalósításában a fogyatékos igényét!

Dr. Imre Benedics (Bécs) szerint integrálni csak azt az embert lehet, akiben megvan a vágy a más emberrel való együttélésre.

Dr. Walter Bachmann (D) szerint az integráció csak akkor valósul meg, ha az együttnevelés mellett biztosítani tudjuk minden egyes gyermeknek a szükségleteihez igazodó feltételeket, állapotához igazodó ismeretnyújtást, és követelményáltalást. Ez különböző szervezeti formákban valósulhat meg. Helyes, ha több forma egymás mellett fellelhető, megadva a legmegfelelőbb lehetőséget egy-egy gyermek elhelyezésére. (Nemzetközi Gyógypedagógiai tanácskozás. Pécs, 1991.)

Városunkban (Szolnokon) 1986 januárjától gondozunk bölcsődénkben fogyatékos gyermekeket. Az épület hármas pavilonrendszerű, ennek egyik szárnyában kapott helyet a csoport, amelybe 12 fogyatékos gyermek nyert felvételt. Hat gondozónő és egy technikai dolgozó látja el a gyermekeket. A másik két pavilonban ép gyermekek vannak elhelyezve.

A speciális csoportban elhelyezett gyermekek fogyatékosága különböző, sajnos, közöttük számos gyermek helyváltoztatásra sem képes, és kontaktus is csak rövid időre teremthető velük. Ennek ellenére fontosnak tartottuk, hogy ép gyermekek is legyenek a bölcsődében, ha külön szobában is, és ezt a közelséget igyekeztünk a későbbiekben kihasználni. A csoport szervezésekor fő célunk az volt, hogy a szakemberek útmutatása alapján próbáljuk segíteni a gyermekek fejlődését.

Az első, közös megbeszélésen, ahol jelen voltak a gondozónőkön kívül a szakemberek és a szülők is, meglepve tapasztaltuk, hogy milyen gátlásosak a szülők, némelyikük mintha szégyellné gyermeke fogyatékoságát. Szinte egyik szülőről sem tudtuk elmondani, hogy sikerült feldolgoznia a családot ért tragédiát, könnyek nélkül tudna beszélni kirekesztettségéről, tanácstalanságáról, kilátástalan helyzetéről.

Ekkor éreztük először igazán, hogy számunkra nem csupán a gyermek ellátása és fejlődésének segítése a feladat, hanem segíteni kell a szülőt a sérült gyermek elfogadásában, lelki egyensúlyának megtalálásában. Ehhez pedig nélkülözhetetlen a környezet elfogadó, szeretetteljes, segítő magatartása. Csak akkor tudjuk oldani a szülő és gyermeke elszigeteltségét, ha szűkebb környezetükben sikerül őket elfogadtatni, ha gyermekeik számára lehetőséget adunk az ép társakkal való együttélésre. Ennek érdekében az ép csoport szüleinek szülői értekezletet tartottunk, amelyen a szülőkön kívül részt vett a bölcsőde orvosa, a bölcsőde vezetője és a gondozónők. A bölcsőde orvosa tájékoztatta a szülőket a speciális csoport kialakításáról, ennek fontosságáról, társadalmi jelentőségéről. Felhívta a figyelmet arra, hogy a fogyatékos gyermekek szülei érzékenyebben reagálnak környezetükre és ezek a családok eddig többnyire elszigetelten éltek. Kérte az egészséges gyermekek szüleit, hogy megértéssel segítsék a fogyatékos gyermeket nevelő családokat, hogy azok ne érezzék magukat a társadalomból kirekesztettnek. Felhívtuk figyelmüket arra, hogy gyermekük számára is csak hasznos lehet, ha már ebben a korban megtanulja elfogadni, tiszteletben tartani a fogyatékos gyermekek másságát, érzelmileg gazdagabb, környezetéhez alkalmazkodóbb felnőtté válhat.

A szülőkön kívül a kollektíva minden egyes tagjával is el kellett fogadtatni a fogyatékos gyermek gondozásának tényét, hisz megnyilvánulásaik, magatartásuk meghatározható a bölcsődét látogató gyermekek és szülők körében. S csak azonosan gondolkodó, jól együttműködő közösségben lehet eredményesen dolgozni.

A speciális csoportban gondozott gyermekeknél a napirend megegyezett az ép gyermekek napirendjével. Ebbe a napirendbe épült bele általában 9-10 óra között a szakemberek által előírt *speciális foglalkozások* végzése. A foglalkozások célja: a gyermekek mindenkori állapotát figyelembe véve mozgás és értelmi fejlődésének segítése. A speciális foglalkozások elvégzése után a járóképes gyermekek saját

gondozónóikkal együtt átmentek az ép gyermekek csoportjába és a játékidőt együtt töltötték. Jó idő esetén az udvaron, rossz idő esetén a csoportszobában voltak együtt. Némely gyermeknél az együttlét időtartamát csak fokozatosan lehetett növelni, mert még saját gondozónője jelenlétében is nehezen fogadta el az új környezetet, a gyermektársak közeledését. Egy idő után azonban már a saját gondozónő nélkül is szívesen ott maradtak az ép társak között. Ép gyermekek csoportjába történő áthelyezés esetén is mindig ezt a fokozatosságot alkalmaztuk. Szerettük volna, ha az együtt töltött idő alatt gyermekeink megismerik az ép gyermekek viselkedését, megpróbálnak velük együtt játszani, s az általuk nyújtott példa, az utánzás lehetősége, kedvezően hat fejlődésükre.

A gyermekek reakciója kezdetben mindkét csoportban igen különböző volt. A Down-kóros, kétéves *Norbi*, aki még csak mászva közlekedett, a gyermekek közeledésére sírva bújt gondozónőjéhez. A másfél éves haemiplegiás *Linda* közömbös arccal fogadta a társak közeledését, simogatását. Öröm volt néhány nap után tapasztalni, hogy a barátságos közeledésre *Linda* arcán is megjelenik a mosoly, majd a közeledő mozdulat. A csoportban lévő gyermekek már az első látogatások alkalmával is örömmel üdvözöltek bennünket, próbáltak játékot kezdeményezni, ami azonban válaszreakció nélkül maradt.

Eleinte a fogyatékos gyermekek szemlélői voltak kiegyensúlyozottan, elmélyülten játszó társaiknak, majd a hozzájuk fordulókat nem utasították vissza, hanem egyre hosszabb ideig elfogadták őket. A játékformák közül a homokozásnál kezdtek először egymással játszani. Játéktevékenységük közben csodálatos érzés volt azt látni, hogy a nehezen fogó *Lindának* segítettek a homokozó edények megfogásánál, vagy lelassították járásuk ütemét, hogy együtt tudjanak haladni.

A kapcsolatteremtés segítésében nagyon fontos szerepe volt a gondozónőnek. Különböző játékok felkínálásával, bizonyos szituációkban a kezdeményezés felvállalásával olyan helyzeteket tudott teremteni, ahol mindkét csoport gyermekei egymás mellett, később egymással kezdtek játszani, kapcsolatot teremteni.

Sajnos, voltak esetek, amikor hosszabb idő, s a gondozónői segítség nem volt elegendő a gyermek elfogadtatására.

PI: a négyéves, mentálisan retardált, bizarr viselkedésformát produkáló *Rolandot* megszokták a csoportban, de félve reakcióitól, nem közeledtek felé, ha ő próbált közeledni, otthagyták, így nem sikerült kapcsolatot teremteni.

Azok közül a gyermekek közül, akik rendszeresen átjártak az ép gyermekcsoportba, ott befogadták őket, jól érezték magukat, sikerült kapcsolatot teremteniük, véglegesen áthelyeztünk 4 gyermeket.

Közöttük volt a haemiplegiás *Linda* is, aki ekkor 3 éves volt. Jobb lábát kissé kifelé dobálva, lábujjhegyen járt, a jobb kéz ujjainak mozgása erősen korlátozott volt. Néhány szót mondott, azokat is többnyire hibásan ejtette ki. Egy tizes létszámú csoportba került, ahol a feladatokat két gondozónő látta el. A beilleszkedést megkönnyítette, hogy a megszokott környezetbe került, hiszen már hónapokon át ismerkedett a hellyel, társaival és a gondozónókkal. Szükséges volt állapotának javításához a gyógytorna, értelmi fejlődéséhez viszont az ép csoportjába való áthelyezést láttuk helyesnek. A speciális csoportba továbbra is visszajárt az előírt

gyakorlatokat végezni. Eleinte a tornáztatási idő után is régi csoportjába szeretett volna maradni, az idő múlásával azonban egyre jobban megszerette az új környezetet és ekkor már ő kérte: menjünk vissza.

Lindát a másságával is elfogadták társai, ezt bizonyította az, ahogyan visszakereszésekor fogadták. Odaszaladtak hozzá, kérdezték tőle: „Tornáztál, nem fáj a lábad?” Figyeltek rá, segítettek neki, különösen az öltözködéskor játékok megfogásánál. *Linda* még egy évet töltött ép társaival a csoportban. Értelmi fejlődése felgyorsult. A következő évben három áthelyezett társával ép óvodai csoportban folytatták közösségi életüket.

Az ép közösségben eltöltött idő alatt nyert tapasztalatok bátorítottak bennünket arra, hogy egy olyan csoportot hozzunk létre, amelyben a fogyatékos gyermekek a nap legnagyobb részében együtt vannak az ép gyermekekkel.

Ugyanazon bölcsőde egy másik 20 férőhelyes egységében, ahol a 2 csoportszobát tolóajtó választja el egymástól, az egyik szoba üresen állt, a másikban 12 ép gyermek gondozását végezte 2 gondozónő. A speciális csoportban gondozott 13 gyermek közül 5 gyermek 2 gondozónővel átköltözött az üres csoportszobába, ahol a tolóajtó folyamatos nyitvatartásával a nap minden szakában együtt lehetnek a gyermekek. Ebbe az úgynevezett vegyes csoportba átkerülő gyermekek kora 3-4 év közötti, értelmi fogyatékoságban szenvednek, egy gyermeknél mozgásfogyatékoság is fennáll, egy gyermek autista. Az ép gyermekek kora 2-3 év között van.

A csoportszoba berendezése az ép csoportnak megfelelő, a fejlesztő eszközök használatára továbbra is a speciális csoportban kerül sor. A fürdőszoba és az átadó helyiség közös. Külön falrészben van elhelyezve a törölköző és fésűtartó, alapszínben különbözik társaikétól. A napirend kialakításában próbáltunk a lehetőségekhez képest alkalmazkodni az új helyzethez. Figyelembe kellett venni az összeállításkor, hogy a napi tevékenységek úgy alakuljanak (gondozás, egyéni fejlesztés), hogy gyermekeink minél több időt tölthessenek ép társaikkal.

A vegyes csoport kialakítását megelőzően is szülői értekezletet tartottunk az ép csoportban. A szülők vegyes érzelmekkel fogadták az integrációt, néhányan kérdést is tettek fel arra vonatkozóan, hogy mennyiben fogja ez befolyásolni gyermekeik fejlődését. A meggyőző magyarázat láthatólag megnyugtatta őket.

A gondozónő az ép csoportban a gyermekeket is felkészítette. Sokat beszélgettek arról, hogy a másik szobába jönnek majd azok a gyermekek, akikkel az udvaron már sokat találkoztak. „Lehet, hogy furcsán fognak néha viselkedni, de ez azért van, mert még nem tudják olyan ügyesen használni kezüket, lábukat, mint Ti, de ha segítetek nekik, meg fogják tanulni” - mondtuk.

Az első napokban az ép csoport gyermekei a gondos előkészítés ellenére sem tudták simán elfogadni az új helyzetet, amit kérdéssel ki is nyilvánítottak. „Miért nem mentek vissza, miért vagytok itt?” Az ismétlődő kérdésekre adott kielégítő válaszok valamelyest megnyugtatták őket. A nyitott ajtóval a lehetőség adott volt számukra, hogy átmenjenek egymás szobájába, de ezzel kezdetben nem éltek. Mindkét csoport gyermekei a saját helyükön játszottak, így a „nyitott ajtó zárva maradt”! A gondozónő kezdeményezésére, a gyermekek játékszituációba való bevonása eredményezte néhány nap múlva az ép csoport közeledését. Ezek a

kezdeményezések rövid ideig tartottak, mert a válaszreakciók nagyon szegényesek voltak, így nem próbálkoztak, visszatértek a megszokott társakhoz. A gondozónő kérdésére: „Miért nem maradtál ott?” azt válaszolta: „Mert nem szól, mert nem játszik velem”. Szeptemberben többen óvodába mentek, helyükre új gyermekek érkeztek az ép gyermekek csoportjába. Azt tapasztaltuk, hogy az új gyermek, aki ebben az új rendszerben ismerte meg a csoportot, szinte azonos időben fogadta el az ép gyermekeket és a fogyatékosokat.

Az együttjátszást először a mozgásos és hanggal kísért játékoknál figyelhetjük meg, pl. labdagurítás egymásnak, medvejárás, bújás alagútba, békaugrás, oroszlán ordítása. Később az ép csoportban látott szerepjátékokat is próbálták utánozni, bekapcsolódtak a játéka.

Jelenleg az ép csoport már nemcsak megszokta gyermekeink másságát, hanem a fogyatékoságukból eredő hiányosságukat segítséssel korrigálni is próbálják. Pl.: *Gábor* rosszul fog mindkét kezével, járása labilis, ha elesik, felsegítik, felállítják neki a kerékpárt. Amikor egymás után mennek valamiért, megvárják, amíg előbbre halad, nem lökik félre, pl. udvarra kimenetelnél. Öltözködésnél *Renátának* segít *Fanni* a cipőt felhúzni, közben mondja, hogy „bekapcsolom, mert Ő nem tudja”. *Renáta* 4 éves, *Fanni* 2,5.

A beszédfejlődésükben is pozitív hatás figyelhető meg. A beszélő környezet ösztönzőleg hat rájuk, mert gyermekeink sokkal többet artikulálnak. Megfigyelhető ez játék és egyéb tevékenységeiknél, de főleg figyelemfelkeltésre alkalmazzák. Azok a gyermekek, akik szót, illetve szótöredéket eddig is használtak, egyre többször próbálják szavakkal megértetni magukat. Gyakran csak a szavak magánhangzóit ejtik ki, de ezek összerakása megegyezik az eredeti szó hangsúlyával.

Megfigyeltük, hogy az ép gyermekek is utánozzák fogyatékos társaikat, mondhatni minden tevékenységükben, pl. mozgás, hangadás, gesztus. Pl.: *Tamás* bicegve jár. A gondozónő megkérdezi: „Miért bicegsz, fáj a lábad?” Mire *Tamás* így válaszol: „Nem, de *Gábor* is így megy”, vagy mikor *Kriszti* szétdobálta a játékot, kérésre sem szedte össze, *Orsolya* szintén hasonlóan viselkedett. Felszólításra azt válaszolta: „Miért pakoljam össze? *Kriszti* sem pakol”.

Nagyon fontos ilyen esetben a gondozónő helyes reagálása, a türelmes magyarázat. *Krisztina* 5 éves, súlyos értelmi fogyatékos. Spontán tevékenysége a játékok szétdobálása. A gyermekekkel nem teremt kapcsolatot, a hozzá közeledőket félrelöki. Csak a gondozónő testközelsége, meleg szavai nyugtatják meg. Egyedül nála nem észleltünk kedvező változást áthelyezése után, sőt komoly gondot okoz a többi gyermeknél a negatív példa lereagálása, a következetes követelményállítás, a helyes szokások kialakítása.

Az ép gyermekek szülei elfogadták a kialakult helyzetet, sőt segítettek abban, hogy gyermekeik elfogadják sérült társaikat. Kedvezően alakul a szülők közötti kapcsolat is. Két szülő között baráti közeledést is tapasztalunk. Reggelente megvárják egymást, együtt mennek vásárolni. A sérült gyermekek szüleinek jobb hangulatából ítélve úgy tűnik, hogy kiegyensúlyozottabbak. Ez talán annak tulajdonítható, hogy látják: gyermeküket másságukkal együtt elfogadták, nem taszítják ki maguk közül, tudnak velük élni.

A speciális csoport megalakulásától napjainkig összesen 39 fogyatékos gyermeket gondoztunk a bölcsődében. Minden fogyatékos gyermek a speciális csoportba nyert először felvételt. Megismerése után a szakemberek, a gondozónő és a szülő bevonásával közösen döntöttek arról, hogy ép gyermekek csoportjába, vegyes csoportba vagy más intézménybe helyezték el a gyermeket. A 39 gyermek közül 4 gyermeket ép csoportban gondoztunk tovább, 6 gyermeket vegyes csoportban. A helyváltoztatásra képtelen gyermekek kivételével a speciális csoportban gondozott gyermekek is naponta találkoznak ép társaikkal a játékidőben.

Súlyosan fogyatékos gyermekeinknél, akik helyváltoztatásra, kontaktus teremtésére nem képesek, az épekkel való együttnevelésnél fontosabbnak tartottuk a fokozott gondozás, egyéni bánásmód biztosítását. Meggyőződésünk, hogy ép csoportban történő ellátásuk a meglévő tárgyi és személyi feltételeink mellett nem biztosíthatók anélkül, hogy ez ne menjen az ép gyermekek rovására.

Sajnos, a speciális foglalkozásokkal eddig állapotukon keveset sikerült javítani. Bölcsődei gondozásuk elsősorban a szülő tehermentesítését szolgálja.

Nagyon kedvezőnek tartjuk azonban, hogy a véleményünk szerint együttnevelésre alkalmas gyermekek számára több gondozási forma áll rendelkezésre. A gyermekeket ismerve, a szakemberekkel együtt választjuk ki számukra a legmegfelelőbbet. Annak is megvan a lehetősége, hogy a gyermek akár évközben is átkerüljön egyik gondozási formából a másikba. Ehhez azonban nélkülözhetetlen - a speciális csoportba kerülésétől kezdve a gondozónői állandóság mellett - az ép csoport és az ott dolgozó gondozónők fokozatos megismerése, a gondozónők és a környezet elfogadó, szeretetteljes magatartása.

KOVÁCSNÉ ARADE EMÍLIA

Minden anya örömmel, szeretettel várja gyermekét. Várakozása kihat az egész családra. „Csak egészséges legyen!” - halljuk gyakran. Nagyon nagy a szülő fájdalom, amikor kiderül, hogy a gyermeke „más, mint a többi”, - fogyatékos. Nem könnyű a károsodott gyermek elfogadása, szembenézni azzal a ténnyel, hogy ez egy állapot, melyet megszüntetni nem lehet, ezzel együtt kell élni és törekedni kell arra, hogy a gyermek képességeit állapotához mérten fejleszteni tudjuk. Ehhez nagyon fontos a nyugodt, kiegyensúlyozott légkör, a fogyatékos gyermek szeretete és maximális elfogadása minden családtag részéről. Sokszor éppen a túlzott felelősségtudat, a probléma nem kellő feldolgozása következtében a család nem képes ezt a kiegyensúlyozott légkört biztosítani, és kellő feltételek hiányában a gyermek fejlődését sem tudja megfelelően segíteni.

Városunkban (Szolnok) a károsodott gyermekek szüleinek 1986-tól lehetőségük van arra, hogy a gyermekeiket úgynevezett speciális bölcsődei csoportba helyezték el. Itt, a szükséges feltételek megteremtése után, a gondozónő a nap egy részében átvállalva a szülő feladatát, végzi a gyermek gondozását, s a szakemberek által meghatározott feladatok megvalósításával segíti a gyermek fejlődését. Ahhoz, hogy a gondozónő biztosítani tudja a gyermek jó közérzetét a csoportban, lehetőséget tudjon adni minden gyermeknek állapotához mérten kezdeményezéseinek,

önállósodási törekvéseinek megvalósításához, hogy a gyermek számára nem mindig örömet jelentő feladatokat el tudja végezni a gyermekkel, kölcsönösen el kell fogadniuk egymást. Ehhez nagyon jól kell ismerni a gyermeket, környezetéhez, elsősorban az anyához való viszonyát. Munkája során szorosan együtt kell működni a szülőkkel és a gyermekkel kapcsolatban lévő minden egyes szakemberrel.

A gyermek megismerésében, a szülővel való kapcsolat kiépítésében első láncszem a családlátogatás. Ez az első találkozás a gyermekkel. Nagyon fontos, hogy megismerjük otthoni szokásait, napirendjét, sajátos egyéni jelzéseit, reakcióit. Igyekeztünk a családlátogatásokat úgy megszervezni, hogy a gyermeket ismerő védőnő is jelen legyen. Eddig neki volt a családdal rendszeres kapcsolata, születése óta ismeri a gyermeket, a családot, így a gondozónőknek nagy segítséget tud adni a gyermek megismeréséhez. Jelzéseiből teljesebb képet kaphatunk a gyermek fogyatékoságának mibenlétéről, a kivizsgálás eredményéről, az addig végzett kezelésekről. Családlátogatás alkalmával megismerhetjük azt a bánásmódot, ahogy otthon a szülő foglalkozik fogyatékos gyermekével. Ez nekünk, gondozónőknek sok segítséget nyújt a „beszoktatás” megkönnyítésében, mivel már kezdettől fogva azonos módon reagálhatunk a fogyatékos gyermek egyéni, sok esetben az ép gyermek megnyilvánulásaitól eltérő viselkedésére.

Tapasztalataink szerint az otthoni környezetben nyitottabbak a szülők, őszintén beszélnek gyermekük állapotáról, annak kialakulásáról, a velejáró nehézségekről. Az adaptáció során viszont a legtöbb szülő szorongóvá válik, aggódik, hogy gyermeke elfogadjá-e a közösséget, s a társak befogadják-e őt. Az „anyás beszoktatás” lehetőségét legtöbbször örömmel fogadják, hiszen nap mint nap szemtanúi lehetnek a bölcsődei napirendnek, a gyermekkel való bánásmódnak, megismerik közelebbről az itt folyó munkát, a gondozónőket és a szakembereket.

Bölcsődénk nyitott, a szülők a nap bármely szakában bejöhetnek a gondozási egységekbe, vagy a megfigyelő szobából követhetik figyelemmel gyermekük viselkedését. Az átvételkor-átadáskor nagyon fontosnak tartjuk a részletes információcserét a gyermek megnyilvánulásairól, de a szülő lelki egyensúlyának biztosítása érdekében a gondozónő nem zárkozhat el a szülő egyéb problémáinak meghallgatásától sem.

Gondozottaink között sok a hátrányos helyzetű gyermek, itt a gondozónőnek nagy szerepe van az egészséges életmódra nevelés terén is.

Általános probléma az is, hogy a fogyatékos gyerekek szülei nyíltan vagy rejtetten, de állandóan aggodalomban élnek. Szoronganak, mert kétségek gyötrik őket: mi lesz a gyermekkel, ha ők már nem lesznek? A gyakorlati munkánkból két példát szeretnénk bemutatni.

Gabika édesanyjának már oly mértékű volt a szorongása, hogy lelki problémái megoldásához pszichológus segítségére volt szükség. A gondozónők közbenjárására a bölcsődében több alkalommal került sor autogén tréning alkalmazására. Örömmel tapasztaltuk, hogy a kezeléseket után sokat javult az anya-gyermek kapcsolat. Az anya közvetlenebb, oldottabb lett a gondozónőkkel is. Sikeresebb volt a gyermek elválása az anyától és eredményesebbek a bölcsődei foglalkozások.

Ilonka anyukája állandóan feszült, ingerült volt, elhanyagolta a családját, saját

magát, a házastársi kapcsolata is megromlott. Rendszeres beszélgetéseink során egyre jobban oldódott, tanácsot kért tőlünk problémái megoldásához. Biztattuk, ne legyen fogyatékos gyermekének áldozata, több gondot fordítson magára és az ép gyermekeire. Férjével járjanak el néha közös szórakozásra, ne feledje el, hogy nemcsak anya, feleség is. Későbbiekben az anya igényelte a beszélgetéseket, s önként mondta el szinte legbensőbb titkait is. Megtanult úgy élni, hogy ne a fogyatékos gyermek legyen a családi élet központja. Az anya felszabadultságát érezhettük a gyermekeken is, aki eddig még az anyával szemben is agresszív volt (karmolt, harapott), megtanult kacagni, simogatni is.

A szülői értekezletek a csoportban kerekasztalbeszélgetések formájában zajlanak, ahol jelen vannak a szakemberek, szülők és gondozónők. *Thomas Gordon* módszerét követve megpróbáltunk megértő figyelmet adni a szülőknek, próbáltuk beleélni magunkat a helyzetükbe. Egyre jobban feloldódott a hangulat, szülők, gondozónők érzelmileg közelebb kerültek egymáshoz. Ezekben a megbeszéléseken gyakran jelen vannak az apák, ritkán a nagyszülők is. Szinte családias a légkör, beszélgetés közben aprósüteményt és gyümölcslevet fogyasztunk. Nagyon népszerűek a gyermekekről készített videofilmvetítések. Mindenki szívesen látja viszont gyermekét a felvételeken, ahol a gyermekek munkája látható, és szembetűnő fejlődésének folyamata. A látvány sok esetben könnyeket csal mindannyiunk szemébe.

Csoportunkban rendszeressé vált a többszöri családlátogatás is. Pl.: ha a gyermek tartósabban beteg, vagy a szülőnek átmeneti gondjai vannak és esetleg több hétig nem tudja hordani bölcsődébe a gyermekét, akkor a saját gondozónője és a csoportvezető gondozónő ellátogat a gyermek otthonába; tartjuk a kapcsolatot, amiben tudunk, segítünk. Azt tapasztaltuk, hogy a nyitottság, a családlátogatás, a kötetlen kerekasztalbeszélgetések, az egyéni elbeszélgetések mind nagyon fontos módszerei a szülők és a gondozónők kapcsolattartásának.

Gyakorló gondozónőként az ép gyermekcsoportoknál sem találkoztunk olyan szeretetteljes kapcsolattal, ami a speciális csoport szülei között alakult ki. „Sors-társak vagyunk, közös a problémánk, nem számít, hogy hová, melyik társadalmi rétegbe tartozom. A Te gyermeked is „más, mint a többi”, tehát tartozunk össze, alkossunk egy érzelmgazdag, szeretetteljes közösséget, ahol mindent megbeszélhetünk.” Ezek a gondolatok kovácsolták egyé a szülőket. Reggelenként összevárják egymást, a helybeliek pártfogásba veszik a vidékieket, közös programokat szerveznek, pl.: kávézás, bevásárlás stb. A régebbi szülők segítik a hivatalos formák elintézését az új szülőknek, pl.: utazási kedvezmény, benzinjegy megszerzése. Többségük tagja valamilyen egyesületnek, pl.: az Értelmi Fogyatékosok Országos Érdekvédelmi Szervezetének, a Mozgássérültek Egyesületének stb. Gyermekeik kinőtt ruháit kicserélik egymás között, az autóval rendelkező szülők sokszor segítenek a gyermekek hazaszállításánál. Egymás között megszervezik a gyermekek esti vagy hétvégi felügyeletét. Névnapi virággal köszöntik egymást. Kedvesek, figyelmesek egymással, az átadóban reggelente vidámak, jókedvűek, ami kihat napjaikra és a gyermekekre is. Egy-egy anyukának már az ép gyermekek szüleivel is alakult ki kapcsolata, de mindannyian egyenrangú

szülőként, és nem szégyenkezve hozzák gyermekeiket a bölcsődébe.

Csoportunkat naponta látogatja a bölcsődeorvos, aki a gyermekek vizsgálata, fejlődésük nyomonkövetése mellett tartja a kapcsolatot a gyermekek kezelőorvosával, a csoport munkáját segítő szakemberekkel.

A szakemberek kérése, vagy a szülő, gondozónő jelzése alapján megszervezi a gyermekek esetleges szakvizsgálatát, rehabilitációs központba való eljutását, vagy előkészíti más közösségbe való elhelyezését. Ha az áthelyezés bölcsődén kívüli intézménybe történik, felveszi a kapcsolatot az Áthelyező Bizottsággal és a befogadó intézménnyel. Kapcsolata a szülőkkal és a gondozónővel közvetlen. Gyakran jelen van a konzíliumokon (alkalmanként gyermekideggyógyász, gyógytornász konzílium formájában segíti munkánkat), ha erre nincs módja, a szakember dokumentációja alapján értesül az eredményről. A szakemberek és saját észrevételeit, javaslatait a csoport munkájára, a gyermekek napirendjére vonatkozóan közvetíti és egyeztetni a bölcsődevezetővel, kezdeményezi a szakemberek által javasolt eszközök beszerzését. Mindenkor készségesen áll a szülők rendelkezésére, részese a szülői értekezleteknek, munkaértekezleteknek, továbbképzéseknek.

Az évek során a gyermek fogyatékosága határozta meg azt, hogy milyen szakembert alkalmazzanak a csoportban. Megfelelő szakember hiányában alakult úgy, hogy a gyermekek értelmi fejlődésének segítésében eddig már dolgoztunk pszichopedagógussal, gyógypedagógussal, pszichológussal, jelenleg is gyógypedagógus segíti munkánkat heti 2 alkalommal.

A gyermekek mozgásfejlődését több éven keresztül konduktor segítette. Jelenleg nélkülözniük kell útmutatásait.

A szakemberek az általuk művelt területen a gyermek meghatározott képességeinek fejlődését segítették, illetve útmutatást adtak a gondozónőnek. Egymás javaslatait a dokumentációkból, vagy a gondozónő és a gyermekorvos információján keresztül, ritkábban személyes beszélgetés kapcsán ismerték meg. Az előírt feladatokat mi végeztük a szakemberek távollétében.

Munkánk során tapasztaltuk, hogy az általunk is elfogadott, jónak tartott feladatokat nem minden gyermeknél tudtuk egyformán és eredményesen megvalósítani. Sok ötletre, próbálkozásra, a gyermek spontán tevékenységének megfigyelésére és annak kihasználására volt szükség, hogy teljesíteni tudjuk a feladatokat.

Szükségét éreztük, hogy ezeket a próbálkozásokat, esetleg kudarcokat visszajelezzük a szakembereknek. Ők ezt szívesen vették és rendszeresen igényelték véleményünket, javaslatainkat egy-egy gyermekkel kapcsolatban.

Tapasztalataink szerint nagyon fontos a gondozónő és a szakemberek közötti egymás munkáját elismerő, jó partneri kapcsolat.

A gondozónő az, aki állandóan együtt van a gyermekkel és reálisan, elfogulatlanul tud referálni a szakembereknek a gyermek állapotáról. A szakember visszajelzést kap a gondozónőtől, hogy az általa javasolt program hogyan valósítható meg a gyermeknél. Nagyon hasznosak voltak azok a közös beszélgetések, amelyeken a lejátszott videofilmeket közösen értékelve határoztunk a szakemberekkel együtt a feladat eredményesebb elvégzésének módjáról. Ugyancsak hasznosak azok a továbbképzések, melyeket a szakemberek tartanak a gondozónőknek, igény

szerint a szülőknek is. Ezek a továbbképzések elsősorban a fogyatékos gyermek állapotának teljesebb megértését és a vele való hatékonyabb bánásmód elsajátítását szolgálták.

A szülők és a szakemberek kapcsolata részben közvetett, részben közvetlen. Közvetett, amikor a gondozónőn keresztül ad tanácsot a gyermek gondozásával kapcsolatban, és közvetlen a bölcsődei kerekasztalbeszélgetésekkor, amikor személyesen találkozik a szülővel. Lehetőség van még négy szemközti elbeszélgetésre, ha igény merül fel a szülő vagy a szakember részéről. A gyermek sorsát érintő mindenféle lépés, változás a szülő beleegyezésével történik.

A szakemberek egymás közötti kapcsolattartása vagy a gyermekgyógyász és a gondozónő közvetítésével, vagy a dokumentáción keresztül, ritkábban személyes beszélgetések formájában valósul meg. Kapcsolatot tartunk az Áthelyező Bizottsággal is. Minden gyermekről, aki a bizottsághoz kerül, részletes jellemzést írunk, hogy ezzel is segítsük a megismerést. Kezdeményezésünkre többször a bölcsődében figyelik meg a gyermeket a szakemberek, és ezután döntenek áthelyezéséről.

Ha tehetjük, nyomon követjük gyermekeink további sorsát is. Többször meglátogatjuk őket az új intézményben, de annak is nagyon örülünk, ha régi gondozottaink időnként visszajárnak a bölcsődébe, a szülők beszámolnak gyermekük fejlődéséről. Bárhová kerülnek is el tőlünk gondozottaink, mi minden gyermekről küldünk az új intézménybe írásos jellemzést, amiben röviden leírjuk a gyermek fejlődését bölcsődébe kerülésétől a jelenlegi állapotáig.

A speciális csoportban folyó munka team-munka. A kapcsolati formák évek alatt, folyamatos munkánk során alakult ki. Szakemberek, szülők, gondozónők munkája mint láncszemek, úgy kapcsolódnak egymásba. A szakember ismeretei nélkül a gondozónő önmagában kevesebb eredménnyel tudná segíteni a gyermek fejlődését. A gondozónő e korosztályra vonatkozó ismeretei, a gondozás során kialakuló bensőséges gondozónő-gyermek kapcsolat olyan lehetőség a gyermek reakcióinak, teljesítőképességének megismerésére, amelyeket egyetlen szakember sem nélkülözhet.

A gyermek bölcsődében tartózkodása idején a gondozónő az, aki folyamatosan mellette van, ezért - véleményünk szerint - a kapcsolattartás legfontosabb láncszeme: a gondozónő.

Gondozott gyermekeink fogyatékosága különböző és így igen különböző mértékben voltak képesek egyes készségek elsajátítására.

Egy gyermekkel több szakember is foglalkozik, mindenki a saját területén a legjobb szaktudása szerint fejti ki tevékenységét, de ami közös: a gyermek szeretete és a cél, hogy a gyermekek olyan felnőtté váljanak, hogy a társadalomba valamilyen módon be tudjanak illeszkedni.

*„Mert emberek, mert szomjazzák a jót,
mert rettegik a rosszat és nevetni,
sírni tudnak, akár mily együgyűn,
és a maguk módján még boldogok,
igen, boldogok is lehetnek...”*

(Garai Gábor)

KISS ISTVÁNNÉ

Jelenlegi személyes tapasztalataim indítottak arra, hogy a fogyatékos gyermekek bölcsődei integrációjának témájában összeszedjem gondolataimat. Én egy speciális, ma még nálunk nagyon újnak tűnő és szinte „feltáratlan” fogyatékossgal, az autisztikus szindrómával foglalkozom, mivel két éve vagyok egy autisztikus magatartást mutató gyermek gondozónője. (Azért nem autizmust írok, mert diagnosztizálva nincs a probléma, annak ellenére, hogy az autizmus minden diagnosztikai kritériuma megtalálható a gyermeknél.)

Először az integráció, illetve szegregáció kérdését próbálom meg körüljárni, majd gondoztam, *P. Viki* esete alapján megnézem, hogy mit jelentett, jelent és jelenthet a bölcsődei integráció az ilyen sérüléssel rendelkező gyermekek számára, valamint a szülők, nagyszülők, az intézmény, annak dolgozói, a többi gondozott, annak szülei és kiszélesített értelemben a társadalom számára. Ezeket a területeket olyan szempontból vizsgálom, hogy a gondozónőnek milyen feladatai és lehetőségei vannak, ő mennyiben járulhat hozzá a sikeres integrációhoz. Az utolsó, harmadik gondolatsort pedig a következtetések, teendők összefoglalásának szenteltem.

Munkámban egyetlen cél vezérelt, hogy saját gondozási tapasztalataimmal egy picivel hozzájáruljak az ilyen gyermekek közösségi beilleszkedésének megkönnyítéséhez, szakszerű gondozásuk, nevelésük kialakításához, hiszen az autizmus egész életen át tartó fogyatékossgal, enyhülése „rátanulással” érhető el. *Balázs Anna* pszichiáter szavaival: „A tanítás az ő egyetlen gyógyításuk”, és szerintem ezt már a bölcsődében el kell kezdeni.

Általános az a megállapítás, hogy egy társadalom fejlettsége attól függ, hogyan bánik a fogyatékos, inaktív tagjaival. Magyarországon az utóbbi négy évtizedben csak az aktív, a termelő ember volt az érték. A fogyatékos embereket az eredeti közegből kiemelték, és mint zavaró jelenséget elrejtették, szegregálták őket, minél súlyosabb bajról, minél nagyobb mértékű „másságról” volt szó, annál távolabb kerültek az ezeket az eseteket kezelő intézmények a központtól, ott is jó nagy fallal körülvéve. A területi távolság a környezettel való kommunikációt is megszüntette. A kialakult, torz szemléletben két különböző hatás összegződött, az egyik: a másság iránti alacsony tolerancia, az ilyen jellegű kultúra hiánya, a másik: a túlzott szakszerűségekre való törekvés. Így az ilyen emberek fizikai ellátása biztosítva volt, de vegetálásra ítéltettek és teljesen kiszolgáltatottak lettek, meglévő képességeik fejlesztésére, aktív foglalkoztatásukra nem volt mód.

A problémát a hatalom megoldottnak tekintette, ezt ki lehetett pipálni, de hogy mint embereknek, mint jelentett ez a megoldás a fogyatékosoknak, azzal senki nem törődött.

Ezzel a szemlélettel sikerült elérni, hogy a társadalom számára az ilyen jellegű gondok láthatatlanok maradtak, nem ismertük meg, nem szoktunk hozzá még a látványához sem, ezért előítéletességgel viseltetünk irányukban. Nyugaton a fogyatékosoknak kultusza van (pl. a mozgássérülteknek még az útszélen is külön

telefonfülke, WC, az 1981-es oktatási törvény alapján a 0-16 éves korú fogyatékosokat átlagos gyermekközösségbe igyekeznek integrálni Angliában).

Az ENSZ 1959. november 20-án elfogadott, a „Gyermekek Jogairól” szóló nyilatkozatának 5. pontja nem tesz különbséget az emberek között a fogyatékosok hátrányára, sőt fokozottabb védelemben részesíti őket. Az ember alapvető értékét csak egy dolog adhatja, az emberi lét maga. Tehát a fogyatékos gyermek jogait is az emberi jogokban kell keresni, őket a társadalom egyenjogú tagjainak kell tekinteni. Kimondva ez szépen hangzik, leírni könnyű, de megvalósítani annál nehezebb.

Ezen elv megvalósulását, a fogyatékosoknak az épek közé történő teljes jogú integrálódása jelentheti. Napjainkban az élet minden területén alapvető változások mennek végbe. Talán a rendszer-, a tulajdon-, az értékváltozásokon túl a szemléletmód is egy humánusabb irányba fog alakulni.

Véleményem szerint ennek egyik jele, hogy ilyen témájú pályázatot kiírtak, a fogyatékosok integrációjáról gondolkodhatunk.

A változásokhoz egy másik folyamat is kapcsolódik: az intézmények központi támogatásának drasztikus csökkentése és a gyermeklétszám rohamos esése, így – ha jól tudom -, ez évtől hivatalosan is lehetőség van fogyatékosok felvételére épek bölcsődei csoportjaiba. Azonban ha a feltételek biztosítása elmarad, akkor ez a lehetőség ismét nem fogja a fogyatékos gyermekek érdekeit szolgálni. Én ezen tendenciák között szeretnék egy olyan középútas megoldást találni, amely nem csupán a társadalom, nem csupán az intézmény image-ét tartja szem előtt, hanem a sérült gyermekek és családjuk könnyebb és boldogabb életét.

Egy fogyatékos gyermek közösségi integrációjának két formája lehetséges: speciális csoportban, illetve az ép társakkal közös csoportban. Hogy melyik gyermeknek melyik csoport a legmegfelelőbb, az az adott gyermek sérülésének típusától, mértékétől függ.

Én az eltérő fogyatékoságú és súlyossági fokú emberek összekeverését nem tartom helyesnek. Saját tapasztalataim alapján egy egészséges gyermekközösségbe bekerült, autisztikus tüneteket mutató kislánnyal foglalkozom. Az ilyen fogyatékoság szerencsére meglehetősen ritka, becslések szerint Magyarországon 2000 tíz évesnél fiatalabb autista él, szétszórva a legkülönbözőbb településeken. Még hosszú ideig nincs reális esélye annak, hogy minden ilyen gyermek speciális csoportba kerüljön. Ezért a megfelelő személyi és tárgyi feltételek megteremtése mellett, vallom azt az első hallásra paradoxnak tűnő elvet, hogy az „énre korlátozott, kóros magatartású” gyermekek ép közösségbe való beillesztése célravezető és hatékony lehet.

Távol áll tőlem, hogy pszichiátriai, orvosi vagy gyógypedagógiai területre merészkedjek, én csak egy egyszerű gondozónó szemével figyelve foglalkozom a kérdéssel. *Viki* két és fél évesen került hozzám, teljesen negatív orvosi leletekkel. Az első pillanattól kezdve más volt, mint a többi gyermek. A szülők és az orvosok reakciója az átlagostól eltérő viselkedésre a következő volt: „a fejlődésben majd behozza”, ez valami „nevelési hiba”, „majd kinövi”. A „Rain man” című film alapján (ahol egy felnőtt autista férfit ábrázolnak) sem jutott eszembe párhuzamot

vonni a két eset között. Az első, egyetlen célom az volt, hogy valamilyen módon „közel kerülhessek” a gyermekhez, aki nem sírt az édesanyja után, nem nézett senkire, teljesen érdektelenül viselkedett, mintha nem is léteznénk körülötte. Talált egy kavicsot az udvaron és naphosszat azt rugdosta. Külső megjelenésre egy rendkívül bájos, szép arcú kislány, testsúlya, magassága korának megfelelt, az átlagosnál eltérőként talán az egész testet borító sötét színű, pihés szőrzetet említeném. Járása kissé labilis volt, finommozgásai koordinálatlanok. Nem rágott, felső ajkával nem húzta le az ételt a kanálról. Egyáltalán nem beszélt. Pelenkázni kellett, öltöztetésnél nem segített. A legkisebb változásra is dührohamban tört ki.

Lassan, fokozatosan próbáltam közeledni feléje, egy csendes sarokba vonultam vele, és ösztönösen egyszerű gyermekdalokat énekelgettem; a „Hinta-palinta” dallamra reagált. Az éneket a helyes ritmusban és dallammal elkezdte magának „ümmögni”. Ha ezt énekeltem, mindig közel jött, ölembe tudtam ültetni és hagyta, hogy simogassam.

A beszoktatási idő eltelte után jóval sem mutatott ezen kívül semmiféle kommunikációs készséget.

Éreztem, hogy *Vikivel* kapcsolatban csak lassú fokozatossággal és szisztematikus tanítgatással lehet valamit elérni. Egy idő után azt vettem észre, hogy *Viki* szinte minden időmet leköti. Itt is csak köszönetemet tudom kifejezni a bölcsőde vezetőjének és munkatársaimnak, akik többletmunkát vállalva, lehetővé tették, hogy szinte kizárólag *Vikivel* foglalkozzam.

Legelső, számomra megdöbbentő változásként azt vettem észre, hogy az egyszerű versikéket, amiket a többi gyermek a szervezett foglalkozásokon tanult, *Viki* a sarokba, az ajtó üvege felé fordulva (ahol látja önmagát), hibátlanul elmondta. Most már otthon is, a tükörnek szépen elmondja és eldúdolja a bölcsődében tanultakat. Az idő előrehaladtával egyre otthonosabban kezdett mozogni a bölcsődei csoportban: nagy biztonságot jelent számára, ha egy botot, szalmaszálát, vagy ceruzát, vagy keskeny, hosszú legót fog a kezében, ezzel bátran és szívesen járkál egész nap, még evés közben sem teszi le. A beszédképességben, a memóriában és a mozgásában, viselkedésében tapasztalt eredmények alapján tudtam, hogy nem fogok belenyugodni *Viki* képezhetetlenségébe.

A verbális kommunikáción túl más kommunikációs csatornákat próbáltam keresni. Úgy gondoltam, ha valamilyen formában megérteném őt, ha ő ki tudná fejezni magát, talán akkor magatartása is rendeződne. Egyre több és változatosabb énekeket énekelgettem neki, ezzel és a simogatással egyre könnyebben meg lehetett nyugtatni. Ha jól érzi magát és ragaszkodását akarja kifejezni, akkor a taktilis ingerre úgy „válaszol”, hogy orrával, szájával a hajamat, karomat cirógatja és mosolyog. Miután éreztem, hogy elfogadott, megpróbáltam *Vikivel* úgy foglalkozni, hogy ne a kényeztetés, az ajnározás, a babusgatás legyen a domináló kettőnk kapcsolatában. Próbáltam következetesen, állhatatosan követelni is tőle, szabályokat állítottam fel neki. Azt szokták mondani - nagyon durván leegyszerűsítve -, hogy az értelmi fogyatékos tudja, hogy mit miért kell csinálni, csak azt nem, hogy hogyan. *Vikinél* azt éreztem, hogy tudná, hogy hogyan, csak azt nem érti, hogy miért. Amit a többi gyerek ösztönösen tud, azt az autistáknak az intellektusukkal

kell pótolni, meg kell tanulni. Például *Vikinél* a szobatisztaságra nevelésnél - vállalva a szakszerűtlenség vádját - azt az elvet követtem, hogy rendszeres időközönként ráültetem a bilire, és így mindig oda „produkál”, máshová nem, de önmagától nem jelez, ezért nagyon figyelni kell erre.

Mindezek alapján én vallom, hogy az ilyen gyermekeket jó színvonalú, normális, egészséges gyermekközösségekben kellene szakszerűen nevelni, azonban nagyon odafigyelve irányítania csoportot, hogy ezeket a gyermekeket a „másságuk” miatt ne rekesszék ki.

Megfelelő módszerek alkalmazásával, a csoporttal elfogadtatható az ilyen gyermek (az első lépés, hogy a gondozónó fogadja el minden előítélet nélkül, őszintén).

A felnőtt társadalomra sokkal nehezebb hatni, mint a gyermekekre. A gyermekek úgy fogják fel, hogy *Pistikének* szemüvege van, *Évikének* szőke haja, *Péter* nem tudja kimondani az „r” hangot, Viki szeret sokat egyedül lenni, és szereti a hosszú legót. Viki még nem fordul érdeklődéssel társai felé, de észrevehetően szívesen jár bölcsődébe, a többiek pedig - ha valami miatt hiányzik - érdeklődnek utána, hiányolják. Tehát a gyerekek sokkal könnyebben elfogadják még a nem átlagos társakat is, nem félnek, hogy „ragályos”. Viszont, ha valamelyik szülő azt tapasztalja, hogy az ő „tökéletes” gyermeke egy csoportba jár egy „nem normális-sal” (hiszen a fogyatékoságban is hierarchia van: a süketek, vakok, mozgássérültek mások, mint pl. az értelmi sérültek), rögtön felháborodnak és láznak, hogy ez visszafogja az ő gyermeküket.

Ilyenkor el szoktam mondani, hogy én, aki magamat épnek hiszem, mennyire fátuskó vagyok, hogy korábban eszembe sem jutott, hogy az ilyen gyermekekért talán valamit én is tehetek, mennyire fogyatékosnak érzem magam, hogy kicsi gyermek korom óta nem tanítottak arra, hogy miként kell viselkedni egy beteg, egy mozgássérült vagy bármilyen sérült jelenlétében, ezért sokszor szemlesütve, elfordulva, észrevétlenséget színélve próbáltam tehetetlenségemet és zavaromat leplezni. Mennyivel többek lesznek az ebben a csoportban felnövő gyermekek, akik számára természetes lesz egy ilyen jellegű probléma, érzelmileg is gazdagabbak lesznek, fel tudnak majd emelkedni ehhez a feladathoz, hisz az ilyenfajta segítség még pénzbe sem kerül. Ezek a gondolatok a legmerevebb szülőben is megvilágítják saját szüklátóköriességét és gondolkodásának csökevényességét.

Az elmúlt napokban, már ha eltelt egy bizonyos idő, és én nem indulok vele a fürdőszobába, akkor odajön és szorongatja a kezemet, húz a WC felé. Helyét már magától is jól ismeri, tudja, hová kell leülni, kanalát megfogja, próbálja a szájához emelni és próbál rágni, 5-10 percig le lehet kötni figyelmét, rám néz, tízig számol hibátlanul. A *Vikivel* történő foglalkozás sokszor tűnt sziszifuszinak, eredménytelennek, voltak pillanatok, amikor fáradtan, kimerülve úgy gondoltam, hogy valóban képezhetetlen, és nem lehet semmit sem elérni vele. Szerencsére, az ilyen időszakok nagyon rövid ideig tartottak, hiszen éreztem, tudtam, tapasztaltam, hogy nála nem a szellemi képességgel van probléma, mert szinte mindent megért, csak magától nem tud mit kezdeni a külvilággal, és sokszor mi sem tudunk mit kezdeni ővele. Időbe telt, míg sajátos szimbólumrendszerét megértettem, de ez volt az ára

annak, hogy lassan ő is kezdje megtanulni a mi „rendszerünket”. Ma már kezdi megismerni és használni a gesztusok, mimikák jelentését. Például anyjának örül, repdes, odafut hozzá, otthon a tükörnek „mesél” a bölcsődében történekekről, vagy ha hosszú ideig nem volt bölcsődében, az első napon szinte „nem fér a bőrébe a boldogságtól”, egész nap mosolyogva, nevetve le s fel járkál a csoportban.

Balázs Anna pszichiáter szerint ezek a gyerekek olyanok, mintha üvegbúrában élnének, ezt az üvegbúrát azonban nehéz kitágítani, hogy rajta kívül mind többen és többen beférjünk oda. De meg kell próbálni. Ha *Viki* csak hasonló magatartású gyermekekkel lett volna körülvéve, véleményem szerint a sok üvegbúra összekoccanása törést, repedést eredményezett volna, és mindenképpen kisebb fokú integrációt, beilleszkedést az „átlagéletbe”.

Jó lenne elérni az ilyen gyermekeknél, hogy minél önállóbbak legyenek, a későbbiekben el tudják magukat látni, ne legyenek kiszolgáltatottak, és még ha sematikus módon is fognak élni, de be tudjanak illeszkedni a többiek közé. Még egy nagyon lényeges dolgot szeretnék itt kiemelni: speciális képességeik (pl. *Vikinél* számfogalom, zenei érzék, memória) felismerése és fejlesztése terén valamelyest ellensúlyozhatja furcsaságaikat a társaik szemében.

Nemcsak a fogyatékos gyermek integrációjáról kell beszélni, hanem rajta keresztül a szülőkről, a családról is. Hiszen a társadalom a fogyatékos gyermek családját is nagyon gyakran kirekeszti. Egy szülő számára a legnagyobb tragédia, ha gyermeke nem egészséges. Minden édesanyjának szülés után az első kérdése, hogy egészséges-e a gyermek? Az autisták esetében az első két évben szinte semmi rendellenes nem vehető észre (esetleg a siketség gyanúja). Kétéves kor körül tűnik fel, hogy nem fejlődik a gyermek. Ekkortól kezdődik a szülők kálváriája, hányódás a kétségbeesés és a bizakodás között. A szülők számára komoly trauma, hogy a normális szülő-gyermek kapcsolatot képtelenek kialakítani, a szülő odafordul, de a gyermek nem reagál. Az anyák gyakran depresszióssá válnak a gyermek kapcsolattartási képtelenségétől. Az első reakció az önvádolás: „valahol elrontottam, én vagyok a hibás”. A szülő képes tönkremenni ebben. Az anya „nem ad” a külsejére, az idegességtől, állandó feszültségtől lefogy, ápolatlan, nem tud kikapcsolódni, ellazulni. Szinte törvényszerűen egymást hibáztatják, kiéleződnek a szülők közötti konfliktusok, az esetek 70 százalékában az apák otthagyják a családot. Fokozatosan a barátok is elmaradoznak, hiszen a sérült gyermek szülei szégyellik gyermekük viselkedését, ennek következtében mindjobban elszigetelődnek, kirekesztődnek.

Ugyanakkor a szülők számára a betegség tényének az elfogadása is problémát jelent. Sokszor szerepjátszásra kényszerülnek egymás között, illetve a nagyszülők felé: „Majd kinövi” - próbálják nyugtatni magukat.

Nagyon fontos a gondozónő és a szülők közötti őszinte viszony kialakítása. Az édesanya számára a gondozónő pótolhatatlan lény, hiszen ő az, aki majdnem annyi időt tölt el a gyermekével, mint ő maga, ő az, aki osztozik a gyermekkel kapcsolatos apró, kicsi örömeiben, bánatban. Ha az anya érzi, hogy a gondozónő mindent megtesz a gyermekért, szívén viseli a sorsát, akkor egy erős, bizalmas támaszt jelenthet a szülőknek. A gondozónőnek sok esetben lehetősége van a nagy-

szülőkkel is találkozni, ezt is ki lehet használni a család belső feszültségeinek enyhítése érdekében. *Viki* édesanyja például sírva panaszkolta, hogy még a saját szüleinek valahogyan el meri mondani, hogy probléma van a gyermekkel, de a férje szüleinek reakciójától nagyon fél. Úgy gondolom, ha a nagyszülők tudtára adjuk, hogy a gondozónőnek - aki nem is családtag - mennyi örömet, kedvességet, ragaszkodást nyújt a gyermek, akkor talán ők is elfogadóbban fordulnak az unokájuk felé. A nagyszülők figyelmét fel lehet hívni arra is, hogy ha módjukban áll, vállalják el időnként (önként, ne várják a szülők kérését), pl. egy-egy hétvégére a gyermeket, hogy az amúgy is megviselt szülők kicsit kikapcsolódhassanak, egy rövid időre újra csak egymással törődjenek, visszabújjanak egy kicsit a házaspár szerepbe, energiát gyűjtve ezzel a további hétköznapokhoz.

Az ép bölcsődei csoportba való beillesztés előnyeinek, illetve a gondozónő feladatainak zárásaként egy szintén nem elhanyagolható szempontot említek meg, azt, hogy a szülők elszigetelődése, stigmatizálódása is csökken azzal, ha gyermekük nem speciális intézménybe kényszerül járni.

Az állam, a társadalom felelőssége is óriási a fogyatékosok ellátása, integrációjának elősegítése terén (ez külön dolgozatot érdemelne), én itt egyetlen dolgot emelek ki: *ha az állam, illetve a társadalom bármit tesz, bármilyen ellátást ad, bárhogyan hívja azt (szociálpolitika, caritas stb.) - nagyon fontos, hogy ne kegyként, ne alamizsnaként, hanem állampolgári jogként nyújtsa azt.*

A széles körű ismeretterjesztés is az állam feladata. A TV műsorpolitikáját figyelve nagyon elkeserítő, hogy nem igyekeznek megismertetni a nagyközönséggel a fogyatékos emberek életét. A mozgássérültekről, siketekről, vakokról még csak-csak láthatunk műsort, de az értelmi fogyatékosokról, vagy más hasonló problémával rendelkezőkről alig. A „Kézen fogva” című adást levették műsorról, a „Sorstársak” című műsoron belül a *Tarnai Katalin* szerkesztette: „A kristálytűkör meghasadt” című szívszorító filmet véleményem szerint mindenkinek látni kellene (ha nem éjjel adták volna). Szemléletmódunk változása érdekében legalább ilyen formában kellene találkozoznunk ezekkel az emberekkel, és már át is térek a teendőkre.

Tapasztalataimat összefoglalva: nem elég csak a lehetősége annak, hogy a fogyatékos gyermekek ép bölcsődei közösségbe kerülhessenek, biztosítani kell a megfelelő számú és képzettségű gondozónőt (1-2 fogyatékos mellé 1 gondozónő); kisebb csoportlétszám szükséges; a merev és sokszor értelmetlen szabályok elhagyása elengedhetetlenül fontos, pl.: a szigorú beszoktatási- és napirend betartatása, egységes kint altatás (figyelmen kívül hagyva a bölcsődei terasz speciális adottságait, hogy tömény benzingőz és zaj van - a fő, hogy az egységes elvet teljesítsük, annak eleget tegyünk.) Ezeket az adott gyermek igényeihez, képességeihez, állapotához kellene igazítani, hogy számára is biztosított legyen a kibontakozás lehetősége, a megkülönböztetett bánásmód azonban ne zavarja a többi gyereket. „Egyénre szabott” játszóhely, játék, bútorzat, ruhanemű biztosítása szükséges. Idő és hely kialakítása a szülőkkel való nyugodt konzultációra.

A sérült gyermekkel való folyamatos foglalkozás pszichésen, fizikailag és érzelmileg is megterheli a gondozónőt. Ezért, hogy ez a munka ne legyen elriasztó,

munkaidőkezdvezményt is el tudok képzelni, és a gondozónő munkaideje igazodhatna a gyermek bölcsődei tartózkodásához. A gondozónő számára nemcsak a regenerálódás, hanem az önképzés, az irodalomgyűjtés és annak tanulmányozása is rengeteg időt igényel. Az önképzés azonban nem is elegendő, hogy az általam jónak tartott integrációs forma hatékony legyen, mindenképpen szükséges szakemberek segítsége. Hetente legalább egyszer, munkaidőben, pszichológussal, gyógypedagógussal való konzultáció elengedhetetlenül szükséges, ahol lehetőség nyílik a problémák megbeszélésére, a speciális foglalkozások tematikájának, feladatainak megismerésére, szakmai tanácskérésre, supervízióra.

A gondozónőnek a bölcsőde orvosával, a gyermek védőnőjével - és ha van olyan -, a család szociális gondozójával is folyamatos kapcsolatban kell állnia. Utoljára hagytam - ennek ellenére nagyon fontos - a gondozónő saját lelki egyensúlyával való törődést, saját mentálhygiénéjének megőrzését. Ehhez például személyiségfejlesztő csoportokra, önismereti tréningek szervezésére lenne szükség.

Mindezen feltételek fennállása esetén, véleményem szerint megvalósítható az enyhe vagy közép súlyos fogyatékos gyermekek ép csoportban történő speciális gondozása, ennek eredményeképpen pedig ezen gyermekek hatékonyabb közösségi integrációja.

Befejezésképpen egy *személyes vallomás*: sokat kell még tanulnom, hogy felnőjek e feladathoz, *Victor Frankl* szavaival: „hogyan segíthessek az elkerülhetetlen emberi szenvedésen”. Ha erre mind többen és többen rádöbbenének, akkor a fogyatékos gyermekek integrációja nem csupán meghirdetett cél és kidolgozandó program lenne, hanem az élet természetes velejárója.

FOLDÁK JÓZSEFNÉ

*„Jól csak a szívével lát az ember. Ami igazán lényeges,
az a szemnek láthatatlan.”*

(Saint-Exupéry: A kis herceg)

Az orvostudomány rohamos fejlődésével arányban, egyre több kislányú koraszülöttet sikerül életben tartani. A javuló műszerezettség és a gondos ápolás ellenére mégis jelentős azoknak a kisgyermeknek a száma, akik valamilyen károsodást szenvednek. A fogyatékos gyermek ellátása fokozott terhet ró a családra és a társadalomra egyaránt.

A bölcsődében általában ép, egészséges gyermekeket gondozunk, nevelünk, de természetesen a felvételnél nem kizáró ok valamilyen, kisebb mértékű elváltozás, károsodás. Példának hozom a kancsalságot, a gyengénlátást, a beszédhibát, a lúdtalpat, a járáshibát. Az ilyen problémákkal küzdő gyermekek bölcsődei közösségbe való beilleszkedése, beillesztése a megszokottól eltérő és bonyolultabb feladat. Számomra komoly segítséget jelentett az a három napos továbbképzés, amelyen 1989 tavaszán, Miskolcon részt vehettem. Az előadók gyógypedagógusok és pszichológusok voltak, akik az értelmi- és érzékszervi fogyatékos gyermekek

gondozásáról és neveléséről, fejlesztésük lehetőségeiről tartottak előadást. Megdöbbenő, elgondolkodtató és tanulságos volt számomra ez a fórum. Ekkor még nem tudtam, hogy hamarosan hasznát veszem a hallottaknak.

A jelzett év júniusában tájékoztatott arról a bölcsődevezető, hogy egy gyengénlátó kisgyermek édesanyja kereste fel, kérve gyermeke bölcsődei felvételét. (A városban hat bölcsőde üzemel, de speciális csoport egyikben sincs, így nem irányíthattuk más intézménybe a gyermeket.) A kisfiú „saját gondozónőjének” engem szemelt ki a vezető, tekintettel arra, hogy a továbbképzésen én vettem részt. A feladat egyszerre volt megtiszteltetés és kihívás, mivel még nem gondoztam gyengénlátó gyermeket a közel két évtizedes gondozónői pályafutásom alatt. Izgatottan készültem a kisfiú, *Bence* fogadására. A társgondozónővel minden tennivalót részletekbe menően megbeszéltünk. Mire a családlátogatásra sor került, már készen álltunk a feladatra. Tudtuk, hogy mi lesz a jele, hol fog ülni az asztalnál és hol lesz a fekhelye. Addigra már a szobában lévő bútorzat is megfelelően volt elhelyezve. A rendezkedési munkába bevontuk a leendő társakat is. Sokat beszélgettünk arról, hogy hamarosan jön hozzánk egy olyan kisfiú, aki nem lát olyan jól, mint ők, akire nagyon kell majd ügyelni, hogy baja ne essék.

A családlátogatás két héttel előzte meg a felvételt. A társgondozónővel együtt mentünk az előre egyeztetett időben. *Bence* édesanyjával volt otthon, vártak bennünket. A gyerek, bár idegenek voltunk számára, barátságosan fogadott, láthatóan örült az érkezésünknek. Megmutatta az egész lakást, a saját szobáját, rengeteg játékát és közben állandóan produkálta magát. A tágas, szépen berendezett, két és fél szobás lakásban négyen éltek: *Bence*, a 18 éves bátyja és a szülők. A nagyobb fiú az anya első házasságából született, *Bence* élettársi kapcsolatból. Az anya nem szívesen vállalkozott szülésre, hiszen már 39 éves volt, de az élettárs nagyon szeretett volna egy saját gyereket is. *Bence* a terhesség 29. hetében, császármetszéssel jött a világra. Hetekig inkubátorban tartották az 1400 grammal született apróságot. Információim szerint az inkubátor meghibásodása következtében károsodott a szeme. Több szakorvos is megvizsgálta, a debreceni szemészti klinikán is jártak, és mindegyik orvos azt állapította meg, hogy műtéttel és szemüvegviseléssel a baj gyógyítható. Mindezt az anyától tudtuk meg. A családlátogatás a tervezettnél, a megszokottnál jóval hosszabbra sikeredett, annyi volt a megbeszélni, egyeztetni valónk az anyával.

A 25 hónapos *Bence* 1989. július 17-én nyert felvételt a bölcsődebe. Az érkezési idejében más új, beszoktató gyerekek nem voltak a csoportban. A régi bölcsődések zöme óvodaérett, önálló és segítőkész volt. Nagyon várták a kis *Bencét*. A gyereknél a fokozatos és anyás beszoktatást alkalmaztuk. Nehezen sikerült a mamát e módszer előnyeiről meggyőznünk. Mivel a gyermek hol az egyik, hol a másik játékhoz kapott, mindig volt valami, ami felkeltette a figyelmét, nem kereste az anyját, nem kapaszkodott bele, az anya úgy vélte, hogy szükségtelen a jelenléte. Láthatóan szívesen szabadult volna már a gyermekétől. Nem volt türelme hozzá, semmi kedvességet nem tanúsított gyermeke irányában. *Bence* ekkor még nem volt szobatiszta, szükségleteit egyáltalán nem jelezte. Az étkezésnél csak ült, nem nyúlt a kanál után. Az öltözködés során passzív volt, a

játékok nem kötötték le a figyelmét. Kedvenc szórakozása volt, hogy a polcokról mindent lesepert.

Eddig csak sejtettük, hogy mi vár ránk, de most már tisztában is voltunk vele. A beszoktatási idő alatt egyértelműen kiderült, hogy *Bencének* igazán jó, bensőséges kapcsolata csak a bátyjával van, aki őszinte, testvéri szeretettel viseltetett iránta, aki elfogadta olyannak, amilyen, aki mindig tudott rá időt szentelni, aki komolyan vette, aki hatni tudott rá. A nagy testvér, *Tamás*, születésétől fogva törődött vele, gondozta, dédelgette. Úgy is írhatnám, hogy apja helyett apja volt. Az apát egyébként nem volt módunkban sem a beszoktatás, sem az azt követő kétéves bölcsődés élete idején megismernünk, mert egyszer sem hozta *Bencét* vagy jött a kisleányért.

A társgondozónővel már a beszoktatás első percétől úgy hangoltuk össze a munkánkat, hogy a lehető legtöbbet tudjak törődni *Bencével*. Nyár lévén, szinte a nap nagy részét az udvaron töltöttük. *Bence* is szívesen volt a tágas, árnyékos helyen, szinte megállás nélkül rohant, valami mindig vonzotta. Nekiment a gyerekeknek, a játékoknak, mindenre felmászott, semmi veszélyérzete nem volt. Én állandóan a nyomában voltam, hogy segísem, megóvjam, mert a mamája a beszoktatási időben sem tartotta szemmel, üldögélt, rágyújtott, újságot olvasott. Ha néha odament hozzá *Bence*, nem dédelgette, rögtön küldte, menjen és játsszon. Minden jel arra mutatott, hogy ez az anya megszokott viselkedése a gyermekével, mert a kisleány nem méltatlankodott, hamarosan odébbállt.

A beszoktatás végére már kezdtünk eligazodni a gyermekek, egyre jobban összeállt a róla alkotott kép. Megértettük, hogy miért olyan szélsőséges a viselkedése, hogy egyszer szófogadó, segítőkész, máskor nehezen kezelhető, sőt agresszív. A gyerekek közeledését gyakran durván visszautasította. Ha valamelyikük szólt hozzá, megpróbált kapcsolatot teremteni vele, támadóan lépett fel, hadonászott, rúgott feléjük, a kezében lévő játékokat eldobta, messzire elrúgta. Közben dühösen kiabált, majd durcásan félrevonult, senkihez sem szólt. Ilyenkor a legheylesebb volt egy kicsit békén hagyni, mert ha közeledtünk felé, rúgott és harapott. Máskor olyan volt, mint egy „mintagyerek”. A csoportban lévő gyerekek sem értették, miért olyan szélsőséges *Bence* viselkedése. Nagyon sokszor beszélgettünk arról, hogy új kispajtásuk nehéz helyzetben van, sok új, szokatlan dolog következett be az életében, és gyenge látása csak nehezíti az eligazodást az új környezetben. Segítségüket kértem, hogy közösen könnyítsük meg *Bence* beilleszkedését a bölcsődébe.

A beszoktatás első napjaiban nehezen tájékozódott, gyakran beleütközött a tárgyakba. A jelét nem ismerte fel, csak tapogatta, próbálta kitalálni, vajon melyik lehet az övé. Nemcsak a gyenge látása, de a figyelmetlensége is hozzájárult ahhoz, hogy nehezen ismerte ki magát a környezetében. Gyakran fogtam meg a kezét, vezettem oda a törölközőtartóhoz, a fésűtartóhoz és kértem, nézze meg közelről, hogy melyik az övé. Először csak véletlenül mutatott rá, majd megnézte és csak akkor vette a saját, perces törölközőjét.

A játékok használatára is fokozatosan vezettem rá. Semmivel sem tudott játszani, inkább csak dobálta, borogatta a játékokat, igazán semmi sem érdekelt,

még a gyerekek kedvence, a LEGÓ sem. Egyik alkalommal, amikor a gyerekek fakockából várat építettek, megállt és figyelte őket. Majd egyre közelebb ment, és adogatni kezdte az építéshez még fel nem használt kockákat. Aztán önállóan próbálkozott, sikerült néhány kockából egy egyszerű tornyot felépítenie. Dicsértem, biztattam, az elkezdett játékot ötletekkel továbbvittem, és arra törekedtem, hogy sikerélménye legyen. Egyre gyakrabban ült le ő is a szőnyegre, előbb csak a pajtása mellé, majd gyakrabban a többiek közé, gyakorlatilag a közös építés, játszás kedvéért. A gyerekek szívesen fogadták közeledését, mert a viselkedése nagyon sokat változott, kedvező irányban. Érdeklődése napról napra bővült, mind több játékféleség vonzotta. Kedvence lett a LEGÓ duplo, a korongépítő, a Pötyi és azok a képeskönyvek, amelyek ábráit könnyen felismerte. A fodrászszarokban különösen szívesen tevékenykedett. Mint megtudtuk, édesanyja barátnője fodrász, és gyakran bekukkantottak a műhelyébe. A babakönyha is kedvenc tartózkodási helye volt: kávé és teát főzött, sorra kínált bennünket.

Három kemény hónap után éreztem csak úgy, hogy *Bence* otthonra lett a bölcsödében. Szívesen jött, szívélyesen üdvözölt bennünket, ébrenléti idejét a játék, a tevékenykedés töltötte ki. Jól kiismerte magát a szobában, a mellékhelyiségekben, de még az udvaron is. Magabiztosan közlekedett a lépcsőkön, a domboldalon. A szeméhez közel tartott könyvből sokat mesélt, kis történeteket kanyarított a látott képekhez. A hallása nagyon kifinomult volt, könnyen megtanulta a dalokat, verseket és mondókákat. Gyakran helyezkedett el az ölemben, a lábamon, kérve, meséljek, énekeljek.

Bence egyre közelebb került hozzám és én őhöz. Elfogadott engem, hallgatott rám, bizalommal volt irányomban, szeretetéről biztosított, gyakran hivatkozott rám még otthon is, ha vitába keveredett a családtagjaival, és ha valamit nem úgy csináltak, mint mi a bölcsödében, velem fenyegetőzött, hogy megmondja nekem és én „lerendezem”. De csak engem respektált, senki más. Még a társ gondozónőt sem, bármennyire egyezett is a nevelési módszerünk, az elvárásunk. Mindig és mindenben kontrollálta őt nálam.

30 hónapos kora körül egy újabb jelentős fejlődési állapot következett be. Ekkor vált szobatisztává. Egyre önállóbb lett az öltözködésben és az étkezésben is. Hamarosan lekerült a nyakából az előke. Ismeretei rohamosan gyarapodtak, szinte kinyílt a világ felé. Rengeteget kérdezett, szinte alig győztem válaszolni a kérdéseire. A pajtásaival jó kapcsolata volt, egyre ritkábban keveredett konfliktusba velük.

Aztán egy sajnálatos baleset visszavetette a fejlődésben. A bölcsőde nyári üzemelési szünete idején, otthon olyan szerencsétlenül esett el, hogy eltört a jobb lába, boka fölött néhány centiméterrel. Két hónapig volt gipszben a lába, ami komoly megterhelést jelentett. Értesülve a balesetről, meglátogattuk őt a társ gondozónővel. Nagyon örült nekünk, részletesen elmesélte, hogy mi történt vele, hogyan gipszelték stb. Felgyógyulása után ismét szívesen jött, élvezte a pajtásai kedvességét, segítségét és együttérzését a nehézkes járása miatt. Hetek kellettek ahhoz, hogy újra a megszokott kerékvágásban haladjon az élete, mert teljesen más napirend, illetve semmilyen napirend szerint élt az ágyhoz kötöttsége idején. Ez

időben sokat üldögélt a kispadon, a pléden, nagyon fáradékony volt, és hosszú hetekig fájlalta a lábát. Gyakran ültem mellé, sokat beszélgettünk, meséltem neki, és most már elé tehettem a legapróbb elemekből álló játékokat is, mert már volt elég türelme, hogy összeillesztgesse azokat. A játékában egyre elmélyültebb és kitartóbb lett.

Bence több mint két évet töltött el a bölcsődében és 50 hónaposan került át az óvodába, néhány nappal ezelőtt. Hogy meddig jutottunk el vele? Testileg, szellemileg korának megfelelően fejlett volt. Szépen, tisztán beszélt, ragozott, összetett mondatokat használt. Az őt érdeklő dolgokról rengeteget kérdezett, és kielégítő választ várt el. Mindent megfigyelt, lereagált, véleményét nem hallgatta el. Bárki-vel szívesen szóba állt, társalgott, de ha az illető nem volt szimpatikus, vagy nem úgy alakult a beszélgetés, ahogyan ő szeretne volna, akkor csípős megjegyzéseket és felnőttes kifejezéseket használt.

A fantáziája szárnyalt, mindig új és még újabb játékokat eszelt ki, amiket szívesen megmutatott minden pajtásának és a felnőtteknek is. A játékokat óvta, megbecsülte, rendeltetészerűen használta, rongálni senkinek sem engedte. Kiválasztott barátja ugyan nem volt, de a pajtásaival, különösen a fiúkkal nagyon jól megértette magát. Megtanult velük együtt élni, játszani, osztozni a játékokon. Őszinte, segítőkész, barátságos fiú vált belőle. Nagy várakozással készült az óvodába. Örömmel újságolta, hogy már mi mindent elkészítettek, amire az oviban szükség lesz.

Vegyes érzelmekkel éltem meg a búcsúzást. Egyrészt örültem annak, hogy *Bence* óvodaérett lett, másrészt fáj az elválás, mert két év alatt nagyon a szívemhez nőtt ez a gyerek. A lelkiismeretem nyugodt, hogy megtettem érte mindent, amit csak tehettem, de aggódok a jövője miatt. Úgy érzem, hogy megfeleltem a kihívásnak, de azzal is tisztában vagyok, hogy ez csak a társ gondozónő nagyon pozitív hozzáállásával volt lehetséges.

Gyógypedagógia-történeti szemelvények

Ideges gyermekek tanítása

Írta: DR. VÉRTES O. JÓZSEF
Pedagógia-Pszichológiai Könyvtár 1. sz.
Budapest, 1912. Stark.

Ideges gyermekek (5-11. oldal)

„... A gyógypedagógiai-pszichológiai m. kir. laboratórium dolgozott karöltve *Náray-Szabó Sándor dr.*-ral azon, hogy az Ideges gyermekek alsó és középfokú intézetét megalkothassa.

Hosszas megfontolások, iskolatervek, szervezeti szabályok mindig közelebb vitték az eszmét a valósághoz. Végre megszületett az új intézet.

Új intézet minden tekintetben.

Az Ideges Gyermekek Iskolájának legkiemelkedőbb vonása a szervezetben megnyilvánuló az a harmónia, mely orvos (szakorvos és házi orvos) és pedagógus között fennáll. Tudtommal ez az első pedagógiai intézet hazánkban, melyben a tanulók állandó orvosi és pedagógiai felügyelet alatt állanak.

Mindketten azon fáradoznak, hogy a gyermek testi és szellemi egészségét helyreállítsák. Különösen a szellemi higiéné tekintetében találkozik feladatuk. Csak az általános fiziológiai elvek szabatos alkalmazása mutathat fel a gyógypedagógiai kezelés terén eredményt. Az orvos az útmutató, ki megállapítja a bajt, felismeri az elváltozást, a folyamat lényegét. Az ő feladata, hogy erősítse a szervezetet s helyreállítsa a pusztuló egészséget. A pedagógus az orvos útmutatásainak végrehajtója; ő a tényleges javítómester, ki kedvező irányba tereli a gyermek szellemi fejlődését. Az orvos meghallgatása után s közös megbeszélésük eredményeképp állapítják meg egyénről-egyévre, hogy miképp és hogyan nyújtsák az anyagot a gyermeknek a leggazdaságosabban. A pedagógus, ha szabad magam így kifejeznem, a gyermekben rejlő potenciális energiát aktivitássá, tevékeny munkássággá alakítja át.*

* *Vértés O. József dr.* Ideges gyermekek iskoláztatása. Felolvasás az Iskolaorvosok Egyesületében, 1910. január 27-én.

A minisztérium az idegesek iskolája számára külön tantervet dolgoztatott ki e sorok írójával.* Ezzel az intézettel lép át a gyógypedagógiai oktatás, minden hasonló külföldi törekvést megelőzve, a középiskola területére.

Vajon szükségünk volt-e erre a térfoglalásra?

A középiskolák ideges tanulóiról még nem készült statisztika. *Schmidt-Monnard* hozzávetőleges számítása szerint az alsó osztályokban 10 százalékgig, a felsőkben pedig még jobban emelkedik az ideges gyermekek száma. Tapasztalataink alapján állíthatjuk, hogy hazánkban az alsóbb osztályú ideges tanulók száma jóval meghaladja a 10 százalékot.

Amikor - csak így, pusztá szemmel való becslés után - ilyen nagy tömeg ideges és gyenge tanulót látunk a középiskolában, indokolt a róluk való gondoskodás. A németeknek jámbor óhaja a *Sonderklasse für Mittelschüler* - az idegesek iskolája, idestova két éves múlta tekinthet vissza.

A mi iskoláinkban az elméleti tanítás, amennyire csak lehet, a háttérbe szorul. Csak a legszükségesebb elméleti résszel ismertetjük meg a gyermeket. Nagy súlyt helyezünk a kézi ügyességi és ipari gyakorlatokra, a mezőgazdaságra, a kereskedelmi ismeretekre, egyszóval mindazokra a tárgyakra, melyeket a ma iskolája elhanyagol, jóllehet épp ezek az említett gyakorlatok kapcsolják szorosabban a gyermeket az élethez; épp ezek a foglalkozási órák üdítik föl testét-lelkét és ölik ki belőle az idegességet, mely ma, fájdalom, annyi gyermekünket gyötri.

Az új iskolába kevesen járnak. Éppen csak annyian, hogy a modern pedagógia minden követelményének megfelelhessünk. A tanítás egyéni a szó igaz értelmében, mert egy-egy tanár nem foglalkozik tíz gyermeknél többel. A tanítási órák negyvenöt percesek; az életrendet pedig az orvos a pedagógussal együtt állapítja meg úgy, hogy a tanuló egészségének, szellemének javára válják (fürdő, gyógytorna stb.).

Ki vehető fel ebbe az új intézetbe?

Minden olyan 7-15 éves tanuló, ki a nyilvános elemi és középfokú iskolában** idegessége miatt nem haladhatott hasonló korú társaival. Ide tartoznak a diszharmoniósan, az egyenetlenül fejlett gyermekek, s azok, akik kényszerképzetekkel és gondolatokkal vannak megterhelve. Különösen ezekre az egyenetlenül fejlett gyermekekre fordítunk nagy gondot, kiket tanítói eddig nem igen figyeltek meg, nem értettek meg. Szellemi tulajdonságaik bizonyos irányban teljesen kifejlődtek,

* A tantervkészítő bizottság tagjai *Náray-Szabó Sándor dr.* államtitkár elnöklete alatt *Berkes János igazgató, Ranschburg Pál dr.* egyet. m. tanár és *Vértes O. József dr.* középiskolai tanügyi vezető voltak.

** Az intézet középfokú iskolájában eddig csak a polgári, gimnáziumi és reáliskolai tananyagot tanítottuk, de az 1911-12. tanévtől kezdve - mivel intézetünk épp az étellel való kapcsolatot keresi - a felső kereskedelmi iskolai tantárgyakat is tanítjuk.

míg más téren alig képesek valamelyes haladást felmutatni. A normális iskolák tanítói sok olyan gyermekről tudnak, kik pl. a nyelvekben kiválóak, de a reáliákban egyáltalán nem tudnak előrehaladni. Ezek a gyermekek, ha érettebbek lesznek, maguk is tisztában vannak ezzel a diszharmóniás fejlettséggel. Egy ilyen jellemző eset történt néhány évvel ezelőtt, egy vidéki gimnázium érettségi vizsgálatán. A jelölt, ki az összes tárgyból jelesen felelt meg, a mennyiségtanhoz érve, kereken kijelentette, hogy ő mind a nyolc éven át a mennyiségtanból csak tanárjának kegyelméből csúszott át egyik osztályból a másikba. S most, az érettségi izgalmai közepette, teljesen képtelen arra, hogy egy mondatot is helyesen ki tudjon mondani. Igen izgatott hangon, élénk taglejtésekkel beszél s kéri a vizsgáló-bizottságot, hogy buktassák el. Bármennyire is kérlelik a fiút, hogy próbálkozzék csak meg a felelettel, hátha sikerül, az abiturient nem hajlandó felelni, s természetesen elbukik.

Ez az eset, mely feltűnően jellemzi a diszharmóniás fejlődésű ifjút, egyúttal az ilyen ideges tanulót is tipikusan mutatja be.

A másik csoportba a kényszerképzetekkel és gondolatokkal terheltek tartoznak. A gyógypedagógiai nevelés ezekre a betegekre - az intézet másfél évi működése alapján immár tapasztalatokra is hivatkozhatunk - végtelenül jótékonyan hatott. Egyik növendékünket igen súlyos kényszerképzetek kínozták: míg a másik a kényszer kínzó parancsai szerint cselekedett. S ma mindketten jól vannak, idegességük minimális, de még nem annyira gyógyult, hogy rendes környezetükbe már visszatérhetnének.

Az ideges gyermekek csoportjában találunk aztán átmeneti formákat a gyenge-tehetségűséghez. Ezek a gyermekek kinnal-bajjal átcsúsznak egyik osztályból a másikba, feljutnak a középiskolába is, de nem annyira gyengék, hogy kiegészítő iskolába valók volnának, melynek működése eddig különben is csak az elemi iskolai oktatásra terjed ki. Gyenge képességük, mint azt *Náray-Szabó Sándor* a „Zeitschrift für Kinderforschung”-ban írja,* különben is csak a középiskolában lesz nyilvánvalóvá. A tulajdonképpeni gyengeelméjük már az elemi iskolai fokon megfeneklenek, s a középiskolába csak azok a gyenge-tehetségűek kerülhetnek, akiknek vagy emlékezetük jó, vagy egyes tárgyakban való előmenetelük megfelelő. A tömegtanítás keretében azonban helyet nem foglalhatnak s egy-két év múlva ők is az iskola falain kívül állanak.

A gyenge-tehetségűeknek ezek a könnyű esetei. Az ún. gyenge tanulók tartoznak ebbe a kategóriába, kikkel igen gyakran találkozunk a középiskola padjaiban.

A középiskolai tanulók bennünket érdeklő szellemi betegségei között előfordul a pszichopáthiai csökkentértékűség, súlyos neuraszthenia és hisztéria is.**

Jól jegyezzük meg, ezek a tanulók nem gyenge-tehetségű gyermekek, ellenke-

* 1910. évfolyam márciusi füzete.

** Enzyklopädisches Handbuch der Heilpädagogik von Dannemann, Schober und Schulze. Halle, 1909. C. Marhold.

zöleg, minden intelligencia-fokozatot megtalálunk köztük, sőt nemegyszer fényes tehetségekkel is van dolgunk.

A mi iskolánkban két gimnazista magyar irodalmi és történelmi tudásával, pompás fogalmazásával, egyes dolgokban éles kritikájával messze felülmúlja a normális középiskolák kitűnő diákjait.

S ők a normális középiskolában nem boldogultak. Munkabírásuk időnkint felmondja a szolgálatot, képzeletük, gondolatviláguk csapongó, figyelmük néha semmiféle módon sem köthető le, s épp szellemi tulajdonságaik sajátossága miatt nem tudtak a normális középiskola keretébe beilleszkedni. Itt jól vannak. Egyikük tavaly jelesen vizsgázott le a gimnázium II. osztályából, épp abban az intézetben, melyből idegessége miatt ki kellett venni.

A későn fejlettek kategóriájáról sem szabad elfelejtkeznünk. A szellemi fejlődés késői megjelenését látjuk *Humboldt S.*, *Darwin* és *Pestalozzi* életében.

Ezekben a kategóriákban besorozható tanulók iskolánk növendékei.

Súlyosabb epilepsziás rohamokban vagy gyöngelméjűségben szenvedőket, ösztönszerű kártevésre, erőszakosságra vagy szokásra hajló gyermekeket az intézet nem vesz föl.

II.

Gyógypedagógiai elveink (11-14. oldal)

Az intézet a gondjaira bízott gyermekekből a gyakorlati életben helytállni tudó, egészséges embereket akar nevelni. Ezért célunk, hogy a középfokú iskola a polgári-, kereskedelmi-iskola, a gimnázium vagy reáliskola tanítási menetéhez alkalmazkodjék.

Az ideges gyermekek állami iskolája internátussal kapcsolatos intézet, de lehet a gyermek bejáró is.

Az osztályokat az új intézetben, mind az elemi, mind a középiskolai fokon nem választottuk el oly élesen egymástól, mint a rendes iskolákban. A tanuló, ha a tárgyak többségéből megfelelő haladást tanúsít, az év végével átléphet a következő fokozatba. Azokból a tárgyakból, amelyekből a gyermek idegességénél, vagy különös alkatánál fogva gyöngébb, addig, ameddig szükségesnek mutatkozik, az alsóbb fokozatok megfelelő tanítási óráin vesz részt. Ebben az intézetben tehát az osztály fogalma módosul már némileg. Itt csak annyit jelent, hogy azok a gyermekek kerülnek egy csoportba, kiknek szellemi fejlettségük körülbelül egy fokon van.

Fontos és megbecsülni való elv, mely az osztályismétlés helyett a tantárgyismétlést mondja ki. Épp ezért intézetünk órarendjét úgy készítjük el, hogy valamennyi csoportban az azonos tárgyakat a nap ugyanazon óráiban tanítjuk. Ennek az újításnak az értékét minden pedagógus meg fogja becsülni. Az ismétlőkről tudjuk, hogy épp azokban a tárgyakban tanúsítanak legkisebb haladást, melyekből elbuktak. Már valamicskét tudnak, épp ezért unatkoznak is s emiatt az egy tárgyért egész évüket tönkreteszi az iskola.

A gazdasági és ipari gyakorlatokban való részvételt az egyéni rátermettség

szabja meg. Eszerint osztjuk be a tanulókat ebbe vagy abba a csoportba, függetlenül az egyéb tárgyakban mutatkozó haladástól. Kiváló fontosságot tulajdonítunk a gyakorlati képzésnek. A tanult ismereteket mindig úgy csoportosítjuk, amint azok a természetben, gyakorlati alkalmaztatásukban szerepelnek. Az iskolai tanítás a tanuló cselekvőképességét fejleszti ki s ez ismeretek megszerzését sohasem tekinti öncélnak, hanem a logikus cselekedetek vezetőjének, irányítójának.

Osztályozást nem ismer az új intézet. A tanulókat általában megkíméljük mindazoktól az izgalmaktól, melyeket a ma iskolája még nem tudott pedagógiájából teljesen kiküszöbölni.

Az év végén csak azok a tanulók tartoznak nyilvános vizsgálatot tenni, kiknek szülei ezt kívánják. Az intézet nem tart nyilvános vizsgálatokat, hanem növendékeit más állami vagy községi iskolában vizsgáztatja.

Az ideges gyermekek elemi iskolájának 4 fokozata (osztálya) van.

Az elemi iskola, melyben a gyermek tanítása csak hét éves korában kezdődik, a nyilvános intézetek elemi iskolájának felel meg. A heti 31-32 órából 14 jut az ún. foglalkozási órákra, míg a tényleges tanórákra 17-18. ...

A tényleges tanórák és a foglalkozási órák együttvéve felülmúlják ugyan a normális iskolák óraszámát, de sohasem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy internátusi iskolával van dolgunk, melynek napirendjébe épp ezek a foglalkozási órák, üdítő, szórakoztató voltokkal pompásan illeszkednek bele.

Az 1909-10. tanév volt az első esztendeje ennek az új intézetnek.

Az új otthon a hozzáfűzött várakozásnak megfelelt. Az egyszerű, a falusihoz hasonló viszonyok gyermekeinknek nagy mozgási szabadságot, kényelmet biztosítottak. A tiszta, hegyi levegő megedzette, felfrissítette őket.

A kellemes vidék, a nyugalom jótékonyan hatott idegzetükre, s elősegítette gyógyulásukat, szellemi haladásukat.

Munkánkban kerülni akartunk minden egyoldalúságot. A testi nevelést épp oly fontosnak tartottuk, mint a szellemi. A szabadban való játék, kirándulások, futás, football, úszás, svéd torna, kerti foglalkozás, műhelygyakorlatok egyenrangúak voltak a magyar, történelem, számtan stb. iskolai tantárgyakkal. A kötelesség teljesítését sohasem tekintettük játéknak s a gyermekeknek a munkát mindig komolyan kellett vennie. A szellemi munkával úgy bánunk, hogy a gyermek örömét lelje benne. Kutató ösztönét serkentjük, megfigyelő képességét élesítjük, gondolkodási módját logikus irányba tereljük.

Vallási és hazafias érzelmeit, szociális érzékét felébresztjük s célunkul egészséges, rendszerető és kötelességtudó ifjak nevelését tűztük ki.

A gyermekekben rejlő erőket harmonikusan akarjuk kialakítani, mindig szem előtt tartva az ember testi, értelmi és erkölcsi tulajdonait. A tanítást nem a klasszikus szempont vezeti, hanem egyrészt az a törekvés, hogy a gyermek a dolgok lényegével megismerkedjék, másrészt pedig, hogy ismereteit a gyakorlati étellel, a munkával szorosan összekapcsolja.

Ezt a gondolatot csak a munkára való neveléssel, a testi neveléssel valósíthatjuk meg. A műhelygyakorlatokat és a kerti foglalkozást hozzáértő pedagógusok vezetik.

III.

Tanítási módszerünk (16-19. oldal) (22-24. oldal)

Vajon ezzel a testi neveléssel lépést tudott-e tartani a szellemi nevelés? A napi 4-5 órai testi munka miatt nem vallott-e kárt a szellemi foglalkozás? Meg kell jegyeznünk, hogy ebbe a 4-5 órai munkába már beleszámítottuk a reggeli és esti fél-fél órás tornagyakorlatot, játékot is. S a testi munkához csak akkor látunk, mikor a szellemiek java részén már túl vagyunk.

Óra- és napirendünk előnye, hogy a délelőtt a szellemi, a délután nagyobb része a testi munkáé.

Intézetünk tanítási módja szigorúan lélektani alapokon épül föl. Növendékeink figyelmét, fáradságát mindig szem előtt tartjuk a lehetőleg a gyakorlatiból, a szemléletből indulunk ki. A tanuló maga is tevékeny részt vesz a tanítás munkájában s ez az alkotó, teremtő munka az, mi lelket, hangulatot ad egy-egy órának.

Az intézet *Tanterv*-ében és *Szervezeti Szabályzat*-ában a tantárgyakra kimondott központosító elvet is sikeresen vittük keresztül. A nyelv-történet és természet-tudomány-mathematikai csoportosítás igen jól vált be. Nem vonakodtunk attól sem, hogy egyes tárgyakat egybeolvassunk a rokonszakokkal. Minden órának bizonyos kerek egységet adtunk. Az egyes tárgyak így nem állanak egyedül, mint pl. a földrajz és ásványtan stb., hanem megtalálják kapcsolatukat az étellel, a természettel. Ennek az elvnek keresztülvitele ideges gyermekeknél szinte megbecsülhetetlen. Az egyes tárgyakat minden oldalról több és több képzetársítással támogatjuk és így tesszük maradandóvá az újat.

Vajon miképpen tanítanak ebben az iskolában?

Módszerünkre legyen szabad néhány szóval kitérnem.

Először is tisztában kell lennünk a gyermek képzetkincsével. Meg kell tudnunk, hogy mit ismer a tanuló legközelebbi környezetéből s helyesen ismeri-e? A képzet- és szókincset formálisan leltározzuk (*Ranschburg dr.* módszerével s íveivel) s a nyert eredményeket átvizsgálva fogunk csak bele a tanításba.

A szemléltetés, a gyermek aktív munkája lép itt előtérbe. Valahányszor szükség van a szemléltető oktatásnak távolabb eső helyek ismeretére (falu, szántó-föld), az iskola kirándul azokra a vidékekre. A kirándulások alkalmával a gyermekeket kikérdezzük, beszélgetjük, mert az iskola termein kívül sokkal közvetlenebbek, s beszédjük is színesebb, elevenebb.

A látott tárgyak tulajdonságait, a gyermekekre gyakorolt hatásukat elmondatjuk. Eleinte nagyobb szabadságot engedünk, hogy folytonos hibaigazításunk miatt félénkszédűvé ne váljék a gyermek.

A gyermek nyelvét radikális módon sohasem szorítjuk háttérbe. A gyermek nyelvi fejlődése, mint azt az újabb pedagógiai-pszichológiai kutatások igazolják, korántsem záródik le a hatodik évvel. A gyermekeket a köznapi nyelvvel, a

magyaros, eredeti, tősgyökeres kifejezésekkel ismertetjük meg. S különösen arra ügyelünk, hogy a gyermek helyesen válassza meg szavait és kifejezéseit.

A nyelvtani kategóriákat, amennyire csak lehet, mellőzzük. Ezek elvont, spekulatív dolgok s nem szolgálhatnak a szemlélet alapjául.

A nyelvnek analitikus módon való tanítása, a beszédnek nyelvtani kategóriákba való szétszedetése a gyermeki elmének fáradságos munka. Ezt szem előtt tartjuk a helyesírás tanításakor is.

Tudvalevő *Lay* kísérletei alapján, hogy a gyermekek nagy része leírással sajátítja el leggyorsabban a helyesírást. Célszerű, ha ennek alapjait már ezen a fokon rakjuk le. Az akusztiko-motorikus íratás is alkalmas erre a célra (*Lobsien*). A gyermekeknek látási és hallási típusokra való osztályozása szerint tanítjuk a helyesírást másolás vagy hallás útján.

A nyelvi kategóriák az elvonás területére vezetik át a tanulót. Épp ezért csak a negyedik elemi osztályban kezdjük a mondatrészek tanítását. Az idegesebb növénydek számára még az aránylag több szemlélettel rendelkező számolás is nehéz feladat. Másrészt azonban éppen ennélfogva alkalmasak az absztrakció nélkülözhetetlen elmeműveletének a gyakorlására.

Az olvasmányok rövid, egyszerű, a nép nyelvén megírt mesék. Ezek a fővárosi gyermek nyelvet magyarosabbá alakítják át, a vidéki gyermekét pedig épségben tartják.

A népmeséket elmondatjuk s alaposan meggyőződünk arról, vajon teljesen megértette-e a gyermek az olvasmányt.

Az ilyen eljárás fejleszti a gyermek értelmét, előadó ügyességét és nyelvi készségét.*

Az alsóbb fokon teljesen szabadon választott mondatokat iratunk a gyermekekkel, hogy a stilizálásban való önállóságra szoktassuk őket.

Később pedig a szabad tárgyválasztásra térünk át vagy olyan témákat adunk a gyermekeknek, melyek érdeklik, közletről érintik...

A nyelvtanon kívül a másik absztrakt tárgy a számtan, mellyel a legtöbb bajuk van a gyermekeknek.

A számképzetek a legnehezebben, a leglassabban fejlődnek ki a gyermeki elmében. A szám elvontsága a legfőbb oka ennek a kései fejlődésnek. Ezeket az elvont számfogalmakat a szemléltető és a számoló módszer kombinálásával sajátítatjuk el a legbiztosabban.

Alkalmas csoportosítással (pontok, vonalak, pálcikák) a számképek szemléltethetőségét igen könnyen növelhetjük. Csak arra kell ügyelnünk, hogy a szemléleti tárgyak (pontok, vonalak stb.) alkalmas módon legyenek csoportosíthatók, osztályozhatók, mozgathatók (szétszedhetőek).

* *Tanterv és Utasítás* az ideges és gyengébb szervezetű gyermekek elemi és középfokú állami iskolája részére. Kiadta a vallás- és közoktatásügy m. kir. miniszter 1909. évi 2348. számú rendeletével.

A 6-9 éves gyermek szemléletes, konkrét, egyéni képzetekkel operál s nem elvont fogalmakkal. A számképzetek sem kivételek ez alól.

A szemléltető módszerrel a négy alpműveletre is megtaníthatjuk a gyermeket...

IV.

Az ideges gyermekek középfokú iskolája (24-27. oldal)

Az ideges gyermekek középfokú iskolájának 4, illetve 8 fokozata van.*

A középiskola az első 4 fokon a polgári iskolának vagy adott esetben a gimnáziumnak, reálnak, fakultative a további 4 fokon a gimnáziumnak, illetve reál- vagy kereskedelmi iskola felsőbb osztályainak (V-VIII.) felel meg.

A középfokon a tényleges tanórák számát a minimumra redukáltuk (heti 16-21). A foglalkozási órák száma - mindig arra kell gondolnunk, hogy internátusi iskoláról van szó - pedig heti 19-23 közt váltakozik.

A rendes középiskolai tanulók számára előírt anyagot az intézet növendékei négy tanfolyamban végzik el.

A módszeres eljárások e középfokú iskolában is ugyanazon az elven alapulnak, mint az elemi fokozaton és épp ezért nem bocsájtkozunk itt újabb ismertetésekre. Csak arra hívjuk fel a figyelmet, hogy ez az *első latin nélküli* középiskola hazánkban ...

Iskolánk harmadik tagozata a *továbbképző* tanfolyam, mely két részre oszlik. E tanfolyamon csak azok vesznek részt, kik

a) az intézetben a polgári iskolai vizsgálatot kiváló eredménnyel tették le s a tanári kar véleménye alapján tanulmányaikat folytathatják,

b) akik a nyilvános gimnáziumban, reáliskolában, vagy kereskedelmiben idegességük vagy egyéb lelki abnormalitásuk miatt nem voltak megtarthatók.

A továbbképző tanfolyam tanterve azonos a gimnáziuméval, illetve a reál- vagy kereskedelmi iskoláéval. Azonos, mert a növendékeknek ezekben a nyilvános intézetekben kell levizsgáznunk.

* *Hermann Lietz*: Deutsche Land-Erziehungsheime. Leipzig, 1908. R. Voigtländer.

Tanulmányút, tapasztalatcsere

Beszámoló

A Látássérültek Oktatását Segítő Nemzetközi Bizottság konferenciájáról*

A Látássérültek Oktatását Segítő Nemzetközi Bizottság politikától és egyháztól független szakmai szervezet, melynek tagja lehet bárki, aki a látássérült gyermekek és fiatalok oktatása, valamint a vakság megelőzése iránt érdeklődik. Mivel ez a Bizottság nem foglalkozik közvetlenül pénz gyűjtésével, anyagi kiadásait különböző magánalapítványok és szervezetek adományaikkal fedezik.

A Bizottság munkáját anyagilag finanszírozó szervezetek a következők:

- Christoffel Blindenmission, Németország
- Sight Savers (Látásvédők), Nagy-Britannia
- Helen Keller International, USA
- Perkins School for the Blind, USA
- Royal National Institute for the Blind (Vakok Országos Királyi Intézete), Anglia
- American Foundation for the Blind (Amerikai Alapítvány a Vakokért), USA.

A Látássérültek Oktatását Segítő Nemzetközi Bizottság 1952-ben jött létre Hollandiában. Célja, hogy a látássérült gyermekek oktatásának továbbfejlesztését, korszerűsítését támogassa, ösztönözze, az új módszerek, eszközök elterjedését elősegítse, és hogy a látássérültek jogaiért szót emeljen. A bizottság fontos összekötő szerepet tölt be különböző országos és nemzetközi szervezetek és alapítványok között, de közvetlenül csak akkor avatkozik be az egyes szervezetek munkájába, ha arra külön felkéri. Nyilvántartást vezet azokról a látássérültek oktatásával foglalkozó szakemberekről, akik vállalják, hogy tudásukat és tapasztalataikat az e téren elmaradottabb országok szakembereivel megosszák akár tanácsadás, akár tanfolyamok útján. A fenti célok elérése érdekében a Látássérültek Oktatását Segítő Nemzetközi Bizottság szoros kapcsolatot tart fenn a különböző ENSZ-szervezetekkel, mint pl. a Gazdasági és Szociális Bizottsággal, az UNESCO-val, az UNICEF-fel, vagy a WHO-val. A Bizottság híreit, információit 4 szakfolyóiratban jelenteti meg. Ezek: The Educator (a Tanár), Journal of Visual Impairment and Blindness (Vakság és Látássérülés), More Alike Than Different - Blind and Visually Impaired Children Around the World (Inkább Hasonló, Mint Különböző -

* A Vakok Batthyány László Gyermekotthona megalakulásának 10. évfordulója alkalmából rendezett tudományos konferencián (1992. szeptember 22-én) tartott előadás

Vak és Látássérült Gyermek a Világban) és Professional Literature in Spanisch (Szakirodalom Spanyolul).

A Bizottság öt évenként rendezi meg nemzetközi konferenciáját, melyek közül az ideit, sorrendben a kilencediket, Bangkokban tartották, július 26-a és augusztus 5-e között. A konferencia a 90-es évek mottójául a látássérült gyermekek és fiatalok egyenlő esélyeiért való küzdelmet választotta. Az idei konferencia két részből állt, július 26-a és 31-e között főként az iskolás korosztály és a felnőttek tanuláshoz, munkához és társadalmi rehabilitációhoz való jogairól esett szó, míg augusztus 2-a és 5-e között a látássérült kisgyermek korai felismerése és fejlesztése témájában hallhattunk előadásokat. A plenáris előadások és szemináriumok listáját nehéz lenne felsorolni, hiszen a két konferencián összesen 30 plenáris előadás és 128 szeminárium hangzott el. Ezért inkább csak azokat a gondolatokat szeretném most ismertetni, melyek a világ 80 országából érkező 550 szakembert leginkább foglalkoztatták, s közös problémaként merültek fel.

A terminológia egységes használata, a pejoratív elnevezések megszüntetése

Érdekes vita alakult ki a látási fogyatékos, látássérült ember elnevezéssel kapcsolatban a szakemberek és maguk a vak emberek között. A tiflopedagógusok ugyanis felvetették, hogy ne úgy használjuk az érintett csoport megnevezését, ahogy eddig tettük, hanem rakjuk a látássérülésre utaló jelzőt a főnév, jelen esetben ember, gyermek, fiatal stb. után. Az angol nyelvben ez a fajta nyelvtani művelet könnyen megoldható - people with visual impairment, children with visual loss stb. -, amely azonban magyarul kissé nehézkesen vihető végbe, nem hangzik magyarosnak. Ha ugyanis lefordítjuk az új elnevezéseket, ezek kb. így hangzanak: a gyermek, aki látássérült, vagy az ember, akinek látásvesztése van stb. Akárhogy törtem is a fejem, nem találtam a magyar nyelv sajátosságainak jobban megfelelő fordítást. A terminológiával kapcsolatos felszólalások akkor váltak érdekessé, amikor maguk az érintettek, tehát a látássérültek kértek szót. Ők ugyanis egyértelműen elutasították az új elnevezések iránti törekvéseket, mondván, nem attól válik pejoratívvá a kifejezés, hogy a jelzett szó elé, vagy mögé rakjuk a jelzőt, hanem attól, hogy a társadalom a vakságot, illetve látássérülést elfogadja-e, vagy elutasítja. Különbösen sem tartják célszerűnek a látási fogyatékoság jelentőségének kibővítését, hiszen ha valaki vak, azt akárhogyan is nevezik, vak marad.

Egyenlő esélyt az információáramlásban

Az előadók egyöntetűen hangsúlyozták a braille-tanítás fontosságát, ám különösen a fejlődő országok képviselői problémásnak találták a braille-ben hozzáférhető anyagok mennyiségét és terjesztését, a braille-írógépek szervizelését. A braille-ben előállított információk nem naprakészek, így a vak emberek nem vehetik fel a versenyt látó társaikkal az általános tájékozottság terén, s ez hátrányosan érinti őket a munkaerőpiaci versenyben. A vidéken élő vak fiataloknak és

felnőtteknek, befejezve tanulmányaikat, nincs lehetőségük braille olvasási és írási szintjük megtartására, fejlesztésére, mivel a fővárostól távol még nehezebb a braille -nyomtatás, -terjesztés megvalósítása.

Egyenlő esélyt a munkavállalásban

Ezen a téren igen nagy hiányosságok mutatkoznak minden ország gyakorlatában. Természetesen a fejlett nyugati országok több eredményt értek el, mint akár a fejlődő, akár a kelet-európai országok, pl. azzal, hogy törvények biztosítják a fogyatékosok munkalehetőségeinek széles körét, azonban a törvényes keretek megléte még nem jelenti az azok betartásáról való gondoskodást. A munkarehabilitáció központi kérdése azonban szinte minden országban azonos: hogyan bírhatjuk rá a társadalmat arra, hogy a látássérülteket, mint munkavállalókat elfogadja. Ennek elérése érdekében a résztvevők igen fontosnak tartották a vak és gyengénlátó gyermekek korai integrációját az épek közé, hiszen ez az egyetlen esély arra, hogy a felnövekvő nemzedék megszokhassa a fogyatékosok jelenlétét, megismerhesse értékeiket és nehézségeiket, megtanulhassa, miben szorulnak segítségre és hogy ők hogyan segíthetnek. A sikeres munkavállalás következő lépése a szakmai képzés rendszerének korszerűsítése. Ebben a vakok szövetségeinek nagy a szerepe, hiszen sok esetben maguk az érdekképviseleti szervek szegregálják leginkább tagjaikat azáltal, hogy speciális tanfolyamokat szerveznek és nem tanítják meg az érintetteknek az épek közötti munkavállalás íratlan szabályait, a nehézségek leküzdésének módjait. Ezért a konferencia hangsúlyozza, hogy a rehabilitáció központosított, fővároscentrikus formája helyett a helyben történő megsegítés, rehabilitáció korszerű módszerét kéne bevezetni minden országban. Ez a gyakorlatban olyan előnyökkel jár, hogy a szakember a helyi lehetőségek és a vak személy egyéni ambícióit és képességeit figyelembe vevő rehabilitációs terv alapján dolgozva, az adott környezetnek megfelelő módon készítheti fel nemcsak a látássérültet, hanem az ott élő embereket is a fogyatékos személy befogadására. Mivel ez az ún. helyi közösségben történő rehabilitáció nagyobb anyagi kiadásokkal jár (több rehabilitációs szakember, útiköltségek, több eszköz), a konferencia szorgalmazza, hogy a fejlettebb országok, nagyobb pénzügyi alappal rendelkező alapítványok és szervezetek segítsenek a fejlődő és kelet-európai országoknak a szükséges pénzösszeg előteremtésében. Azok az előadók, akik maguk is látássérültek, igen fontosnak tartották, hogy munkavállalási jogaikért saját maguknak kell sokkal aktívabban fellépniük. Az USA-ban végzett felmérések ugyanis azt bizonyítják, hogy azok a látássérült munkavállalók, akik saját maguk jelentkeztek egy-egy álláshelyre, sokkal inkább megállták a helyüket, mint azok, akiket valamilyen szervezet próbált az adott hivatalba bejuttatni. Utóbbi esetben a munkahelyi közösség nem fogadta el a fogyatékos dolgozót.

A látássérülés korai felismerése, korai fejlesztés

Feltűnően sok előadás foglalkozott a látássérült csecsemők és kisgyermekek korai látásvizsgálatának kérdésével. Az újonnan kidolgozott módszerek és eszkö-

zök közös vonása, hogy gyakorlati szempontból vizsgálja a látásmaradványt, tehát inkább pedagógiai, mint orvosi céllal és hogy az elkészített eszközök nemcsak a vizsgálatra, hanem látástréningre is alkalmasak. Egyre több szakember jelzi, hogy a többszörösen sérült látási fogyatékos kisgyermekek száma évről évre nő és hogy a számukra is használható vízszűrő módszerek és eszközök skálája nem olyan széles, mint amennyire ez szükséges lenne. A korai látásvizsgáló eszközök ára sajnos számunkra elérhetetlen, azonban a módszerek megismerése után nem tartom lehetetlennek, hogy az eszközöket mi magunk készítsük el.

Az USA-ban igen érdekes vizsgálat folyik: hosszmeteszben tanulmányozzák a látássérült csecsemők és kisgyermekek fejlődésének sajátosságait. Erre a vizsgálatra nagyon nagy szükség van, hiszen jelenleg a korai fejlesztés csupán tapasztalati tények alapján folyik. A vizsgálat iránt igen nagy az érdeklődés, a két kutató ígéretet tett arra, hogy az eredményekről tanszékünket is értesíteni fogják.

Támogatás Kelet-Európának

A konferencia legnagyobb eredményének tartom, hogy Kelet-Európa az érdeklődés középpontjába került. Eddig ugyanis a Látássérültek Oktatását Segítő Nemzetközi Bizottság munkájában nem vettek részt a kelet-európai országok, így a Bizottság nem ismerhette problémáinkat. Az Európai Regionális Bizottság által készített Út a Jövőbe c. tervezetben Kelet-Európa megsegítése külön hangsúllyal szerepel. A megsegítés formájáról a Bizottság vezetősége külön is tárgyalt velünk, a Kelet-Európát képviselő 9 résztvevővel. Közös javaslatainkat négy fő téma köré gyűjtöttük: halmozottan sérült látási fogyatékosok helyzetének javítása, korai látásvizsgálat és korai fejlesztés elterjesztése (szorgalmaztuk, a Bizottság tegyen lépéseket az orvosi társadalom nyitottabbá tétele érdekében), az integráltan tanuló vak gyermekek és fiatalok számára utazótanári munkakörök létesítése, valamint hatékonyabb munkarehabilitáció a Kelet-Európában élő látássérültek számára. Ahogy az a Látássérültek Oktatását Segítő Nemzetközi Bizottság alapszabályaiból kiderül, a segítségadásnak két formája lehetséges. Egyrészt a Bizottságnak, az ENSZ-szel való szoros együttműködés kapcsán lehetősége van arra, hogy az egyes országok oktatási, művelődésügyi minisztériumaival felvegye a kapcsolatot és azok számára ajánlásokat tegyen, másrészt hogy az ezek betartásához szükséges pénzösszeg megteremtése érdekében a Bizottság munkáját finanszírozó alapítványokhoz forduljon.

Az európai régió belüli együttműködés elkezdődött, s a lehetőségek kihasználása érdekében mindenkit arra biztatok, hogy problémáival bátran forduljon az Európai Régió elkövetkezendő öt évre választott új elnökéhez, a holland H. A. A. Gresnigt professzorhoz. A magyarországi látássérültek helyzetét nagy mértékben javíthatnánk, ha elvállalnánk a jövő évben megrendezésre kerülő Európai Regionális Konferencia házigazda szerepét, melyhez anyagi támogatást tudna adni a Bizottság.

KOVÁCS KRISZTINA

Nemzetközi kapcsolatok

EASE-MAGYE vezetőségi találkozó Budapesten

1992. május 16-án Magyarországra látogatott *Klaus Wenz*, az EASE (Európai Speciálpedagógiai Egyesület) elnöke és munkatársai: *Wolfgang Jansen* és *Winfried Monz*, EASE-titkárok. A megbeszélésen magyar részről *dr. Méhes József*, a MAGYE elnöke, *Mezeiné dr. Isépy Mária* főtitkár, *dr. Csányi Yvonne* titkár, valamint *dr.*

Illyés Sándor egyetemi tanár, főiskolai főigazgató vett részt. A tárgyalások számos, a magyar felet igen pozitívan érintő határozatot eredményeztek. Ezek a következők:

1. Az EASE részéről rendszeresen megküldték a HELIOS, az IFE (EASE-információk), a BIBB Report és a Rehabilitation Research (Rehabilitációs Kutatás) c. szaklapokat. Magyar részről megküldjük a Gyógypedagógiai Szemlét. Az EASE lapjában ősszel megjelenik egy cikk a MAGYE-ről, melyet meghatározott időpontra megküldünk az EASE titkársága részére.
2. Az EASE téma-szervizt biztosít, ami azt jelenti, hogy különböző szaktémákhoz nemzetközi irodalomjegyzéket küld meg a magyar fél kéréséhez igazodva.
3. Az EASE titkársága szakkönyveket, katalógusokat gyűjt a magyar fél számára, amelyek Magyarországra szállításáról alkalmmal a MAGYE vezetőségének, tagjainak kell gondoskodni. (A könyvek a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola könyvtárában kerülnek majd elhelyezésre.)
4. Az EASE rendezvényeinek tematikáját és időpontját rendszeresen megküldi az EASE titkárság a MAGYE titkárságának. A legközelebbi szakmai konferencia Davosban (Svájc) lesz 1992 októberében, mely egyben az EASE következő közgyűlésének is helyet ad. Ezen a konferencián 10 magyar szakember részvételét biztosítja az EASE. Remélik, hogy a közgyűlésen elfogadják azt a javaslatot, miszerint megbíznak egy Közép-Kelet-Európából származó EASE-tagot ezen országok képviselével az EASE elnökségében.
Az EASE közgyűlésen tervezik az új EASE tagországok (volt szocialista országok) képviselőinek összejövetelét is, hogy megtárgyalják ezen országok speciális érdekeit és problémáit, valamint az EASE szervezettel való együttműködés további lehetőségeit.
5. Az EASE képviselői aktívan részt vesznek a MAGYE XXI. országos rendezvényén Kecskeméten, 1993 júniusában. Az egyik plenáris ülésen kerekasztal-beszélgetés formájában ismertetik az EASE tevékenységi formáit a fogyatékosok

érdekében (pl. HELIOS, Petra, Lingua, Tempus programok, technikai segéd-eszközök és médiák), valamint az együttműködés adminisztratív és jogi lehetőségeit (pl. az Európai Közösség és a nemzeti hivatalos szervek együttműködése).

DR. CSÁNYI YVONNE

Figyelő

Négynapos konferencia a hallásnevelésről

1992. szeptember 3. és 6. között került sor a Bácszi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola szurdopedagógiai tanszékének szervezésében „*A hallássérültek hallásnevelésre alapozott fejlesztésének feltételei és eredményei*” c. konferencia megrendezésére a főiskola dísztermében. A szervezők célja az volt, hogy hiteles külföldi előadók segítségével mutassa be, hogy a mai korszerű technika és a műtéti eljárások hogyan nyitnak meg új dimenziókat a hallásnevelés által elérhető eredmények előtt.

A négynapos rendezvényt a hallássérültek gimnáziumi tagozatának pantomim-csoportja, a GIMIMIM együttes műsora nyitotta meg. Ezt követően hangzottak el *dr. Illyés Sándor* egyetemi tanár, főiskolai főigazgató és *dr. Ribári Ottó*, a SOTE intézetvezető főorvosának megnyitó szavai.

A heidelbergi neves professzor, *Armin Löwe* bevezető előadásában arra a kérdésre igyekezett választ adni, hogy miért éppen ma és nem a múltban ér el a hallásnevelés átütő sikereket. Áttekintette a hallásnevelés történetét a spanyol *Ramirez de Carriontól* (16. sz.) napjainkig, s ennek keretében hosszan méltatta *Bácszi Gusztáv* jelentőségét is. A hallásnevelés mai eredményeit az új orvosi felismerésekre, a technika fejlődésére, a nyelvi közvetítés új irányára és a szülők bevonására vezette vissza.

Dr. Judith Marlowe (USA) bemutatta a magyar szakembereknek az „Auditory-Verbal International” nemzetközi szervezetet, melynek elnöke. E szervezet tagjai főként szurdopedagógusok, akik a hallásmaradvány optimális és igen korai felhasználására alapozva intenzív egyéni terápiás foglalkozásban részesítik a gyermekeket, maximálisan bevonva a szülőket is a fejlesztés folyamatába. Az így ellátott gyermekek, lehetőség szerint a halló társakkal együtt, integráltan kezdik meg tanulmányaikat az iskolában. A szervezet nagy súlyt helyez a korszerű csecsemőkori hallásszűrések elterjesztésére. Ez utóbbi gondolatot részletezte *Mar-*

lowe egy későbbi, másik előadásában, amelyben beszámolt több mint 14000 csecsemő hatékony és gazdaságos vizsgálatáról egy korszerű műszer segítségével. *Dr. Helmut Kuke* és *Hajo H. Frerichs* német orvos, illetve gyógypedagógus a Minden városában (Észak-Rajna-Westfália) létesített multiprofessionális diagnosztikai, fejlesztő és tanácsadó központ munkájáról számolt be. Itt dolgozták ki a folyamat jellegű „differenciál-diagnosztika” névvel jelölt eljárást, melynek keretében rendszeres időközönként vizsgálják felül adott szempontok szerint a fejlesztő eljárásokra vonatkozó korábbi elképzeléseket. Fáradozásaik középpontjában a családcentrikus hallás-beszédfejlesztés áll. Az ugyancsak német *dr. Agnes Hildmann* főorvos a halmozottan sérült gyermekek korai hallókészülékes ellátásáról szólt. Hangsúlyozta a gondos kivizsgálás és az óvatos prognózis meghozatalát, mely csak egy interdiszciplináris team együttműködése révén valósulhat meg. *Dr. Donald Goldberg* audiológus és *dr. Sharon Saldrige* fülész szakorvos közös előadásában a hallókészülékek fülillesztékeinek akusztikájával kapcsolatos hatásvizsgálatokról adott képet. Az akusztikusan hangolt fülillesztékek előnye, hogy további nyereséget biztosítanak a magas frekvenciák területén. *Dr. Donald Goldberg* egy másik előadásában az auditív-verbális programokkal kezelt gyermekek helyzetét mérte fel kérdőíves nyomon követő vizsgálattal. Az eredmények a válaszadók többségénél igazolták a későbbi integrált tanulás és életmód indokoltságát. A konferencia egy teljes napjának tematikáját képezte a cochlea-implantációs műtétet követő pedagógiai fejlesztés és az elért eredmények bemutatása. Két előadás foglalkozott a témával: a kanadai *Judith Simser* és a német *Bodo Bertram*. A műtétet követő több éves hallás-beszédnevelési program színvonalán áll vagy bukik a gyermekeknél elérhető látványos nyelvi és hallásváltozás. A fejlesztés folyamatában meghatározó szerepet játszanak a szülők. Mindkét előadó hangsúlyozta a műtétet megelőző gondos kivizsgálás szükségességét. Hannoverben már 150 gyermeknél alkalmazták a műtétet, s az USA-ban és Kanadában is komoly orvosi és gyógypedagógiai tapasztalattal rendelkeznek már. *Nancy Callefe-Schenck* (USA) és *Judith Simser* (Kanada) gyógypedagógusok több órás előadásaikban az auditív-verbális fejlesztés műhelyitkaiba engedtek bepillantást. Bemutatták a beszédfejlődés különböző stádiumaiban lévő gyermekeknél alkalmazott változatos eljárásaikat, a tudatos tervezés fontosságát és a szülők bevonásának lehetőségét. *Judith Simser* külön előadásban tért ki a nevelés fontosságára, a gyermeki önállóság kialakítására.

Valamennyi előadást videofelvételek illusztrálták, meggyőző erővel bizonyítva az elhangzottak igazságát, s egyben igazolva azt is, hogy az előadók a szakma mesterei.

A több mint 300 fős hallgatóság többségét az ország különböző részeiből érkezett gyógypedagógusok képezték, de jelen voltak szakorvosok és szülők is, valamint néhány külföldi szakember a szófiai, pozsonyi és a berlini (Humboldt) egyetemről. A hallgatóság igen jól vizsgázott a szakma iránti érdeklődésből, mert töretlen figyelemmel ülte végig az összesen 36 órás, reggeltől késő délutánig tartó - a szombatot és vasárnapot is magában foglaló - programot.

DR. CSÁNYI YVONNE

10 éves a vakok Batthyány László Gyermekotthona Római Katolikus Óvodája, Iskolája

1982-ben nyithatta meg kapuit egy olyan egyházi intézmény, amely részben felvállalhatta azoknak a halmozottan sérült gyermekeknek a nevelését, melyet a vakok általános iskolája valamilyen okból (elsősorban csatlakozó mozgássérülés miatt) nem tudott a helyi adottságokból eredően ellátni.

Ez év szeptember 18-án 10 órára a XII. kerületi Mátyás király úti otthonukba hívta közös ünneplésre az érdeklődőket az ott dolgozók lelkes kis csapata és növendékeik.

Az ünnepség *Fehér Anna* igazgatónő és *Takács Nándor* székesfehérvári megyéspüspök bevezető szavaival vette kezdetét. *Helesfai Katalin*, a vakok iskolája igazgatónője és *dr. Méhes József* főiskolai tanár, a MAGYE elnöke köszöntötte a 10 éves intézményt. A végzett növendékek közül *Rados Mihály* személyesen köszöntötte volt iskoláját. *Horváth Jenő* levélben, *Bondár Gyöngyi* pedig hangszalagon üdvözölte a jubiláló közösséget. Az egybegyűlteks megcsodálhatták a jelenleg ott nevelt gyermekek műsorát, feledhetetlen zongorajátékát, s a vendég gyermekek táncát.

Délután a Szent Ferenc sebei templomban hálaadó szentmisén mondtak köszönetet mindazért, amit az elmúlt évtizedben kaptak és adhattak.

Szeptember 21-én 14 órától kezdődően az Otthon és a Magyar Gyógynevelés Egyesületének Látásfogyatékoságügyi Szakosztálya 3 délutánon keresztül szakmai programmal is emlékeztetesebbé tette az évfordulót.

Az első napon *Fehér Anna*: „Otthonunk 10 év távlatából” című előadásában ismertette meg a hallgatóságot az intézmény létrejöttének körülményeivel, az ott folyó nevelő-oktató munkával, örömeikkel, nehézségeikkel.

Dr. Kozmáné dr. Kutschera Gabriella az Otthon 10 éves fennállása alatt ott nevelt gyermekeket mutatta be szemészeti, mozgási, értelmi, hallási sérülésüket figyelembe vevő csoportosítás alapján a „Növendékeink a gyermekorvos szemével” címmel. Kiemelte azokat a nehézségeket, melyek a gyermekek orvosi ellátása során jelentkeztek, megemlítve az épekhez szokott orvosok kezdeti idegenkedését is. Hangsúlyozta az ott dolgozók közti információáramlás fontosságát az orvosi ellátás elősegítése, kiegészítése szempontjából.

A következő előadás a „Retrolentális Fibroplasia” okaiba, a szemész teendőibe engedett betekinteni *dr. Vén Emőke* tolmácsolásában. A jelenlévők körében felvetődő kérdések - az orvos feladatára vonatkozóan - élénk vitát váltottak ki, hiszen köztudott, hogy a látássérült gyermekek nagy százalékánál e kórforma figyelhető meg, s számuk sajnos az utóbbi években sem mutat csökkenő tendenciát. Megfelelő műszerezettség hiányában a koraszülött babákat változatlanul fenyegeti a retrolentális fibroplasia veszélye.

Hasonlóan nagyszámú szakember és érdeklődő jelenlétében kezdődött meg a második szakmai nap.

Elsőként *Kovács Krisztina* számolt be a Látássérültek Oktatását Segítő Nemzetközi Bizottság 1992 nyarán Thaiföldön, Bangkokban rendezett konferenciájáról. (az előadás teljes szövegét folyóiratunk ugyane számában olvashatjuk a Tanulmányút, tapasztalatcsere rovatban.)

Mónus Viola: „Amerikai tapasztalatok a halmozottan sérült látássérültek oktatásáról” c. előadásában egy éves tanulmányainak tapasztalatairól, eredményeiről szólva hangsúlyozta az egyénre szabott fejlesztési tervek fontosságát, a gyermekekkel foglalkozók állandó együttműködésének szükségességét. Betekintést nyújtott a bostoni intézet személyi és tárgyi ellátottságába, a különféle terápiás foglalkozások menetébe, az egyéni fejlesztő programok felépítésébe, a szenzomotorikus integrációba stb. Mondanivalóját diakockákkal illusztrálva hozta közelebb a megjelentekhez. Az előadó által összegyűjtött és bemutatott, fordításra váró szakirodalom hasznos segítőjévé válhat a halmozottan sérült gyermekekkel foglalkozóknak.

Dr. Csocsán Lászlóné a szakirodalom alapján ismertette a többszörösen sérült látási fogyatékosok diagnosztikájával és rehabilitációjával foglalkozó külföldi intézményi modelleket, speciális eszközöket és módszereket: „A halmozottan sérültek gyógypedagógiájának elméleti kérdései” címmel.

A szakmai program befejező napján, 1992. szeptember 23-án került sor az Otthon dolgozóinak a gyakorlati életből merített előadásaira.

Furka Krisztina az „Oktatási nehézségek a halmozottan sérültek heterogén gyermekcsoportjában” c. előadásában bemutatta az általa vezetett csoport összetételét életkor, társuló fogyatékoság szempontjából. Bemutatta egyénre szabott órarendjüket, s szólt a heterogenitás okozta előnyökről, hátrányokról is.

„Gondozási feladatok: kiszolgálás vagy önkiszolgálás?” címmel *Fetter Veronika* mondta el az irányító észrevételeit néhány gyermek fejlődésmenetének bemutatásán keresztül. Kiemelte az Otthon és a szülői ház együttműködésének fontosságát, hiszen több hónapi munkájuk eredménye válhat semmissé, ha az önkiszolgálás valamilyen fokára eljuttatott gyermeket hazakerülve ismét kiszolgálják, kényeztetik.

Medveczky Ádámné Geszler Júlia, Kárpáthy Tünde és Borzási Hajnalka számolt be a növendékek zenei neveléséről, hangszeres oktatásukról és a kántorképzésre való sikeres felkészítő munkájukról. Az eredményes zenei nevelésről már a megnyitó ünnepségen is tanúskodtak az elhangzott zongoradarabok előadói.

Trunkhahn Judit a gyermekek munkáinak, a használt eszközök bemutatásának kíséretében nyújtott betekintést a „Kézimunkatanítás - munkára felkészítés” rejtelmeibe. A különféle szövési technikákkal készített munkadarabok önmagukért beszélnek - a hasznos időtöltésen túl fejlesztik a gyermekek kez ügyességét, figyelmét, emlékezetét, állóképességét, s a jövőbe tekintve elfoglaltságot is jelenthetnek számukra.

Kohári Emese emlékezetes kirándulások, közös ünneplések örömteli perceit villantotta fel videofilm vetítésének kíséretében „A szabadidő hasznos kitöltése -

ünnepi pillanatok” c. előadásában. Jó érzés volt látni a boldog gyermekarcokat lovaglás, kirándulás, önfeléd játék, egymás köszöntése közben!

A 10 éves évfordulót a szakmai konferencia tartalmassága mellett *Fehér Anna* és munkatársai kitűnő rendezése és szívélyes vendéglátása tette emlékezetessé.

DR. FÖLDINÉ ANGYALOSSY ZSUZSANNA

Hírek

A MAGYE Logopédiai Klubjának 1993. évi első félévi programja

(Helyszín: Budapest, VII., Damjanich u. 41-43. „C” épület, V. emelet)

Január 23-án (szombaton) 9.30 órakor

Baghy-Bátor Teréz és Németh Éva:

A stressz okozta tanulási nehézségek leküzdésének módszere

Február 27-én (szombaton) 9.30 órakor

Dr. Marton Éva:

A Delecató-módszer

Március 27-én (szombaton) 9.30 órakor

Bittera Tiborné:

A megkésett beszédfejlődés terápiája során előforduló problémák, nehézségek

Április 24-én (szombaton) 9.30 órakor

Dékány Judit:

Beszélgetés a dyscalculiáról

Május 29-én (szombaton) 9.30 órakor

Mácsainé Hajós Katalin és dr. Tarkovács Ágnes:

A szülőcsoportok tapasztalatairól

CORTIVO ERZSÉBET
Klubvezető

A Logopédia GMK változatlanul ajánlja termékeit:

Vásárlási lehetőségek

1. személyesen (intézménytől hozott megrendeléssel olcsóbb áron!): Budapest, VII., Damjanich u. 41-43. szerda: 12-16 óráig
2. levél útján: Logopédiai GMK. 1031 Budapest, Torma Károly u. 10.

A tankönyvkiadó gondozásában megjelent új logopédiai könyvek:

1. Bittera Tiborné - dr. Juhász Ágnes:
Én is tudok beszélni I.

Munkatankönyv a megkésett beszédfejlődésű gyermekek beszédjavításához

2. Vinczéné Bíró Etelka:
Én is tudok beszélni II.
Munkatankönyv dadogó gyermekek beszédjavításához

3. Vinczéné Bíró Etelka:
Én is tudok beszélni III.

Gyakorló anyag a pöszesség javításához

4. Meixner Ildikó:
Én is tudok olvasni

Feladatlapok dyslexiás gyermekek számára

Régi ajánlatok:

Kifestő (az l, r hangok gyakorlásához)	45.- Ft
Kifestő (a sziszegő hangok gyakorlásához)	45.- Ft
Betűkészlet	180.- Ft
Betűlap	24.- Ft
Tudod-e? 125.- Ft helyett	37.- Ft
Füzet 45.- Ft helyett	33.- Ft

Az utóbbi két termékünk a Minisztérium pályázatán elnyert támogatás következtében ilyen olcsó, addig, amíg a készlet tart!

Logopédiai GMK

Következő számunk tartalmából:

A GYOSZE 1992./4. számában adunk tájékoztatást a MAGYE XX. Országos Szakmai Konferenciájáról (Miskolc, június 25-26-27.) és közöljük az eddig beérkezett, ott elhangzott előadások anyagát.

Szerkesztőségünk várja a még eddig be nem küldött kéziratokat is, amelyek következő számainkban kapnak helyet.

Főszerkesztő

Hibaigazítás

A Gyógypedagógiai Szemle XIX. évfolyamában (1991/3. szám) megjelent „Csoportfoglalkozás értelmi fogyatékos gyermekek szüleivel” című cikkünkben számos sajtóhiba van, melyeket nem állt módunkban kijavítani, ezért ezeket az alábbiakban közöljük:

205.1., a cím fölött lemaradt a mottó: „A MI ÉRZÉS fokozódása csökkenti a feszültséget, és a frusztrációt enyhítő tényezőnek tekinthető” (Mérei F.) - 207.1., alulról a 18. sor: elsődleges helyesen: elsődlegesen. 207.1 alulról a 7. sor: helyesen: iskolai végzettségéről kevés szerző számol be. - 208.1., alulról a 21. sor: alcím a 3. Csoportjaink szervezése, összetétele. Helyesen: nagyobb alakú betűvel, sorkihagyással. - 210.1., alulról a 11. sor: gyerekek helyesen: gyerek. - 210.1., legalsó sor: bentlakásos szó helye az előző sor bejárásos szava alatt van. -211.1., helyesen: 4. és 5. sora közt sorkihagyás van. - 212.1., alulról az 5. sor: kísérettel helyesen: kíséréssel. - 212.1., alulról a 18. sor: fogyatékosokkal helyesen: fogyatékosokkal. - 213.1., alulról a 16. sor: segített helyesen: segítette. - 214.1., 8. sor: apáknak helyesen: apának. - 214.1., alulról a 10. sorban: viszonyulásban helyesen: viszonyulásában. - 215. 1., 14. sor helyesen: indirekt hozzáállást. A kezdeti évekből az indirekt viszonyulásról való... stb. - 215.1., alulról a 17. sor helyesen: kéréseket, kérdéseket az egymás... stb. - 216.1., 10. sor: nem alcím. Helyesen: normál betűkkel és sortávolsággal. - 217.1., 12. sor: helyesen: jellegű csoportok szervezését csak az intézménytől független szakemberek vezetésével javasoljuk. - 217.1., legalsó sor: ckinic helyesen: clinic. - 218.1., 24. sor: Ramsez helyesen: Ramsey.

SOMOGYI TÓTH ZSUZSA és KEDL MÁRTA

A hibákért az olvasószerkesztő nevében is mind a szerzők, mind az olvasók szíves elnézését kéri a

Főszerkesztő

Contents

Greetings from the Editor	161
Dr. Gecső, Ervin: Standardised experience-bank at an academic competition	162
Göllesz, Zoltán: Study of the adult education and the vocational training of visual impaired in Great Britain (experiences of a study tour) Part II.	168
Subosits, István - Dr. Göllesz, Viktor: The idea of developing physical abilities in the pedagogy of Comenius	180
Horváth, Johann: The „Helios Programme” at the European Community	185
Vékássy, László: A material for the intention-forms of a stutter: the pressing time	189
Dr. Borbély, Sjoukje - Mrs. Panyik - Mrs. Kovács, Arade, Emilia - Mrs. Kiss - Mrs. Foldák: The child with handicap and the institutional care	193
Dr. Vértés O., József: Education of nervous children (an extract of historical importance)	220
Study-tour, exchange of experiences (Kovács, Krisztina)	228
International relations (Dr. Csányi, Yvonne)	232
Observer (Mrs. Dr. Földi, Angyalossy, Zsuzsa)	233
News (Cortivo, Erzsébet, Logopedics Co., Editor)	237

Szerzőink figyelmébe!

1. Folyóiratunk hasábjain közlési lehetőséget biztosítunk a fogyatékoságügy győgyepedagógiai, pszichológiai, orvosi, jogi, szociológiai, szociálpolitikai kérdéseit tárgyaló közleményeknek: elméleti és gyakorlati tárgyú cikkeknél, szakirodalmi referátumoknak, tudósításoknak.

2. Az eredeti közlemények kéziratában a fejléc tartalmazza annak az intézménynek a pontos nevét, amelyben a szerző dolgozik, mellé zárójelben tüntessük fel annak a városnak a nevét, amelyben az intézmény működik. A cikk címét középre helyezzük el, a szerző nevét, a cím alatt tüntessük fel a foglalkozás és beosztás elhagyásával. Egyéb közleményekben a szerző neve a cikk után szerepeljen.

3. A szöveget írógéppel, szabályos méretű papírlapokra és csak a papír egyik oldalára írjuk. A gépelési hibákat a cikkírók javítsák ki, mert a nyomda csak a saját hibáját korrigálja díjtalanul. Ha dőlt betűvel akarunk valamit kiemelni, azt egyszer húzzuk alá. Csupa nagybetűvel semmit se gépeljünk.

4. Szabványgépelést alkalmazzunk: 1 sor 60 "n" betűhely, egy oldal 30 sor. (2 példány)

5. Minden bekezdést kezdjük beljebb. Ha a szöveg egy részét kisebb betűtípussal kívánjuk szedetni (pl. az eset leírását vagy a vizsgálati metodikát vagy hosszabb idézetet), ezt nem sűrűn gépelt sorokkal, hanem a szöveg bal oldala mentén húzott vonallal és "petit" szóval jelezzük.

6. A kézirat lapjait minden oldalon, középen felül, pontosan számozzuk meg arab számokkal. Betoldást ne alkalmazzunk.

7. Az ábrákat borítékban mellékeljük, hátlapjukra írjuk rá a szerző nevét és jelöljük meg nyílal elhelyezésének irányát, és külön papíron adjuk meg az ábrák szövegét is. Az ábrák helyét jelöljük meg a kéziratban. A táblázatokat is külön lapon kérjük csatolni, helyüket jelöljük meg a kéziratban és hátlapjukra szintén írjuk fel a szerző nevét.

8. A kéziratok terjedelme: eredeti közleményeké maximum 1 ív (20 oldal), egyéb közlemények 1 ívnél kisebb terjedelműek, pl. magyar nyelvű könyv ismertetése maximum 1 oldal, idegen nyelvű könyv ismertetése maximum 3 oldal.

9. A közleményekhez csatolt irodalom azoknak a műveknek az adatait tartalmazhatja, melyeket a szerző felhasznált. A szakirodalom jelölése: a szövegben az idézett szerző vezetékneve szerepeljen csak, mellette zárójelben az irodalomban jelzett sorszámmal pl. Bárczi (15). A cikk végén az "Irodalom"-ban a sorrend a következő: sorszám, a szerző neve (ABC sorrendben) elől a vezetéknev, majd a keresztnév (lehetőleg annak kezdőbetűi), a könyv vagy folyóirat-cikk címe. További adatok könyvre hivatkozásánál: a kiadó, a kiadás helye és éve, az idézett lapszám. Régi vagy külföldi folyóiratokra hivatkozásánál az előbbi minta értelemszerűen módosulhat.

10. Az orvosi szakkifejezéseket egységesen (Brencsán J.: Új orvosi szótár. Akadémiai kiadó. Budapest 1983., szerint) jelöljük.

11. A szövegben gyakran előforduló terminus-technikusok rövidítése: a rövidítendő fogalmat első előfordulásakor kiírjuk és utána zárójelbe a rövidítés jelét. Rövidítést lehetőleg ne használjunk.

12. A szerzők tiszteletdíjat kapnak. A tiszteletdíj ívenként 2.000,- Ft összehatárig állapítható meg. A maximális tiszteletdíjjal csak az eredeti közleményeket és a továbbképzés rovat dolgozatait honorálják.

13. Különlenyomatot a Szerkesztőségnek nem áll módjában készíttetni.

Tartalom

Köszöntés (Főszerkesztő)	161
Dr. Gecső Ervin: Standardizált feladatbank egy tanulmányi versenyen	162
Göllesz Zoltán: A nagy-britanniai felnőttnevelésről és a látássérültek szakképzésének rendszeréről (egy tanulmányút tapasztalatai) II. rész	168
Subosits István - dr. Göllesz Viktor: A testi és a lelki képességek fejlesztésének gondolata Comenius pedagógiájában	180
Horváth, Johann: Az Európai Közösség „Helios Program”-ja	185
Vékássy László: A dadogó szándékformuláinak egy anyaga: a sürgető idő	189
Dr. Borbély Sjoukje - Panyik Józsefné - Kovácsné Arade Emilia - Kiss Istvánné - Foldák Józsefné: A fogyatékos kisgyermek és az intézményes ellátás	193
Dr. Vértes O. József: Ideges gyermekek tanítása (gyógypedagógia-történeti szemelvény)	220
Tanulmányút, tapasztalatcsere (Kovács Krisztina)	228
Nemzetközi kapcsolatok (dr. Csányi Yvonne)	232
Figyelő (Dr. Földiné Angyalossy Zsuzsanna)	233
Hírek (Cortivo Erzsébet, Logopédiai Gmk, Főszerkesztő)	237